

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA

**EVROPSKI REGIONALIZAM – IZMEĐU AUTONOMIJE I
PRAVA NA SAMOOPREDJELJENJE**

-magistarski rad-

Kandidatkinja:
Maglajlija Maida
Broj indexa: 5/II UPD /15

Mentor:
prof.dr. Sadiković Elmir

Sarajevo, *juni 2021. g.*

	Maglajlija Maida	Evropski regionalizam – između autonomije i prava na samoopredjeljenje
2021		

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK POLITOLOGIJA

**EVROPSKI REGIONALIZAM – IZMEĐU AUTONOMIJE I
PRAVA NA SAMOOPREDJELJENJE**

-magistarski rad-

Kandidatkinja:
Maglajlija Maida
Broj indexa: 5/II UPD /15

Mentor:
prof.dr. Sadiković Elmir

Sarajevo, *juni 2021. g.*

Sadržaj

UVOD	1
1. Teorijsko metodološki okvir istraživanja.....	2
1.1. Problem istraživanja	2
1.2. Predmet istraživanja.....	2
1.3. Kategorijalno-pojmovni sistem	4
1.3.1. Regionalizam	4
1.3.2. Autonomija	5
1.3.3. Samoopredjeljenje	5
1.4. Ciljevi istraživanja	5
1.5. Sistem hipoteza	6
1.6. Metode i postupci istraživanja	6
1.7. Obrazloženje strukture rada.....	6
1.8. Vremensko-temporalna dimenzija istraživanja	7
2. Evropski regionalizam	8
2.1. Regije.....	9
2.2. Regionalizam u Evropi	11
2.3. Regionalizacija	15
2.4. Autonomija i pravo na samoopredjeljenje	17
3. Kraljevina Španija	21
3.1. Ustav i regionalna podjela Španije	22
3.1.1. Regionalna vlast u Španiji.....	23
3.2. Pravo na autonomiju	24
3.3. Katalonija.....	28
3.3.1. Referendumi.....	30
3.4. Baskija	32
3.4.1. Organizacija ETA i Ibarretxeov plan	33
3.5. Zaključak o Španiji	36
4. Kraljevina Belgija.....	37
4.1. Belgijski Ustav iz 1831. godine i pet ustavnih reformi.....	38
4.2. Šesta ustavna reforma	40
4.3. Pitanje autonomije - Flamanci i Valonci	41
4.4. Zaključak o Belgiji.....	46
5. Republika Italija.....	47
5.1. Procesi regionalizacije Italije	48

<i>5.2. Ustavno ustrojstvo Republike Italije .....</i>	51
<i>5.3. Lombardija i Veneto .....</i>	53
<i>5.3.1. Referendum.....</i>	54
<i>5.4. Trentino - Južni Tirol .....</i>	56
<i>5.5. Zaključak o Italiji .....</i>	58
6.Republika Francuska	59
<i>6.1.Regionalizacija Francuske .....</i>	60
<i>6.2.Korzika .....</i>	64
<i>6.2.1.Korzikansko pitanje.....</i>	65
<i>6.3.Zaključak o Francuskoj .....</i>	68
ZAKLJUČAK.....	69
BIBLIOGRAFIJA.....	73
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	79

UVOD

Kroz veoma bogatu evropsku historiju stvarale su se mnoge države koje su vremenom nastajale i nestajale. Karta Evrope je toliko puta bila izmijenjena tako da je gotovo nemoguće sjetiti se svih teritorijalnih i političkih promjena kroz koje su čak i najmanje evropske države prolazile u prošlosti. Teritorije današnjih evropskih zemalja sadrže regije koje su bile ponosne i nezavisne nacije – države. Neke od evropskih zemalja imaju dugu historiju sadašnjih granica, kao na primjer Francuska ili Holandija, dok su neke druge države osnovale sadašnje granice tek krajem 20. stoljeća. U vremenu globalizacije nastao je najveći broj država, a to se najjasnije vidi u Evropi gdje su iz bivše tri socijalističke federacije nastale nove 22 nacionalne države. Zahvaljujući dugoj historiji pojavljivanja i nestajanja država i nacija, unutar Evrope danas imamo veoma raznoliku sliku regionalnih identiteta, kultura i jezika. Mnoge od ovih regija su poprilično zadovoljne svojom situacijom unutar države. Suprotno prethodno rečenom, mnoge regije su daleko od zadovoljavajućeg u svojoj državi. Veoma mali broj evropskih država je uspio ostvariti ideal: jedna nacija – jedna država, pa tako regionalizam kao društveni i ideološki pokret nije stvar prošlosti nego sadašnjosti o kojoj se treba govoriti. Države koje ćemo analizirati kroz ovaj rad su države članice Evropske unije (Kraljevina Španija, Republika Italija, Republika Francuska i Kraljevina Belgija). Na osnovu njihove regionalizacije napraviti ćemo komparaciju među njima. Imajući u vidu da se današnji regionalizam manifestuje u okviru nacionalnih država dolazi do razlikovanja između etnonacionalizma i regionalizma. Etnonacionalizam ne priznaje legitimitet postojeće države i teži separatizmu, a regionalizam priznaje postojeću državu, ali teži većoj regionalnoj autonomiji i pravu na samoopredjeljenje.

Regionalizam je pojam koji se definira kao priznavanje posebnog ekonomskog, političkog, kulturnog statusa određenog područja odnosno regionalizam afirmira autonomnost neke teritorijalne cjeline. Etimološki gledano, pojam regije se definiše kao geografska oblast, odnosno područje koje je povezano zajedničkim prirodno-geografskim, historijskim, kulturnim ili drugim karakteristikama. U Evropskoj uniji regije su prve geografske, političko-administrativne jedinice ispod nivoa nacionalnih država. Regionalni nacionalizmi predstavljaju izazov koji prijeti stabilnosti i dezintegraciji država koje ćemo detaljnije analizirati kroz ovaj rad. Bitno je napomenuti da u programima nacionalnih stranaka jezički identitet se smatra osnovom nacionalnog identiteta i nacionalne pripadnosti. Ekomska globalizacija je dovela do krize nacionalne države te samim tim uslovila prenošenje dijela državnog suvereniteta i mnogih državnih funkcija na loklane ili regionalne nivoe vlasti.

1. Teorijsko metodološki okvir istraživanja

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja ovog magistarskog rada odnosi se na činjenicu da sve više država u Evropi teži ka posebnom principu evropskog regionalizma. Svjedoci smo dugogodišnjih sukoba u Kraljevini Španiji zbog prava na autonomiju i samoopredjeljenje. Kroz rad će biti prikazan model regionalizacije država članica Evropske unije (Kraljevine Španije, Kraljevine Belgije, Republike Italije i Republike Francuske). Bazirat ćemo se na njihovom političkom sistemu i Ustavu, te elementima koji utječu na regionalizam pomenutih država u kojima je prisutan tzv. regionalni nacionalizam koji prijeti stalbilnosti i dezintegraciji država. U zapadnoj Evropi dolazi do velikih regionalnih pokreta pedesetih godina 20. stoljeća. Politički cilj regionalnih pokreta bio je veća autonomija ili odcjepljenje od postojećih nacionalnih država. Regije mogu imati različite zahtjeve prema centru države te u zavisnosti od toga regije se mogu drugačije definisati. Sa jedne strane, mogu se posmatrati kao pokrajine unutar države koje nemaju posebno izražen kulturni identitet i možemo reći da se takve regije integrišu sa državom u kojoj se nalaze. Sa druge strane, regije mogu da imaju jako izraženo kulturnu autonomiju koja se zalaže za jedinstveni karakter datog teritorija, a ako regija ima autonomni status onda se ta regija drugačije tretira od ostatka države u kojoj se nalazi. Ono što se smatra separatizmom jeste potpuno odvajanje regija od države u kojoj se nalaze. U federalizmu je podijeljena autonomija između centralne vlade i regija, a u konfederalizmu centralna vlast može da reguliše samo međuregionalne probleme. Regionalizam među evropskim državama manifestuje se u različitom intenzitetu. Regionalni pokreti, koji su se dešavali u zapadnoj Evropi, težili su uglavnom većoj kulturnoj, ekonomskoj i društvenoj autonomiji, uz teritorijalni ostanak u državi u kojoj se nalaze. Međutim, u Evropi postoje i regionalni pokreti koji teže separatizmu kao što je slučaj sa regionalnim pokretima u Kataloniji i Baskiji. Također, manje izražajni ali itekako prisutni regionalni pokreti u drugim državama koje ćemo analizirati predstavljaju problem istraživanja ovog rada.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada bit će regionalizam, autonomija i pravo na samoopredjeljenje u evropskim državama poput Kraljevine Španije, Kraljevine Belgije, Republike Italije i Republike Francuske. Ove četiri države karakteristične su iz razloga što u sve četiri države možemo uočiti težnju, u većem ili manjem obliku, ka samoopredjeljenju ili

autonomiji. Po Ustavu Kraljevine Španije iz 1978. godine udovoljava se želji regionalnih pokrajina njihovim zahtjevima za autonomiju i njime su utvrđeni načini za sticanje autonomije. Upravo je Ustav to što se smatra sponom i zajedničkim kompromisom između regija i centra države. U Španiji autonomne zajednice koje teže ostvariti najveći stepen autonomije su Katalonija, Baskija, Galicija i Andaluzija. U radu ćemo se detaljnije bazirati na autonomiji dvije zajednice u Španiji (Kataloniju i Baskiju) koje su najglasnije zagovornice povećanja autonomije, ali i nezavisnosti od Španije. Sa druge strane, Belgijski Ustav ne daje mogućnost regionima na samoopredjeljenje, osim odcjepljenja odnosno sticanja nezavisnosti. Na taj način Ustav štiti postojanje Belgije kao države bez obzira na njeno veoma složeno državno uređenje. Kraljevina Belgija je administrativno podijeljena na tri regije i to: Flandrija, Valonija i regija Brisel. Etničku strukturu stanovništva čine dvije dominantne etničke grupe i to Flamanci i Valonci. U suštini, uzrok političkih podjela je bila upotreba jezika te, sa druge strane, velika razlika u ekonomskoj razvijenosti gdje imamo veoma dobro razvijen sjever (flamanska zajednica) i relativno nerazvijen jug (valonska zajednica). Kako bi očuvalo svoju ekonomsku nezavisnost, etno nacionalističke flamske stranke sve više teže ka većoj autonomiji. Unutar Belgije mogu se čuti razni glasovi oko njene budućnosti, koji variraju od zadržavanja trenutnog stanja, veće samostalnosti Flandrije pa do raspada države. Postavlja se sada pitanja do koje mjere će ta decentralizacija ići i kakve će posljedice proizvesti. Što se tiče Republike Italije, u komparaciji sa drugim državnim uređenjima, ona se koristi kao model regionalno uređene države te ima veoma izraženu ustavnu autonomiju regija. Regije u Italiji su autonomne samoupravne jedinice sa jasno definisanim nadležnostima i funkcijama. I pored provedenih reformi decentralizacije i dalje postoje napetosti između regija i državnih vlasti koje pored etničke imaju i snažnu ekonomsku dimenziju koja je posebno izražena u bogatim regijama na sjeveru Italije. Borba za većom autonomijom odvija se upravo u tim sjevernim regijama (Lombardija, Veneto). Pa tako 2017. godine dolazi do raspisivanja refernduma za širu autonomiju ovih regija, ali ne i potpunu nezavisnost. Iako su se političari iz Lombardije i Veneta ranije zalagali za nezavisnost od Rima, lideri te dvije susjedne regij na sjeveru Italije jasno su kazali da se referendumi odnose na veću autonomiju, a ne na nezavisnost. Ovaj referendum je bio ustavno odobren i prema službenim informacijama stanovništvo se izjasnilo za veću autonomiju.¹ Upravo na tome ćemo se bazirati u ovom radu gdje ćemo analizirati šta je dovelo do referendumu za autonomiju i da li će to dovesti do potpunog odcjepljenja i nezavisnosti. Također, u ovom radu govorit ćemo i o regionalnoj razlici između sjevera i juga

¹ Prema službenim rezultatima, oko 95 % glasača izjasnilo se za veću autonomiju u Lombardiji, a oko 98 % u Venetu. Odziv birača iznosi oko 40 % u Lombardiji i 57 % u Venetu. <http://hr.n1info.com/Svijet/a256290/Veneto-i-Lombardija-glasale-za-siru-autonomiju.html> - pristupljeno stranici 25. 02. 2020.

Italije gdje dolazi do jasne razlike između bogatih i siromašnih regija u Italiji. Bavit ćemo se pitanjem Južnog Tirola i njegove autonomije. Što se tiče Republike Francuske u vrijeme kada su se počeli odvijati politički pokreti u drugim evropskim državama, odnosno u Španiji i Belgiji, regionalni pokreti u Francuskoj su ostali usmjereni samo na kulturni aktivizam. Izuzetak je bio samo regionalni pokret na Korzici, na koji ćemo najviše pažnje i obratiti u ovom radu. Naime, za razliku od ostalog dijela Francuske, situacija na Korzici datira još od kraja Alžirskog rata (1962) kada je hiljade građana vraćeno iz Alžira na Korziku. Povratnici na Korziku dobili su posebne privilegije od centralne države što je dovelo do širenja nacionalizma. Duži period odvijale su se razne studentske demonstracije i radikalni pokreti koji su zapravo i doveli do priznavanja autonomnog statusa Korzike. Zahtjevi perifernih regija za regionalnom autonomijom dovode do kraja tradicije centralizma gdje je početkom 80-ih godina 20. stoljeća započela regionalizacija Francuske. U Francuskoj regionalizam nije izražen kao u Španiji, Belgiji ili Italiji. Naime, u Francuskoj u samo tri regije, od ukupno 22, postoje regionalne političke partije, te samo na Korzici regionalne političke partije ostvaruju značajniji izborni rezultat. Da li će Korzika ostvariti pravo na veću autonomiju ili potpunu nezavisnost ne zna se. Trenutno na Korzici postoje tzv. dvije struje i to su oni koji žele potpunu nezavisnost i oni koji žele veću autonomiju u sastavu Francuske. Analizom ove četiri države u radu detaljnije će biti objašnjeno i prikazano koji to faktori utječu na davanje veće autonomije određenim regijama. Komparirajući ustave i političko uređenje u ovim državama prikazat ćemo da li samoopredjeljenje i autonomija impliciraju želju za nezavisnošću od države. Također se postavlja pitanje da li uvjek najrazvijenije i ekonomski bogatije regije teže većoj autonomiji i nezavisnosti. Kroz rad ćemo prikazati i to da li se autonomija odnosi samo na teritorijalnu autonomiju ili i na druge vrste autonomije poput kulturne autonomije.

1.3. Kategorijalno-pojmovni sistem

1.3.1. Regionalizam

Regionalizam kao pojam shvatamo u smislu da jedna regija unutar države teži za većom ustavnom autonomijom u odnosu na centralnu državnu vlast, a ta regija se razlikuje historijski, geografski, kulturno, etnički od drugih regija ili od ostalih država. Regionalizam može da preraste u politički pokret određene regije koja teži političko-pravnom priznanju veće ili manje autonomije. Historijski gledano, korijeni regionalizma dosežu od kraja 18. stoljeća kada u Evropi dolazi do velikih političkih i društvenih promjena. Nakon Francuske građanske

revolucije regionalizam se javlja kao odgovor na državnu konstituciju koja je tada uspostavljena, odnosno kao reakcija na procese društvene i političke modernizacije koju su uspostavile unitarne nacionalne države kao karakteristične moderne političke zajednice. Prvenstveno se pojavljuje u Francuskoj, a zatim se širi u Španiju, Belgiju, Italiju, te druge evropske države. Regionalizam se vrlo često može pojaviti i kao reakcija na centralnu vlast kada neke regije pokušavaju sačuvati autonomost. Također, u nekim oblicima regionalizam može dovesti do separatizma, to jest do pokušaja odvajanja određenog područja od matične države.

1.3.2. Autonomija

Potječe od grčke riječi *autonomia* ili sloboda življenja po vlastitim zakonima. U politološkom smislu možemo je definirati kao pravo na nezavisnost, slobodu i samoregulaciju. „Teritorijalna autonomija javlja se kao protuteža središnjoj državnoj vlasti, gdje određeni teritorij, zbog svoje posebnosti (cjelovito etničko, povjesno ili geografsko područje), ima pravo na samoupravu i samoregulaciju, uključujući donošenje obvezujućih pravnih propisa.“²

1.3.3. Samoopredjeljenje

Možemo definisati kao volju grupe ljudi da sami odrede svoju sudbinu u političkom smislu, tako da pojам *samoopredjeljenje* potječe još od nastanka prvih država. S obzirom da su se potrebe naroda vremenom mijenjale, tako je i sam pojам dobivao novo savremeno značenje. U modernom vremenu samoopredjeljenje se može definisati kao ljudsko pravo bazirano na poštivanju principa jednakih prava i prilika, prava na suverenitet i svjetski politički status.

1.4. Ciljevi istraživanja

Opći ciljevi ovog istraživanja bazirat će se na tome da se u određenom obimu stekne naučno saznanje o tome šta je regija, regionalizam i regionalizacija te kako države dobivaju pravo na samoopredjeljenje i potpunu autonomiju određenih regija.

---

² <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4755> - pristupljeno stranici 27. 02. 2020. godine

1.5. Sistem hipoteza

GH: Samoopredjeljenje i autonomija ne impliciraju željom za nezavisnošću od države

H1: Ekonomski najrazvijenije regije teže ka većoj autonomiji

H2: Autonomija se ne treba sadržavati samo od teritorijalne autonomije nego se treba posvetiti i kulturološkoj autonomiji

1.6. Metode i postupci istraživanja

U istraživanju će se koristiti kombinacija različitih naučnih metoda kako bi se zadovoljili osnovni metodološki zahtjevi kao što su: objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost. U svrhu istraživanja je korištena analiza sekundarnih izvora podataka, odnosno korištena je domaća i strana literatura iz oblasti koje su relevantne za predmet istraživanja. Korišteni su, također, i relevantni elektronski izvori informacija, članci, case study i sl.

U svrhu provjere postavljene hipoteze, ovaj rad će obuhvatiti više istraživačkih metoda od kojih se mogu izdvojiti:

- Metoda sitnuteze će se koristiti u teorijskom dijelu rada prilikom donošenja zaključaka.
- Metoda indukcije bi trebala omogućiti da se na osnovu prikupljenih podataka donešu opći zaključci vezani za problem i predmet istraživanja.
- Metoda dedukcije ima za cilj da se na osnovu općih znanja donešu pojedinačni zaključci.
- Metoda analize će biti korištena u teorijskom dijelu rada s ciljem analiziranja i definisanja pojma regionalizma, autonomije i samoopredjeljenja.
- Metoda dokazivanja i opovrgavanja će se koristiti sa ciljem dokazivanja ili opovrgavanja poznatih postavljenih hipoteza.

1.7. Obrazloženje strukture rada

Završni magistarski rad pod nazivom *Evropski regionalizam – između autonomije i prava na samoopredjeljenje* sastoji se od uvoda, šest poglavlja i zaključka. U nastavku će detaljno biti objašnjena strukturu završnog rada.

U Uvodu će ukratko biti prezentirana tema o kojoj ćemo pisati u radu i na šta ćemo se bazirati kroz ovaj završni rad.

U prvom poglavlju koji nosi naziv Teorijsko – metodološki okvir istraživanja bit će definiran problem i predmet istraživanja, kategorijalni pojmovi i ciljevi istraživanji, hipoteze i metode koje će se koristiti, kao i vremensko – temporalna dimenzija istraživanja.

U drugom poglavlju koji nosi naziv Evropski regionalizam obradit će se pojmovi poput, regije, regionalizma, regionalizacije, autonomije i samoopredjeljenja. Zasnivat će se na teritoriji Evrope i ove četiri države koje će se u ostalim poglavljima detaljnije analizirati.

Treće poglavlje nosi naziv Kraljevina Španija. U tom dijelu govorit će se o historijskom regionalizmu Kraljevine Španije, njenom Ustavu i regionalnoj vlasti. Posebno pažnja bit će usmjerena na Kataloniju i referendum, kao i na Baskiju i budućnost Španije.

Četvrto poglavlje nosi naziv Kraljevina Belgija i u njemu će biti riječi o regionalizaciji Belgije, dvije belgijske regije Flamanska i Valonska i o budućnosti Belgije.

Peto poglavlje nosi naziv Republika Italija. U ovom dijelu prikazat će se historijska regionalizacija Italije. Bazirat će se na dvije pokrajne: Lombardija i Veneto i njihovom nedavno održanom referendumu. Također analizirat će se i pokrajina Južni Tirol i govorit će se o budućnosti Republike Italije.

Šesto poglavlje nosi naziv Republika Francuska i u njemu će biti govora o historijskoj regionalizaciji Francuske, o situaciji na Korzici i budućnosti za Republiku Francusku.

U Zaključku će se prezentirati najvažniji rezultati analiziranja ove četiri države koje će biti obrađene u radu što se i odnosi na postavljene hipoteze.

1.8. Vremensko-temporalna dimenzija istraživanja

Namjera magistarskog rada jeste pokazati evropski regionalizam kroz četiri evropske države koje se bore sa autonomijom i pravom na samoopredjeljenje u 21. stoljeću. Istraživanje će se prostorno bazirati na Kraljevini Španiji i to u periodu od donošenja Ustava (1978) do regionalnih izbora za parlament Katalonije (2017), Kraljevini Belgiji u periodu od donošenja Ustava (1831) do posljednje reforme Ustava (2012), Republiku Italiju od donošenja Ustava (1948) pa do referendumu (2017) i Republiku Francusku od kraja Prvog svjetskog rata do danas.

2. Evropski regionalizam

U mnogim evropskim zemljama regionalizam je u središtu pozornosti i to kao oblik političke identifikacije. Takav oblik identifikacije karakterističan je za moderna društva gdje se uspostavlja nacionalna država kao savremena politička zajednica. Upravo su nacionalne države glavni faktori socijalnih i političkih integracija. U savremenom dobu, nacije i nacionalne države postaju glavni oblici teritorijalne i političke identifikacije, pa samim tim možemo reći da one zamjenjuju prijašnje tradiocionalne identifikacije koje su temeljene na rodbinskim vezama i lokalnoj pripadnosti. Sada, u modernom globalizacijskom društvu regionalizam poprima aposlutno drugačije značenje. Od nekadašnjeg naglašavanja tradicionalizma i konzervativizma, regionalizam se sve više iskazuje kao liberalni zahtjev za većim stepenom demokratije. Sa jedne strane regionalizam se zalaže za ostvarivanje građanskih prava i to onih manjinskih, pojavljuje se kao zahtjev periferije za decentralizacijom upravljanja nad javnim dobrom dok se sa druge strane pojavljuje etno-regionalizam kao izraz specifičnih zahtjeva pojedinih nacionalnih manjina koje teže za određenim stepenom autonomije. Naime, u okviru nacionalne države regionalizam ispoljava dugu povijest napetosti između centralnih i perifernih dijelova. Na evropskom kontinentu regionalizam se može tumačiti i kao refeudalizacija Evrope. On se javlja kao jedan vidi otpora historijskih regija centralizaciji i metropolizaciji života u nacionalnim državama.

Regionalizam, regije, regionalizacija kao i regionalni akteri postaju sastavni dio političkog života u mnogim evropskim društvima i zemljama, uključujući naravno i četiri evropske države koje će biti analizirane u radu. S obzirom na temu završnog rada i bolje shvatanje evropskog regionalizma, neophodno je razmotriti ključne političke aspekte regije, regionalizma i regionalizacije. Bez njihovog razumijevanja i poznavanja njihovih obilježja ne može se shvatiti problematika kojom se bavi ovaj rad i težnja za većom autonomijom ili samoopredjeljenjem kod određenih regija u ove četiri države. Zbog toga prvo će se detaljnije pojasniti ova tri pojma, a zatim detaljnije definisati pojам autonomije i samoopredjeljenja uzimajući za primjer Kraljevinu Španiju, Kraljevinu Belgiju, Republiku Italiju i Republiku Francusku.

2.1. Regije

„Pojam regije može se odnositi na određeno područje, određeni teritorij koji u političkom uređenju neke države može imati (često ga i ima) određeni stupanj lokalne autonomije i vlasti – dakle, riječ je o području koje se nalazi unutar jedne države.“³ Regija predstavlja neku geografsku cjelinu ili prostor koji se izdvaja od centra države ili nekog drugog nadređenog prostora. Regije se mogu razlikovati u historijskom, kulturnom, ekonomskom ili političkom smislu. U užem smislu, kao što je navedeno, regija predstavlja geografsku oblast, a u širem smislu regija može da označava područje sa nekim zajedničkim prirodnogeografskim ili kulturnim ili historijskim karakteristikama. Geografsko određenje regije uključuje prostorno-teritorijalnu dimenziju, odnosno teritoriju sa jasno određenim granicama. Iako je sam termin *regija* proizašao iz geografske terminologije, nisu dovoljne samo geografske odlike da bi određeno područje bilo regija. Uz geografska obilježja koja određuju regiju kao posebnu prema drugim regijama ili prema nadređenoj državnoj regiji jeste i historijski-političko i kulturno naslijeđe te mogu biti i sociostrukturalna obilježja koja su različita od ostatka države u kojoj se regija nalazi. U ta obilježja možemo ubrajati različitu etničku pripadnost stanovništva, različit jezik, različitu kulturu i religijsku pripadnost, različite političke orientacije i političke tradicije, specifičnu socijalnu strukturu i stepen socioekonomske razvijenosti. Različita obilježja mogu definisati regije i na osnovu tih obilježja možemo reći da postoje: prirodnogeografske regije, ekonomske regije, historijsko-kultурне regije, ali i one političke kao sastavni dio određene države. Te političke regije ili politički entiteti zahtijevaju određeni stepen autonomije. Za dublje značenje regije ključna determinanta jeste postojanje kolektivnog identiteta, odnosno svijest građana o regionalnoj pripadnosti. Prema načinu nastanka regija možemo razlikovati tri osnovna tipa i to: „Regije koje su nastale kao izraz administrativno-teritorijalne podjele unitarnih država kao poseban oblik lokalne samouprave (npr. Grčka, Portugal), regije koje nastaju u procesu prilagođavanja postojećih oblika teritorijalne organizacije principa regionalnog uređenja države (npr. Švedska, Njemačka i Holandija) i regije koje predstavljaju poseban oblik institucionalne regionalizacije koja podrazumijeva uvođenje regija u strukturu vlasti kao političkih entiteta koji u sebi sadrže i svojstvo decentralizovanih organa vlasti, ali prvenstveno svojstvo političke autonomije (npr. Španija, Italija)“⁴ Između riječi *regija* i *region* postoji određena razlika u samom značenju. Pa tako pod pojmom *regije* podrazumijevamo prirodno –

³ Vukelić, Krunoslav (2005), „Regionalizacija danas, centralizacija sutra“ Časopis: Revija za sociologiju, Vol. 36, No.1-2, Zagreb. Str. 81.

⁴ Simić, Aleksandar (2013), *Regionalizacija Srbije*, Beograd: Centar za liberalno- demokratske studije, str. 47.

geografsku cjelinu unutar jedne države i ta cjelina može biti određena historijskim, kulturnim i drugim elementima. Dok sa druge strane, pod pojmom *regiona* podrazumijevamo širu geografsku cjelinu unutar jednog kontinenta.

Prema navedenom ,moglo bi se potvrditi kako regije označavaju područja unutar državnih teritorija koja se više ili manje razlikuju od drugih dijelova te države. U međunarodnim odnosima regija se posmatra kao dio globalnog međunarodnog sistema. Na tom nivou regija se može odrediti kao skupina država povezanih geografskim odnosima i stepenom međusobne zavisnosti. U dokumentima Skupštine evropskih regija, definicija regije podrazumijeva izraz posebnog političkog identiteta kome je ustavom odnosno zakonom države dodijeljena politička samouprava. Prema članu 1. Deklaracije o regionalizamu u Evropi: „Region je teritorijalni organ javnog prava uspostavljen na nivou koji je neposredno ispod državnog nivoa, kome je dodijeljena politička samouprava. Region je priznat u nacionalnom ustavu ili zakonom kojim se garantuje njegova autonomija, identitet, ovlaštenja i organizaciona struktura. Region ima svoj ustav, statut o autonomiji ili drugi zakon koji je sastavni dio pravnog poretka države na najvišem nivou, kojim se utvrđuju, u najmanju ruku, njegova ovlaštenja i organizacija. Status regiona može da se promjeni samo u saradnji sa datim regionom. Regioni u okviru iste države mogu da imaju različite statuse, u zavisnosti od njihovih historijskih, političkih, društvenih ili kulturoloških karakteristika. Region je izraz posebnog političkog identiteta, koji može da ima različite političke forme, odražavajući demokratsku volju svakog regiona da usvoji onaj vid političke organizacije koji smatra najboljim. Region osigurava resurse i zaposlene za svoju upravu i usvaja simbole kojim se predstavlja.“⁵ Na osnovu navedenih definicija dolazimo do zaključka da je region teritorija u državi koja je ispod nacionalnog, odnosno državnog, ali iznad lokalnog nivoa. Evropska unija definiše regije kao prve geografske, političko – administrativne jedinice ispod nivoa nacionalnih država. Države koje će se analizirati kroz ovaj rad su države članice Evropske unije. Na kraju može se zaključiti da značajnu ulogu u formiranju regije imaju geografske karakteristike, ali to nije dovoljno za stvaranje s obzirom da su regije podložne promjenama, pa zbog toga u definisanje regije treba uzeti u obzir i druge faktore poput ekonomskih, političkih, društvenih ili administrativnih.

---

⁵ Deklaracija o regionalizmu u Evropi <https://aer.eu/aer-declaration-regionalism/> - pristupljeno stranici 11. 02. 2021.

2.2. Regionalizam u Evropi

Regionalizam, kao ni regiju, nije moguće shvatiti niti definisati bez geografskih determinanata koje su ključne za njegovo određenje. Sam pojam regionalizam pokriva više različitih fenomena i može biti analiziran u različitim kategorijama poput socijalne gdje ubrajamo etničku, rasnu, jezičku, religijsku, kulturnu pripadnost ili poput političke gdje se podrazumijeva tip režima i ideologije. Kao politički fenomen, regionalizam možemo analizirati na mikro i makrorazini što znači da mikrorazina označava suprotno političko djelovanje usmjereno protiv tendencije centralističke države radi ostvarivanja većeg stepena autonomije. Sa druge strane, regionalizam predstavlja makroregionalno povezivanje više nacionalnih država iz područja pojednih velikih svjetskih regija u različite političke, ekonomski i sigurnosne dijelove. Ono što se smatra temeljem regionalizma je zapravo svijest stanovništva o zasebnom regionalnom identitetu i to se pokazuje u političkom djelovanju regionalnih pokreta i stranaka. S obzirom da regionalizam odgovara definiciji regije kao jednog korpusa, ljudskih, jezičkih i drugih obilježja koja traže svoj veći ili manji stepen autonomije, regionalizam možemo definirati i kao pojam koji označava pokret koji teži političko-pravnom priznanju veće ili manje autonomije specifičnih zajednica i njihovih teritorijalnih jedinica vlast. Za vrijeme Francuske revolucije (1789) pojavljuje se regionalizam koji je tada bio predstavljen kao pokret otpora. Regionalizam je u Francuskoj zastupao ideju decentralizacije vlasti sa ciljem očuvanja svog identiteta bez obzira da li on bio kulturni, historijski ili neki drugi. Prvi organizovani regionalni pokreti koji su se zalagali za svoju autonomiju pojavili su se u Francuskoj, a kasnije je do sličnih pokreta došlo i u Velikoj Britaniji, Španiji, Švicarskoj, Belgiji i drugim državama u Evropi. Regionalizam je zapravo pokret koji se odnosi na organizaciju političkog sistema. Regionalizam se definira „kao težnja jedne regije za većom ustavnom autonomijom u odnosu na centralnu državnu vlast.“⁶

Za Evropu je veoma karakterističan pojam regionalizma, a kako njemački teoretičar Herman Libe navodi, može se razlikovati čak šest vrsta regionalizma u Evropi, a to su po njemu sljedeći:

1. „Regionalizam kao politički pokret u kojem etničke manjine nastoje zaštiti svoja kolektivna prava u nacionalno-državnom okviru.
2. Regionalizam u obliku separatizma koji predstavlja organizovanu borbu određenih skupina za izdvajanje iz nacionalne države.

---

⁶ Schubert, Klaus; Martina Klein (2006), *Das Politiklexikon* 4. Aufl. Bonn: Deitz

3. Regionalizam koji ima za cilj odvajanje oblasnih organa vlasti.
4. Regionalizam koji teži federalizmu i koji je prisutan u centralizovanim evropskim nacionalnim državama.
5. Regionalizam kao prekogranični kooperativni pokret lokalnih, oblasnih i državnih organa vlasti sa ciljem rješavanja razvojnih problema.
6. Prekogranični regionalizam u kome se umjesto tehničkih i privrednih pitanja kao razlog regionalne kooperacije javljaju etnički, jezički, kulturni i historijski odnosi i srodstva koja su podijeljena državnim granicama.⁷

Za države koje se analiziraju u ovom radu karakterističan je regionalizam u obliku separatizma gdje je zastupljena borba regija za autonomijom odnosno izdvajanjem iz nacionalne države. Najbolji prikaz takvog regionalizma jeste u Kraljevini Španiji. Pored toga prisutan je i regionalizam kao politički pokret u kojem etničke manjine pokušavaju zaštiti svoja kolektivna prava, a za primjer takvog regionalizma možemo uzeti slučaj Francuske i Korzike. Također, u Republici Francuskoj je regionalizam koji teži federalizmu, a za Republiku Italiju i Kraljevinu Belgiju karakterističan je regionalizam u kome se kao razlog podjeljenja uzimaju etnički, jezički, kulturni odnosi.

Posmatramo li regionalizam kao moderni politički fenomen možemo primijetiti da on dolazi nakon nacionalizma i javlja se u već stvorenim nacionalnim državama. Historijski gledano, najznačajniji period za regionalizam je period nacionalnih država, njihov nastanak i razvoj, odnosno period 18. i 19. stoljeća. Ono što je prethodilo stvaranju nacionalne države je prvenstveno pojava nacionalne svijesti, odnosno ideja o političkom samoodređenju društvene grupe koja zauzima određeni prostor i ta grupa je bila svjesna svog posebnog etničkog i kulturnog identiteta. Na taj način se taj kulturni nacionalizam pretvorio u stvaranje nacionalne države. Na prostoru Europe regionalizam se pojavljuje u 18. stoljeću za vrijeme Francuske revolucije kada i nastaju nacionalne države. Osnovna ideja nacionalnih država je bila jedna nacija u jednoj državi pa zbog toga dolazi do rasta nacionalizma i većeg osjećaja o nacionalnom jedinstvu, što će na kraju dovesti do nametanja sistema vrijednosti većih nacija kao općedruštvenih.

U Evropi se nakon nastanka nacionalnih država regionalizam javlja kao jedan vid otpora historijskih regija centru države. Proces stvaranja nacionalnih država u zapadnoj Evropi završio je u 19. stoljeću. U vremenu globalizacije, već početkom 20. stoljeća dolazi do

---

⁷ Sadiković, Elmir (2014) *Evropa regija-kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, Sarajevo: TKD Šahinpašić, str. 21.

nastajanja najvećeg broja država i sam taj proces najbolje je prikazan u Evropi gdje na primjer iz bivše jugoslavenske, čehoslovačke i sovjetske socijalističke federacije nastaju nove 22 nacionalne države. A za razliku od zemalja istočne Evrope, zapadna Evropa se u periodu globalizacije integrisala u transnacionalne asocijacije.

Do velikih regionalnih pokreta u zapadnoj Evropi dolazi 50-ih godina 20. stoljeća. Politički cilj regionalnih pokreta bio je veća autonomija ili odcjepljenje od postojećih nacionalnih država. Godine 1983. utvrđeno je osam zahtjeva prema centru države a to su:

1. „Pokrajina potpuno integrisana u državu unutar države bez posebnog kulturnog identiteta;
2. Kulturna autonomija, koja predstavlja zalaganje za jednistveni karakter datog teritorija i stanovništva, što dovodi do formiranja kulturnih udruženja;
3. Periferni protest, gdje regionalna stranka ima veliku podršku lokalnog građanstva, a njihovi zahtjevi se stavljuju na dnevni red centralnog političkog sistema;
4. Regionalizam: očuvanje kulturnih obilježja perifernog stanovništva sa stabilnom strankom koja se natječe samo na lokalnim ili regionalnim izborima;
5. Regionalna autonomija: autonomni status za samo jednu regiju koja se tretira drugačije od ostalih dijelova države; postoji stranka sa jakom izbornom potporom koja se natječe na nacionalnim izborima;
6. Federalizam: podjela autonomije moći između centralne vlade i svih pokrajina, nekoliko se regionalnih stranaka natječe na nacionalnih izborima;
7. Konfederalizam najveća regionalna autonomija pri čemu centralna vlast regulira samo međuregionalne probleme i
8. Separatizam: odvajanje što znači punu nezavisnost ili prijelaz u susjednu državu; uključuje ratove, terorizam, kao i međudržavne pregovore“⁸

U evropskim zemljama regionalizam je različito zastupljen, negdje je jači i izražajniji, a u nekim državam slabiji. Regionalni pokreti koji se javljaju u zapadnoj Evropi su težili većoj kulturnoj, ekonomskoj i društvenoj autonomiji, uz ostanak u teritorijalnom okviru države. Međutim, u Evropi postoje i regionalni pokreti koji teže separatizmu. Što se tiče država koje će detaljnije biti analizirane kroz ovaj rad, regionalni nacionalizmi predstavljaju izazov

---

⁸ Rokkan, S. and D.W.Urwin: Economy, Territory, Identity, London: Sage1983, u: Katuranić, V. (1992), Centar, periferija ,regionalizam-tvrda europska postmoderna, Zagreb: Časopis: Društvena istraživanja, br.1/1992, str 5-12.

koji prijeti stabilnosti i dezintegraciji države. U pozadini tih pokreta stoje regionalne partije, a neke od tih partija su zastupljene i u Evropskom parlamentu. Bitno je napomenuti da u programima nacionalnih stranaka jezički idnetitet označava nacionalnu pripadnost. Ekomska globalizacija je dovela do krize nacionalne države te samim tim dovela je i do prenošenja dijela državnog suvereniteta i mnogih državnih funkcija na loklne ili regionalne nivoe vlasti. Kriza nacionalnih država i njihovo slabljene dovode do toga da regijama unutar određene države osnovni cilj prestaje biti integracija, a postaje autonomija. Samim tim, mnogi regionalni zahtjevi za većom ili potpunom autonomijom u odlučivanju o uslovima života na lokalnom nivou utjecali su na procese decentralizacije unitarnih i nekada centralizovanih država poput Kraljevine Španije. Pored toga, mnogim etničkim, rasnim, vjerskim i drugim manjinskim skupinama u ovim državama decentralizacija omogućava više slobode i mogućnosti o raznim životnim pitanjima koje rješava lokalna zajednica odnosno regija, a ne vlast na državnom nivou.

Među dva osnovna uzroka nastanka regionalizma smatraju se uzroci ekomske i kulturne prirode. Uzroci ekomske prirode proizilaze iz potrebe zaštite privrednih interesa, a politički gledano to se odnosi na neravnomjernost između regionalnih i centralnih vlasti. Kulturni uzroci proizilaze iz potrebe očuvanja regionalne kulture i regionalnog identiteta kao što je jezik, narječje, običaji, tradicija, religija i slično. Stvaranjem Evropske unije, kao nadnacionalne zajednice dolazi do slabljenja uloge nacionalne države dok istovremeno jačaju regionalni identiteti. U Evropskoj uniji regija se uspostavlja kao načelo državne organizacije koja je zasnovana na ideji demokratije i autonomije i to se smatram osnovnim političkim načelom Evropske unije kojom se potiče međuregionalna saradnja koja je nezavisna od državnih granica. Na taj način dolazi do jačanja autonomije i demokratskog odlučivanja. U vidu razvoja Evropske unije, regije su osnovne geopolitičke cjeline, a ne nacionalne države. Ravnomjeran razvoj regija dovodi do razvoja Evropske unije. Regionalizmom kao načelom državne organizacije u okviru institucija Evropske unije moguće je doći do rješenja problema koji se vode u evropskim državama poput Španije, Belgije, Italije i Francuske gdje je potreba za rješavanjem dugotrajnih političkih i regionalnih sukoba neizbjegna. U evropskim integracijama i međuregionalnoj saradnji koju uspostavlja EU, upravo se regionalno načelo državne organizacije postavilo kao ono koje može nadvladati dugogodišnje sukobe unutar regija i biti osnovom regionalne autonomije i demokratije. Na taj način Evropa predstavlja povećan stepen demokratičnosti u kojoj se regionalizam predstavlja kao iskaz za veći stepen demokratičnosti i boljom kvalitetom života.

2.3. Regionalizacija

U vremenu globalizacije regionalizacija se javlja na više nivoa, od kontinentalnih, subkontinentalnih do međudržavnih i unutardržavnih nivoa. Regionalizacija označava process uspostavljanja regija kao administrativno-upravnih i političkih jedinica u okviru neke nacionalne države. Takav process uključuje decentralizaciju, odnosno prijenos dijelova vlasti sa državnog nivoa na regionalni nivo. Fenomen regionalizacije se može razumjeti kao stvaranje teritorijalnih cjelina na srednjem nivou koje su nadređene lokalnom nivou, a ispod državnog nivoa. Te teritorijalne cjeline mogu imati određeni stepen autonomnosti u odlučivanju i obavljanju pojedinih državnih poslova gdje se ubraja supsidijarnost. Pojam supsidijarnosti označava prebacivanje određenih obaveza ili nadležnosti od strane centralnih vlasti na niži nivo, odnosno regiju.

U procesu regionalizacije regije se mogu karakterisati prema posebnim regionalnim obilježima ili prema političkim kriterijima ili temeljem administrativnih kriterija poput strukture, broja stanovnika i slično. Regionalizacija ima mnogostruku svrhu, pa tako u vidu regija njezina svrha je očuvanje i priznavanje regionalnih specifičnosti i regionalnih interesa. Kada posmatramo sa aspekta države, regionalizacija dobiva svoj smisao u vidu postizanja međuregionalne ravnoteže i ravnomjerne razvijenosti svih državnih područja. Regionalizacija, također, dovodi do bolje povezanosti državne vlasti sa lokalnom, odnosno regionalnom vlašću. Motivi za regionalizaciju mogu biti različiti u zavisnosti od ekomske razvijenosti države ili historijskog naslijeđa ili etničke strukture stanovništva. Iz navedenih razloga možemo primijetiti različitu manifestaciju regionalizacija na evropskom teritoriju. Prvi oblici regionalizacije mogu se primijetiti već u prvoj polovini 20. stoljeća. Za države članice Evropske unije osamdesete godine 20. stoljeća se označavaju decenijom regionalizacije tih država.

Što se tiče država koje su predmet ovog rada, proces regionalizacije i motivi za regionalizaciju su različiti. Za Kraljevinu Španiju do 1984. godine u osnovi regionalizacije bila je demokratizacija, dok je u Belgiji regionalizacija izvšena 1980. godine kada dolazi do ustavne reforme koja je imala za cilj zaštitu prava etničkih zajednica i očuvanje državnog jedinstva. Sa druge strane, u Francuskoj se desila regionalizacija sa ciljem rasterećenja države i zbog ekomske stagnacije, dok je u Italiji proces regionalizacije imao tri faze razvoja. Prvo iskustvo regionalizacije dešava se prije donošenja Ustava kada je Siciliji dodijeljena finansijska autonomija, tako da je ona postala prva regija koja je ostvarila autonomiju (1946). I pored različitih motiva za regionalizaciju, ove države, kao i druge članice Evropske unije,

imaju uspostavljenu regionalnu strukturu vlasti ili su u procesu uspostavljanja regija kao autonomnih političko-ekonomskih i razvojnih jedinica.

DRŽAVE	REGIJE	GODINA USTANOVLJENJA	PROSJEČNA POVRŠINA (u 1000 km ²)
Kraljevina Španija	17	1979 – 1983.	29,69
Kraljevina Belgija	3	1970. i 1980.	10,16
Republika Francuska	26	1982.	24,72
Republika Italija	20	1948 – 1970.	15,06

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana, Sarajevo: TKD Šahinpašić, str. 41.

Ono što možemo zaključiti je različitost u oblicima regionalne strukture. Različitost se ogleda od one administrativne sa minimalnim stepenom autonomije lokalnih jedinica do one konfederalne u kojima federalne jedinice imaju potpunu samostalnost i dijele suverenitet sa matičnom državom. Konkretni oblici regionalne strukture zavise od historijskih, političkih, kulturnih i drugih specifičnosti svake zemlje pojedinačno. Kroz razne reforme koje su se provedele u državama EU, regije sa svojom autonomijom postaju važan nivo organizacije vlasti na državnom nivou. Naravno, regije u federalnim državama i u regionalnim državama imaju drugačiji status. Regionalne države predstavljaju poseban oblik vertikalne organizacije vlasti u najvećem broju evropskih država. U regionalno uređenim državama ustavne nadležnosti se mogu svrstati u tri grupe. U prvoj grupi se klasificiraju one izvorne nadležnosti regije koje ne mogu biti ograničene nacionalnim ili međunarodnim zakonom. Po članu 117. stav 3. Ustava Republike Italije „regije imaju zakonodavnu vlast za sve poslove za koje nije izričito navedeno da ulaze u zakonodavni djelokrug Države.“⁹ U drugu grupu spadaju regionalni nivoi koji imaju slobodu odlučivanja koja im omogućava da realizaciju prilagode lokalnim uslovima. Treća grupa klasificira nadležnosti koje obuhvataju poslove u oblastima u kojima država zadržava određene kompetencije uz garantovanje na prava regija da u istim pitanjima ostvaruju jedan dio nadležnosti preko svojih organa.

---

⁹ Ustav Republike Italije: <http://formazionecivica.lepida.it/costituzione/c20.pdf> - pristupljeno stranici 06. 8. 2020.

Regije u regionalnim državama su više podređene utjecaju centralnih vlasti nego regije u federalnim državama. Centralne vlasti imaju mogućnost da povećaju ili smanje stepen autonomije regionalnih vlasti. Jedan od najboljih primjera je Kraljevina Španija. Ona kao primjer regionalne države predstavlja državu u kojoj su regije napravljene kao autonomne zajednice koje imaju svoje statute. Te iste statute autonomne zajednice mogu mijenjati samo i isključivo uz saglasnost centralne državne vlasti. Međutim, sa druge strane, regije u regionalnoj državi su u snažnijoj poziciji u odnosu na subnacionalne entitete u unitarnim decentralizovanim državama. Takve regije imaju neposredno izabrano predstavničko tijelo, ali i znatno ograničenu zakonodavnu, upravnu i finansijsku autonomiju. Primjeri takvih država su, između ostalog, Italija i Francuska, a koji model teritorijalne organizacije vlasti će biti primijenjen u određenoj državi ovisi o mnogo elemenata.

Regionalne vlasti u svakoj državi obavezuje nacionalno zakonodavstvo. U svim demokratskim državama, koje imaju uspostavljenu regionalnu strukturu, Ustavi tih država štite pravo regija na lokalnu samoupravu ili autonomiju. Pa tako u Španiji lokalne vlasti su jednim dijelom zavisne od autonomnih zajednica koje su nadležne za promjenu teritorijalne organizacije općina na njihovom području. Sa druge strane, u Belgiji se zakonodavstvo u oblasti lokalne samouprave usvaja na federalnom nivou, dok je odgovornost regija pitanje međuopćinske saradnje, organizacije lokalnih vlasti i vršenja nadzora nad općinama. U Francuskoj lokalne vlasti nisu zakonski zavisne od regija jer je njihov status utvrđen nacionalnim zakonom, dok u Italiji regije mogu mijenjati granice naseljenih mjesta, a nadzor nad radom lokalnih vlasti je podijeljen između države i regije.

2.4. Autonomija i pravo na samoopredjeljenje

Nakon definiranja pojma regije, regionalizma i regionalizacije u nastavku će biti definisan i pojam autonomije i prava na samoopredjeljenje. Autonomija se u političkom smislu može definisati kao pravo na nezavisnost, slobodu i samoregulaciju. Uzimajući u obzir takav vid definisanja, glavna karakteristika autonomije jeste samostalnost određenih regija u odnosu na centar države. Na autonomiju se često gleda kao na prijetnju teritorijalnog integriteta države i na prvi korak ka samostalnosti. Interpretirati autonomiju na ovaj način moglo bi biti pogrešno. Na nju bi se moglo gledati kao na kompromis države koja ima cilj da sačuva teritorijalni integritet i uvaži kulturnu raznolikost svog stanovništva. Autonomija omogućava da etnička manjina uživa u svom pravu da očuva svoje specifične kulturne tradicije, a zauzvrat garantuju državi jedinstvo i teritorijalni integritet. Predstavlja rješenje

koje omogućuje izbjegavanje prisilne assimilacije manjinskog stanovništva i samostalnost dijela teritorije. Za Ruth Lapidoth, jednu od vodećih stručnjakinja za autonomiju, autonomija predstavlja „difuziju moći kako bi se očuvalo jedinstvo države uz uvažavanje različitosti stanovništva.“¹⁰ Ona razlikuje tri različita tipa autonomije i to: teritorijalno-politička autonomija, administrativna i kulturna autonomija. Prvi tip je teritorijalno-politička autonomija za koju možemo reći da je usmjerena ka određenoj grupi koja se razlikuje od većinske populacije unutar države, a teritorijalno-politička autonomija omogućava toj grupi izražavanje svog prepoznatljivog identiteta. Ovakva vrsta autonomije se smatra uređenjem unutar suverene države u kojoj stanovnici određenog dijela teritorije imaju veliku mogućnost administrativne autonomije. Drugi tip je administrativna autonomija koja je veoma slična decentralizaciji, međutim za razliku od decentralizacije koja podrazumijeva delegiranje moći, administrativna autonomija predstavlja transfer moći koju može ispoljavati lokalno izabrani predstavnik. Treći tip je kulturna autonomija koja je omogućena pripadnicima specifičnih skupina (etička, lingvistička, vjerska), bez obzira gdje se oni nalazili. Ovaj model autonomije, koji predviđa da se članovima etičkih grupa može upravljati kroz institucije, omogućava manjinama značajan stepen autonomije i kohezije čak i onda kada su manjine raspršene po cijeloj teritoriji.

Uzroci i težnje koje vode ka autonomiji određene regije su različite. Kao najčešći i osnovni razlog javlja se upravo poštivanje prava i posebnosti određenih regija ili manjina. Takve regije dobivaju posebne autonomne statuse. Davanjem autonomnog statusa pojedinim nacionalnostima ili nekim drugim etničkim skupinama omogućava im se samostalno organizovanje u obliku teritorijalne ili kulturne autonomije, a sve to sa ciljem očuvanja političkih, etničkih ili nekih drugih odlika. Danas smo svjedoci kako se u sve više država uvode oblici teritorijalne autonomije, bez obzira na njihovo teritorijalno i političko uređenje. Uvijek je važno da se uči na negativnim iskustvima. Svaki neuspjeh autonomije ne treba biti pisan sistem, nego treba analizirati okruženje u kojem je pokušana da bude implementirana. Rješenja koja autonomija može da donese određenom prostoru nema univerzalne efekte i primjenjivost. Važno je naglasiti integracijski potencijal autonomije. Razni primjeri iz prakse pokazuju da autonomija kao sistem garantuje i poštivanje kulturne raznolikosti manjina i očuvanje teritorijalnog integriteta. Autonomija može predstavljati veoma konstruktivno rješenje.

---

¹⁰ Lapidoth, Ruth (1996), *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press, str. 3.

Koncept autonomije implicira da države podligežu pravilu zakona koje garantuje specifična prava i slobodu svom stanovništvu. Za uspjeh autonomnih cjelina ključna je demokratija i poštivanje osnovnih sloboda. Države moraju pokazati da razumiju manjine kada te manjine iznesu svoje zahtjeve ka većoj autonomiji. Ovo se posebno odnosi na situaciju ako se radi o manjinama koje žive na određenom prostoru dugo vremena i koje imaju značajnu brojnost. S obzirom da ima više značenja u zavisnosti da li se radi o filozofskom, političkom, kulturološkom ili pravnom pristupu, sam koncept autonomije mora biti jasno definisan. Na nivou međunarodnog prava, koncept autonomije predstavlja pravo ljudi na samoopredjeljenje i njihovu slobodu da upravljaju vlastitim poslovima. Autonomija, koja predstavlja pravo ljudi da upravljaju samim sobom prema vlastitim zakonima, omogućuje određenim teritorijama da odobre pravo da donesu legistativu i dodijele specijalna prava koja im dozvoljavaju ispoljavanje distiktivnih historijskih, kulturoloških i lingvističkih karakteristika. Koncept autonomije se može definisati i kao mogućnost samoopredjeljenja unutar postojećeg pravnog poretka.

S druge strane, pravo na samoopredjeljenje naroda može se definisati kao volja grupe naroda da sami odrede svoju sudbinu u političkom smislu. Sa ovim pojmom se susrećemo još od nastanka prvih država. Poštivanje principa samoopredjeljenja je postalo obavezno 1967. godine stupanjem na snagu dva akta vezana za osnovna ljudska prava, koji su doneseni godinu ranije, a to su Međunarodna povelja političkih i ljudskih prava i Međunarodna povelja ekonomskih, društvenih i kulturnih prava. Član 1. oba akta nalaže da svi ljudi imaju pravo na samoopredjeljenje i to se smatra temeljem ljudskih prava. Na osnovu tog prava, slobodno određuju svoj politički status i slobodno određuju svoj ekonomski, društveni i kulturološki razvoj. Koncept samoopredjeljenja možemo posmatrati sa dva aspekta i to internog i eksternog samoopredjeljenja. Unutrašnje ili interno samoopredjeljenje se odnosi na pravo ljudi da slobodno odrede vlastiti politički sistem, uz istovremeno poštivanje principa teritorijalnog integriteta, i da učestvuju u političkom životu države. Eksterno samoopredjeljenje se odnosi na pravo naroda da odrede svoj međunarodni status ili čak da izaberu da postanu nezavisni. Eksterno samoopredjeljenje je često prepoznato u slučajevima kolonizacije ili kada je jedan narod dominantan. Mišljenja su podijeljena u pitanju da li manjine ili grupe koje pripadaju suverenoj državi mogu da zahtijevaju pravo na eksterno samoopredjeljenje, koje može postati pravo na samostalnost.

U međunarodnom javnom pravu upravo je pojам samoopredjeljenje jedno od najspornijih pitanja koje za sobom povlači mnoge nedomoumice i pitanja poput toga da li se pravo na samoopredjeljenje odnosi na zabranu narušavanja teritorijalnog integriteta postojećih

država. Međunarodno pravo smatra da pravo na samoopredjeljenje podliježe poštivanju teritorijalnog integriteta. Međutim, međunarodno pravo prihvata institucionalne modifikacije unutar država pod uslovom da su pod nacionaškim ustavnim zakonom i da je prihvaćeno od strane stanovništva. Međunarodna stabilnost ili stabilnost određne države usko je povezana sa pravom na samoopredjeljenje, a državni Ustav treba očuvati državne granice i sačuvati državna obilježja tako da nijedna nacija unutar države ne postane dominantna. Pitanje samoopredjeljenja odnosi se na narode i nacije.

Narod je grupa ljudi koje žive u istom društvu, na istoj teritoriji i koji dijele kulturološke veze, običaje i političke institucije. Isto tako, ako ovaj koncept primijenimo na nivou jedne države, onda podrazumijeva da ti ljudi podlježu i istim zakonima. Nacija označava veliku grupu ljudskih bića koja žive na istoj teritoriji i dijele isto porijeklo, historiju, kulturu, tradiciju i, ponekad, jezik i čine političku zajednicu. Razlika između naroda i nacije ogleda se u tome što je narod zapravo skupina ljudi koju karakteriše vlastito ime i historija, dok se nacija sa druge strane oslanja na jedan zajednički teritoriji. Nacija se, također, može razumjeti i kao teritorijalno-državna cjelina gdje se pripadnost određenoj naciji izvodi iz postojanja državne vlasti. Jedna država može imati više nacionalnih grupa, a i jedna nacionalna grupa može biti nastanjena u više država. Mnoge evropske države su nastala razdvajanjem jedne države, dok one koje se nisu odvojile trenutno osjećaju posljedice i teže ka samoopredjeljenju. Među tim državama su četiri države koje će u nastavku rada biti detaljnije analizirane.

3. Kraljevina Španija

Historijski gledano, Kraljevina Španija ima veoma bogatu i dugu historiju, ali za analizu ovog rada mi ćemo se bazirati na 20. i 21. stoljeću. Za Kraljevinu Španiju 20. stoljeće je bilo veoma značajno, jer pored ratnih sukoba koji su se desili u njemu Španija je promijenila i nekoliko različitih državnih uređenja i na kraju uspostavila liberalnu demokartsku državu. Nekoliko relevantnih razdoblja u 20. stoljeću utjecalo je na političku situaciju kakva je danas u Španiji, a to je period Druge Republike (1931-1939) i Građanski rat (1936-1939), Frankova diktatura te uspješna demokartska tranzicija i period poslije nje. Svako od ovih razdoblja dalo je snažan pečat na današnje stanje u Baskiji i Kataloniji, ali i cijeloj Španiji. U vremenu Druge Republike ponovo su uvedeni elementi regionalne autonomije, a na samo proglašenje Druge Republike Katalonija, odnosno katalonski nacionalisti, proglašavaju nezavisnu Republiku Kataloniju. Tada Katalonija dobiva status autonomije, a njena nezavisnost nikada nije ostvarena. Po uzoru na Kataloniju i mnoge druge regije u Španiji su izrazile zahtjeve za autonomijom, a nekoliko godina poslije status autonomije dobivaju regije Galicija i Baskija. Težnja za regionalnim autonomijama dovodi do početka Građanskog rata i sloma Druge Republike. Nakon sloma Druge Republike na vlast dolazi Frankov režim. Ono što je karakteristika za Frankovu diktaturu je činjenica da se režim zasnivao na uklanjanju različitih regionalnih identiteta. Nacionalno jedinstvo je bio glavni i temeljni cilj Frankova režima. Međutim to u Španiji izaziva kontraefekat i dovodi do jačanja regionalizma i regionalnih pokreta te ni takav režim ne uspijeva izbrisati i ujednačiti kulturne i jezičke raznolikosti španskog društva. Dugogodišnja diktatura izvazvala je kod španskog stanovništva da pojам nacionalnog jedinstva smatraju represijom što je dovelo do jačanja regionalne svijesti. 70-ih godina 20. stoljeća dolazi do demokratske tranzicije. Nakon pada Frankove diktature, Španija prelazi iz autoritativne države u parlamentarnu monarhiju, a historijske regije dobivaju priliku na ostvarenje prava na autonomiju. Zahtjevi za autonomijom su prije svega bili zastupljeni u regijama Katalonija, Baskija i Galicija koje se smatraju historijskim regijama i upravo su zahtjevi za autonomijom bili zasnovani na njihovom historijskom identitetu. Međutim, i stanovništvo drugih regija, pogotovo Andaluzije, izrazilo je zahtjev za ustavnom autonomijom. Godine 1977. dolazi do održavanja prvih demokratskih izbora gdje su stvoreni preduslovi za novi Ustav. Naučeni historijom i činjenicom da je radikalizam u vremenu Druge Republike doveo do Frankove diktature i u želji da se ne ponove iste greške, političke stranke su odustale od radikalnih zahtjeva i postigle opšti koncenzus. U saglasnost svih političkih stranaka Španija 1978. godine donosi Ustav.

3.1. Ustav i regionalna podjela Španije

Ustavom koji je donesen 1978. godine Španija je postala liberalna demokratska država i ustanovljena je kao država autonomija. Donošenje Ustava je uspjelo da pomiri historijske suprotnosti španskih nacionalnosti. Naime, među glavnim zadacima nove vlasti je bilo odgovoriti na zahtjeve svih njenih nacionalnosti za većim stepenom autonomije. Pozivajući se na historijska i kulturna prava Katalonci i Baskijci nisu odustajali od veće autonomije i borbe za nezavisnost. Osnovni cilj donošenja Ustava je bio da održi stabilnost političkog sistema. Ustavom koji je donesen teritoriji Španije je podijeljen na regije ili autonomije, provincije i zajednice. U period od 1979. godine do 1983. godine osnovano je 17 autonomnih zajednica (Comunidades Autónomas) i dvije gradske regije Ceetu i Melillu na afričkoj obali koje su imale visok stepen autonomije. U članu 2 Ustava uspostavljen je jedinstvo španske nacije i garantira se pravo na autonomiju nacionalnosti i regiona. Podsjetit ćemo se da prije donošenja Ustava vodila borba između dvije strane i to između onih koji su težili jedinstvenoj nacionalnoj državi i onih koji su pružali nacionalni otpor (posebno u Baskiji i Kataloniji). Donošenjem Ustava obje strane su dobile kompromisno rješenje, a teritorijalna organizacija Španije u vidu regiona koje se nazivaju autonomne zajednice predstavlja realizaciju ovog ustavnog kompromisa. Autonomne zajednice su zapravo regijske zajednice koje imaju neposredno izabrana tijela i organe i dijele se na 50 provincija koje imaju svoj značaj jer predstavljaju izborne jedinice. Svaka autonomna zajednica ima svoj statut kojima regulira organizaciju i odgovornosti u okviru države. Ustavom iz 1978. godine Španija nije federalna država, a pravo i stepen autonomije regija određuje se upravo statutima regija, a ne Ustavom države. Također, ustavnim odredbama želio se postići politički sporazum. Kao rezultat toga Ustav je omogućio za bilo koji broj autonomnih zajednica širok stepen autonomije koji bi zavisio od političke volje izražene od strane stanovnika autonomnih zajednica. „Ustav je usvojio tehniku da se jedinstveni i opšti politički sistem regionalizacije ne odredi odmah, niti za cijelu teritoriju, već da se različitim nacionalnostima i oblastima priznaje pravo dobijanja autonomije.”¹¹ Pa tako autonomne zajednice imaju široku autonomiju koja se ogleda u pravu na upotrebu jezika kojim se govori u toj autonomnoj zajednici (na primjer katalonski, baskijski jezik i slično), zatim imaju pravo na sopstvenu zastavu i ambleme. Ustavom su garantovane nadležnosti autonomnih zajednica, prije svega u oblasti privrede i obezbjedenja razvoja sopstvene kulture, socijalnih službi, zdravlja i slično. Također, autonomne zajednice imaju i sopstvene prihode koji su utvđeni Ustavom.

---

¹¹Lovo, Filip (1999) *Velike savremene demokratije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, str. 505.

3.1.1. Regionalna vlast u Španiji

Svaka autonomna zajednica u Španiji ima svoje statute koje se dijele na obične i specijalne i ti statuti se smatraju temeljnim pravnim aktom prema kojima funkcionišu autonomne zajednice. Specijalni statuti odnose se na regije poput Katalonije, Baskije, Galicije i Andaluzije, a obični statuti se odnose na druge regije koje nisu historijske. Autonomne zajednice samostalno mogu da urede svoju institucionalnu strukturu. Osnovne institucije autonomnih zajednica su Parlament, Predsjednik, Vlada i Viši sud pravde. U autonomnim zajednicama zakonodavna vlast zavisi od regionalnog parlamenta koji je jednodomni i ima između 25 i 135 zastupnika. Zastupnici imaju mandate od četiri godine i biraju se na izborima. Izvrsnu vlast ima predsjednik autonomne zajednice koji je ujedno i predsjednik vlade. Predsjednika autonomne zajednice biraju zastupnici regionalnog parlamenta, a potvrđuje ga španski monarh. Predsjednik autonomne zajednice sastavlja vladu i može samostalno imenovati i smijeniti ministre. Najviša sudska institucija je Vrhovni sud pravde koji je na regionalnom nivou. Također, „Ustav predviđa i postojanje jednoga delegata vlade koji upravlja neposrednom državnom administracijom”¹². On se smatra posrednikom između nacionalne i regionalne vlade te treba imati saglasnost za sve regionalne zakone. Pored navedenih institucija većina autonomnih zajednica osnovala je i druge institucije poput institucije obudsmena, visokosavjetodavna tijela za kulturu, ekonomsku ili socijalna pitanja i slično.

Po Ustavu autonomne zajednice imaju odgovornost u kreiranju javnih politika i data im je mogućnost da u svojim statutima osiguraju nadležnosti i upravljanje svim javnim politikama. Kao što vidimo iz navedenog, autonomne zajednice imaju široku zakonodavnu i izvršnu autonomiju. S obzirom da su nadležnosti autonomnih zajednica dosta različite, one su utvrđene statutima autonomnih zajednica, a također su prilagođene „značaju regiona u sistemu, čime se država rasterećuje nadležnosti čije obavljanje, bez opasnosti po državno jedinstvo, može povjeriti prvoj nižoj stepenici u organizaciji vlasti.“¹³ Među osnovne nadležnosti spadaju: „prostorno uređenje, stambena izgradnja grada, poljoprivreda i šumarstvo, zaštita okoliša, vodosnadbjevanje od regionalnog značaja, privredna politika, kultura, socijalno staranje, zdravstvo. Historijske regije imaju više nadležnosti pa tako na primjer Katalonija i Baskija imaju vlastitu policiju dok druge autonomne zajednice imaju

---

¹² Barbarić, Dražen (2015) Model regionalizacije Kraljevine Španjolske. *Mostariensia*, str 140

¹³ Jovičić, Miodrag(1996), Regionalna država, *Vajat*, Beograd, str. 45

ograničene policijske snage.”¹⁴ Ovdje jasno vidimo da postoji razlika između historijskih regija i ostalih autonomnih zajednica.

3.2. Pravo na autonomiju

Kao što je već navedeno, po Ustavu Španija garantuje pravo na autonomiju nacionalnosti i regiona koji je sačinjavaju, međutim to se ne podrazumijeva da svaka regija Španije postane autonomna zajednica nego da se prvobitno historijskim regijama kao što su Katalonija, Baskija i Galicija, prizna status autonomnih zajednica. Prije donošenja Ustava u Andaluziji dolazi do narodnih protesta gdje građani traže sopstvenu autonomiju. Godinu prije donošenja Ustava na ulicama je demonstriralo više od million i po ljudi širom Andaluzije. Demonstracije su dovole do uključivanja nova dva člana u Ustavu koja se tiču autonomije. Član 143 koji omogućava svim regijama da postanu autonomne zajednice sa utvrđenim ograničenim ovlastima i član 151 koji bi omogućio viši stepen autonomije zajednicama koje su još za vrijeme Druge Republike bila autonomne zajednice potvrđene tadašnjim Ustavom iz 1931. godine. Po ovom članu pruža se mogućnost svim regijama da dostignu isti stepen autonomije ako to prethodno bude potvrđeno na referendum. S obzirom da Andaluzija nije stekla status historijske zajednice Ustavom 1978. godine to je izazvalo veliko ogorčenje i dovelo do uspješnog referendumskog glasanja gdje Andaluzija 1980. godine stiče pravo na viši nivo autonomne uprave. Tako ove četiri regije imaju veći stepen autonomije u odnosu na druge regije u Španiji.

Ustavom države predviđa se nekoliko načina za dobivanje autonomije. Prije svega dobivanje autonomije je stvar lokalne inicijative i treba da započne od lokalnih provincija koje imaju zajednička historijska, kulturna i privredna obilježja ili izdvojene oblasti koje predstavljaju historijski regionalnu cjelinu. Nakon toga pristup autonomiji se može pokrenuti uz pomoć organa centralne države, odnosno nacionalni parlament može sam pokrenuti inicijativu za dobivanje autonomije. Nakon toga regije dobivaju mogućnost da neposredno pristupe prvoj ravni nadležnosti koje su ogrničene jedino i samo nadležnostima države. Za ovaj proces potrebno je da inicijativa bude podržana od tri četvrtine općina i da se dodatno potvrdi na referendumu absolutnom većinom birača u svakoj pokrajini. Poseban proces stjecanja autonomije imaju historijske regije koje su i prije donošenja Ustava već imale privremene autonomne režime. Samim tim autonomija je priznata historijskim regijama

---

¹⁴ Sadiković, Elmir (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, Sarajevo: TKD Šahinpašić, str. 174

oslobađajući ih bilo kakve procedure jer su autonomiju stekle Ustavom iz 1931. godine. Drugim riječima, regije koje nisu historijske do svog autonomnog statusa morale su doći sporijim načinom koji uključuje period pripreme ograničene autonomije od pet godina. Nakon toga autonomne zajednice koje nemaju status historijskih regija dobivaju ista prava kao i historijske regije. Španija je postala visoko decentralizirana država s obzirom da su u njoj osnovane autonomne zjaednice. Svjedoci smo da i dalje postoje zahtjevi pojedinih regija u Španiji koji teže potpunoj autonomiji odnosno samoopredjeljenju. Ovi zahtjevi su najviše izraženi u historijskim regijama koje se razlikuju i imaju svoju sopstvenu kulturu i jezik. Sada ćemo prikazati tabelu sa istraživanjem koje se odnosi na prihvatanje španskog identita i regionalnog identiteta kod stanovnika Španije.

IDENTITET	1980.	1989.	1992.	1996.	1998.	2002.
SAMO ŠPANSKI	31.6	24.6	15.6	15.6	14.3	14.2
VIŠE ŠPANSKI	31.6	24.6	9.5	11.4	8.1	8.5
JEDNAKO	37.6	47.9	50.8	50.1	53.1	53.6
VIŠE REGIONALNI	23.8	22.7	13.0	16.3	15.5	13.8
SAMO REGIONALNI	23.8	22.7	6.5	4.8	6.2	6.4
NIJEDAN	2.0	-	-	-	-	-
BEZ STAVA	4.7	4.8	4.5	1.9	2.7	3.5
UKUPNO	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
BROJ STANOVNika	3,452	3,356	27,332	4,931	9,997	10,476

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 178

Španski Centar za sociološka istraživanja obavio je istraživanje koje je obuhvatilo period od 1980. do 2002. godine, a odnosi se na odnos između španskog identiteta i regionalnog identiteta kod stanovništva. Istraživanje je pokazalo kako je za većinu Španaca regionalni identitet postao podjednako važan kao i španski identitet. Također, može se primijetiti opadanje procenta stanovništva koji prihvataju samo španski identitet, a promjena se nije desila kod kategorije stanovništva sa snažnim regionalnim identitetom. Možemo zaključiti kako regionalni identitet nakon regionalizacije Španije postaje još izraženiji odnosno da je podjednako važan kao i španski identitet.

U nastavku rada prikazan je tabelarni prikaz regionalnog i španskog identiteta u dvjema regijama u Španiji koje ćemo u radu detaljnije analizirati. Istraživanje provedeno 2002. godine, a oznaka Š u tabeli predstavlja samo španski identitet, Š>R predstavlja španski više nego regionalni identitet, Š=R predstavlja španski i regionalni identitet izjednačeni, R>Š predstavlja regionalni više nego španski identitet, R predstavlja samo regionalni identitet, NO predstavlja procenat bez odgovora ispitanika i BI predstavlja broj ispitanika.

REGIJA	Š	Š>R	Š=R	R>Š	R	NO	UKUPNO	BI
KATALONIJA	12.4	7.7	37.3	24.3	16.2	2.2	100.0	922
BASKIJA	4.5	3.3	33.7	18.8	24.7	15.0	100.0	579

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 179

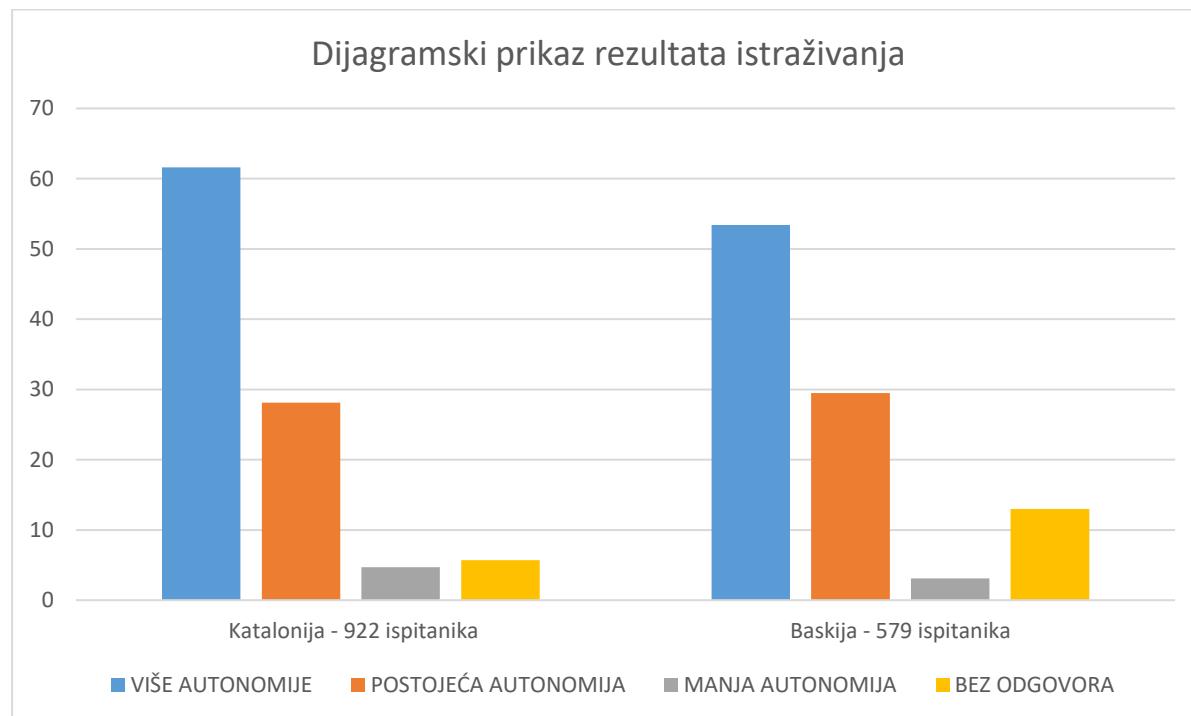
Kao što možemo zaključiti iz ove tabele skoro jedna četvrtina ispitanika nije imala nikakvog osjećaja prema španskom identitetu, te u ovim regijama je regionalni identitet povezan sa potpunim odbacivanjem španskog identiteta. U regiji Katalonija, od ukupno 922 ispitanika, najveći je procenat stanovnika koji su se izjasnili da im je regionalni i španski identitet jednak, ukupno 37.3%. Ista stvar je i u regiji Baskija gdje je na manjem broju ispitanika izvršeno istraživanje, njih 579, ali je također najviše posto stanovnika izjednačilo regionalni i španski identitet. Također, u obje regije veliki procenat stanovnika je dalo prednost samo regionalnom identitetu ili više regionalnom nego španskom. S obzirom da su ove dvije regije historijske i imaju već višu autonomiju od ostalih autonomnih zajednica, svaka njihova težnja za još većom autonomijom može se tumačiti kao težnja za stjecanjem potpune samostalnosti odnosno samoopredjeljenja.

Sljedeći tabelarni prikaz nam pokazuje rezultate istraživanja provedenog 2002. godine gdje se vidi procenat stanovništva u Kataloniji i Baskiji koji teže većoj autonomiji.

REGIJA	VIŠE AUTONOMIJE	POSTOJEĆA AUTONOMIJA	MANJA AUTONOMIJA	BEZ ODGOVORA	UKUPNO	BI
Katalonija	61.6	28.1	4.7	5.7	100.0	922
Baskija	53.4	29.5	3.1	13.0	100.0	579

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 180

Regionalni pokreti koji su bili zastupljeni u ove dvije regije i prije donošenja Ustava pokrenule su proces regionalizacije Španije. U Kataloniji od ukupno 922 ispitanika 61,6 % ispitanika se izjasnilo da želi veću autonomiju, a 28,1% ispitanika je zadovoljno postojećom autonomijom. Tek 4,7 % ispitanika se izjasnilo za manju autonomiju dok je 5,7%ispitanika bilo bez odgovora odnosno suzdržano. Sa druge strane, sličnu situaciju imamo i u regiji Baskija gdje je od 579 ispitanika 53,4% ispitanika se izjasnilo za veću autonomiju. 29,5% ispitanika je zadovoljno postojećom autonomijom, a 13%ispitanika je bilo suzdržano dok je namanji procenat onih koji žele manju autonomiju, tek 3,1% ispitanika. Po rezultatima ovog istraživanja zasigurno možemo utvrditi da je naveći broj ispitanika se zalagao upravo za veću autonomiju regija u kojoj je ispitavanje izvršeno. U nastavku rada detaljnije ćemo se bazirati na ove dvije regije i analizirati njihovu težnju za većom autonomijom odnosno samostalnošću.

3.3. Katalonija

Regija Katalonija

„Regija Katalonija (katalonski Catalunya [kətəlu'ńə], španjolski Cataluña [katalu'ńa]) nalazi se na sjeveroistoku Španije, površine 32 113 km² i broja stanovnika 7 398 523. Katalonija se sastoji od od pokrajina Barcelone, Girone (španjolski Gerona), Lleide (Lérida) i Tarragone.”¹⁵ Tokom svoje historije Katalonija je imala stepen autonomije kao historijska regija, međutim dolaskom na vlast dinastije Bourbon (1714) nakon Rata za špansku baštinu, stepen autonomije joj je ukinut. Dugi niz godina Katalonci su neprestalno težili vraćanju autonomnog statusa i vraćanju vlastitih institucija „a prekretnice na tom putu bile su Manicomunitat 1914. g., obnova Generalitata putem Statuta autonomije 1932. g., ponovna uspostava Generalitata 1977. g. i donošenje Statuta autonomije 1979. g., usporedno s povratkom demokracije i donošenjem španjolskog Ustava 1978. godine.”¹⁶

Sredinom 19. stoljeća, kada u cijeloj Evropi dolazi do nacionalnog buđenja naroda, u Kataloniji dolazi do početka katalonskog nacionalističkog pokreta. To je za Katalonce jako bitno jer već tada dolazi do formiranja katalonskog identiteta odnosno do formiranja katalonskog jezika kao najznačajnijeg obilježja katalonskog identiteta. Katalonska unija je politička organizacija koja 1892. godine donosi Dokument u kojem se zahtjeva politička autonomija Katalonije, zatim se traži i pravo na status katalonskog jezika kao jedinog službenog jezika, pravo na formiranje katalonskih institucija odnosno vojske, policije, obrazovanja te pravo na porezni sistem i novac. Ovim dokumentom Katalonska unija se

¹⁵ Podaci iz 2015. godine, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30824> – pristupljeno stranici 01.04.2020.

¹⁶ Gotovac, Miljenko, Kostadinov, Biljana (2008) *Autonomne zajednice u Španjolskoj*. Pravnik, 42, str.28

zalaže za autonomiju Katalonije. U prvoj polovini 20. stoljeća dolazi do osnivanja katalonskih biblioteka, studija i standardizacije katalonskog jezika. Godine 1914. dolazi do osnivanja administrativnih jedinica *Mancomunitat de Catalunya* što je značilo da je katalonizam dobio teritorijalnu dimenziju, a civilne organizacije imaju mogućnost da djeluju unutar jednog Sistema. Politički akteri se ujedinjuju i dobivaju naziv *Solidaritat Catalana*. Međutim, tokom devetogodišnje diktature Prima de Rivere dolazi do restrikcija i zabrana što se tiče regionalnih jezika, institucija i simbola. Nakon Druge Republike (1931) dolazi do novog uređenja države koje je bilo demokratičnije pa samim tim regija Katalonija ponovo dobiva kulturu i političku autonomiju, a 1932. osniva se *Generalitet*¹⁷, „a njegova promocija je postala središnji dio regionalne politike”¹⁸, prvenstveno zbog prethodne zabrane katalonskog jezika.

U drugoj polovici 20. stoljeća rastuća opozicija u Kataloniji okuplja se u koaliciju *Assamblea de Catalunya*. Glavni zahtjev ove koalicije je bio autonomni status koji je Katalonija imala u Drugoj Republici i ona okuplja sve političke opcije u društvu. Glavni cilj katalonskih političkih stranaka i elita je bilo postizanje autonomije unutar Španije, a autonomija bi garantovala očuvanje katalonskog jezika i kulture. Katalonci svoj zahtjev za autonomnim statusom izrazili su na ulicama Barselone 11. septembra 1977. godine, što je dovelo do toga da španska vlada odluči obnoviti katalonsku autonomnu vladu Generalitet. „Prve izbore u Kataloniji 1977. godine dobivaju socijalisti (PSOE) i komunisti.”¹⁹ „Na referendum o Statutu autonomije čak 88% birača daje podršku katalonskoj autonomiji. Na regionalnim izborima 1980. godine većinu u katalonskom parlamentu osvaja CiU na čelu sa Jordijem Pujolom.”²⁰ Od tada pa do 2003. godine Pujol postaje predsjednik Generalitata, a njegova politika se svodila na zagovaranje što veće autonomije Katalonije unutar Španije. Do velikog preokreta dolazi 2011. godine kada se na vlast vraća Narodna stranka i dolazi do odluke španskog Ustavnog suda o odbacivanju katalonskog Statuta o autonomiji. Naime, „godine 2006. Katalonija dobiva novi Statut kojim su na katalonske regionalne vlasti prenesene veće ovlasti u području obrazovanja, finansijskih i zdravstva.”²¹ Nakon donošenja te odluke „Narodna stranka je uputila tužbu Ustavnom sudu žaleći se na Statut i članove gdje se

¹⁷ Skup institucija kojima se uređuje regionalna autonomija Katalonije i on čini politički temelj ove regije. Dio njega su regionalni parlament, predsjednik autonomne zajednice, vlada i druge institucije. Trenutno na vlasti je 131. predsjednik Generaliteta Quim Torra i Pla i njegov mandat je do kraja 2020. godine. – <https://catalangovernment.eu/catalangovernment/government/presidents> – pristupljeno 23.12.2020.

¹⁸ Borgen, Christopher J. (2010) From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe. *Goettingen Journal of International Law*, str.1017

¹⁹ Ćurko, Hrvoje (2015), *Profil autonomne zajednice: Katalonija- Zemlja na političkom raskrižju*; Političke analize, str. 46

²⁰ <http://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/elecciones/Catalunya-marzo-1980?p=1379061524629#resultados> – pristupljeno 01.04.2020.

²¹ <https://www.usnews.com/news/world/articles/2017-10-02/timeline-of-recent-events-in-catalonias-independence-drive> – pristupljeno 01.04.2020.

Katalonci nazivaju nacijom. Sva ova dešavanja dovela su do toga da Ustavni sud 28. juna 2010. godine donese Odluku u kojoj je dio članova Statuta poništen, a dio prepravljen i to je izazvalo negativne reakcije u Kataloniji te još više motivisalo Katalonce da demonstriraju.”²² Katalonska društva i organizacije organizovale su brojne demonstracije za podršku nezavisnosti. Nakon odluke Ustavnog suda na demonstracijama u Barseloni sudjelovalo je million ljudi. Na marševima koji se organizuju „11. septembra, kada je obilježen zvanični nacionalni praznik Katalonije, 2012. godine marširalo je preko million i po Katalonaca.”²³ Također, zbog ekonomске krize u Španiji 2012. godine dolazi do prijevremenih regionalnih izbora. Na tim izborima pobijedila je stranka CiU koja je pobjeđivala na svim izborima od 1980. godine, međutim nije dobila absolutnu većinu. Kako navode određeni mediji „na samim izborima stranka je izgubila znatan broj glasova. Umjesto absolutne većine ona je osvojila samo oko trećine glasova biračkog tijela koje pripada liberalno konzervativnim nacionalistima. Brojni birači, koji žele nezavisnu Kataloniju, očito su odlučiti birati original: katalonsku Ljevicu Esquerra Republicana de Catalunya.”²⁴ Katalonski parlament „22. januara 2013. godine donosi Deklaraciju o suverenosti kojom se zahtijeva pravo Katalonaca na daljem izjašnjavanju o nezavisnosti odnosno o dalnjem odnosu prema sa Španijom.”²⁵

3.3.1. Referendumi

Katalonske vlasti raspisale su referendum o nezavisnosti Katalonije krajem 2014. godine. Vlada u Madridu je tada odbacila bilo kakvu ideju o referendum, međutim Ustavni sud je donio odluku kako referendum može biti ustavan ako se provede na teritoriji cijele Španije što bi značilo da se o pitanju nezavisnosti Katalonije mogu izjasniti svi građani Španije, a ne samo Katalonci. Uprkos zabrani za održavanjem referenduma, do referendumu u Kataloniji dolazi 9. novembra 2014. godine, a na njega je izašlo manje od polovine Katalonaca sa pravom glasa. Na referendumu su bila postavljena dva pitanja i to prvo pitanje “Da li želite da Katalonija postane država?”, ako je odgovor da, drugo pitanje je bilo “Da li želite da postane nezavisna država?” „Tada je 80% glasača glasalo za odcjepljenje Katalonije

---

²² <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/catalonia-referendum/541611/> - pristupljeno 01.04.2020.

²³ <https://www.aa.com.tr/ba/politika/%C5%A1panija-poziv-za-prijevremene-izbore-u-kataloniji-zbog-polemike-o-nezavisnosti/332629> - pristupljeno 25.12.2020

²⁴ <https://www.dw.com/bs/katalonija-korak-dalje-od-nezavisnosti/a-16406734> - pristupljeno 25.12.2020.

²⁵ <https://web.archive.org/web/20130203031803/http://www.catalannewsagency.com/news/politics/catalan-parliament-approves-%E2%80%98declaration-sovereignty-and-right-self-determination-peop> – pristupljeno 25.12.2020.

od Španije.”²⁶ Nacionalna vlada je referendum proglašila nevažećim i smatrala ga propagandom regionalnih vlasti.

Dolaskom na vlast Cairles Puigdemonta, kao regionalnog predsjednika, 2017. godine dolazi do nove najave referenduma za nezavisnost Katalonije. On daje obećanje kako će katalonske vlasti proglašiti nezavisnost ukoliko birači iskažu svoj stav za nezavisnošću. Međutim, „Ustavni sud donosi odluku o neustavnosti ovog referenduma što je rezultiralo time da policijske snage zaplijene više od million referendumskih listića te da se onemogući internetsko glasanje.”²⁷ Uprkos svim tim zabranama i velikom policijskom nasilju kojim se pokušalo spriječiti provođenje referendum, do „referenduma dolazi 1. oktobra 2017. godine prema rezultatima referenduma 90% glasača je podržalo nezavisnost Katalonije.”²⁸ „Katalonski parlament proglašava nezavisnost 27. oktobra, a nakon te odluke Vlada je aktivirala član 155. Ustava, gdje je raspustila regionalni parlament, raspisala nove izbore za decembar iste godine i preuzeila direknu upravu nad autonomnom zajednicom.”²⁹ Na izborima u decembru 2017. godine većinu ponovo osvajaju proseparatističke stranke te se nastavljuju sukobi i konflikti između Madrida i Barselone, odnosno težnja Katalonije za nezavisnošću od Španije.

²⁶ <http://www.participa2014.cat/resultats/dades/en/escr-tot.html> - pristupljeno 20.01.2021.

²⁷ <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/catalonia-referendum/541611/> - pristupljeno 25.12.2020. godine

²⁸ <https://www.usnews.com/news/world/articles/2017-10-02/timeline-of-recent-events-in-catalonias-independence-drive> - pristupljeno 01.04.2020.

²⁹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-29478415> - pristupljeno 01.04.2020.

3.4. Baskija

Regija Baskija

Baskija je regija koja je smještena na sjeveru Španije i zauzima površinu od „7235 km² i brojem stanovništva 2 164 311. Obuhvaća pokrajine Araba (baskijski) ili Álava (španjolski), Bizkaia ili Vizcaya i Gipuzkoa ili Guipúzcoa.”³⁰ Baskija je regija koja je uz Kataloniju prva stekla status autonomne zajednice u Španiji. Međutim, Baskija se etnički i lingvistički veoma razlikuje od autonomnih zajednica koje je okružuju. Jedan od najznačajnijih ljudi u historiji baskijskog nacionalizma bio je Sabino de Arona Goiri. Njegova borba za nacionalizam Basaka ogleda se i u tome da je nudio ime skupini Basaka koji govore baskijskim jezikom i nazvao ih Euskadi, a baskijski jezik Euskeria. Ovaj narod je prisutan ne samo u Španiji nego i u Francuskoj. Baskijski nacionalizam se može opisati kao veoma separatistički i veoma često je dostizao radikalne mjere, poput zahtjeva za očuvanjem čistoće baskijske rase. „Snažna identifikacija s baskijskim jezikom igra središnju ulogu u nacionalističkom osjećaju.”³¹ Za baskijski identitet važnu ulogu ima više faktora, a to su porijeklo, klasa i političko opredjeljenje, a jedna od važnih tradicija baskijskog nacionalizma jest *foral* odnosno tradicija koja se temelji na historijskim pravima baskijskih provincija. Kako navode Keating i Bray jedno od historijskih značajnih prava koje se do danas održalo jeste tzv. *concierto económico* što se odnosi na prava baskijskih provincija da „prikupljaju

³⁰ Podatci iz 2015. godine - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=6157> – pristupljeno 02.04.2020.

³¹ Keating, Michael, Bray, Zoe (2006) Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan. *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, str.352

svoje poreze i prosljeđuju ih španskoj državi.”³² Ova tradicija se smatra dijelom baskijskog identiteta već stoljećima i zahtijeva ograničenu autonomiju. Ono što je zanimljivo je činjenica da je upravo u Baskiji bilo najviše glasova protiv španskog Ustava 1978. „Baski nisu željeli da ostanu unutar države Španije, odnosno zahtjevali su veću autonomiju od one predstavljene u sistemu autonomnih zajednica.”³³ Donošenjem Ustava i novim teritorijalnim ustrojstvom i decentralizacijom države baskijsko pitanje nije riješeno. U narednom period vladale su stranke koje su raznim sporazumima pokušale riješiti baskijsko pitanje. “Sve nacionalističke i nenacionalističke stranke su 1988. godine sklopile pakt pod nazivom Ajuria Enea. Ovim paktom stranke su dogovorile zajedničku borbu protiv zajedničke prijetnje koja se pojavila a to je terorizam. Paktom koje su stranke sklopile traženo je od države i španske vlade pravo na samoupravljanje. Međutim, pregovori između političkih opcija dali su rezultate kada se ETA odlučila na prekid terorističkih napada 1998., a prekid je trajao samo godinu dana.”³⁴

3.4.1. Organizacija ETA i Ibarretxeov plan

Za Baskiju najmračnije razdoblje bio je period Frankovog režima, kada dolazi do zabrane upotrebe baskijskog jezika koji nosi naziv Euskera. Kao odgovor Frankovoj diktaturi „grupa nacionalista 1959. godine formirala je pokret ETA-u (Euskadi Ta Askatasuna ili Euskadi i sloboda)”³⁵. ETA je prvobitno imala za cilj da promoviše baskijski jezik koji je tada bio u slaboj upotrebi zbog toga što je bio zabranjen. Promovisanje jezika su i činili do 1968. godine kada dolazi do prvog planiranog ubistva. „Od 1961. ETA ulazi u otvoreni okršaj sa frankizmom, stiče svoje prve izgnanike, a njena nacionalna borba se prožima sa socijalnom borbom radništva i dobija masovni karakter.”³⁶ Tako je pokret ETA vrlo brzo prerastao u terorističku organizaciju. „Narednih godina pripadnici ETA-e podneće velike žrtve i surove represije u obračunima sa frankizmom. Početkom sedamdesetih ETA počinje da uzvraća udarce. U početku su to bile otmice ali je ubrzo ova organizacija počela da sprovodi i znatno surovije akcije. Između oktobra 1974. i oktobra 1975. ubijeno je 22 člana snaga javnog reda i 14 civila. Najveći udarac Franku lično, ETA je zadala 20. decembra 1973. kada je u

³² Keating, Michael, Bray, Zoe (2006) Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan. *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, str.351

³³ Borgen, Christopher J. (2010) *From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe*. Goettingen Journal of International Law, str.1015

³⁴ Keating, Michael, Bray, Zoe (2006) Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan. *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, str.353

³⁵ <https://www.esquire.com/uk/food-drink/travel/news/a8028/inside-the-basque-country/> - pristupljeno 02.04.2020.

³⁶ Trivo Indić, Savremena Španija, Nolit, Beograd, 1982, str. 221

bombaškom napadu, do tada neviđenih razmera, ubila Admirala Karera Blanka, predsednika Frankove vlade.³⁷ Krajem 70-ih godina 20. stoljeća, ETA je dostigla vrhunac nasilja. Terorizam je bio u središtu pozornosti i tokom demokratske tranzicije, odobravanjem statuta o autonomiji regija, izbora za baskijski parlament i formiranja baskijske vlade. Preko lijeve nacionalističke stanke Herri Batasuna utjecaj ETA-e dosegnuo je do službenih političkih institucija Baskije. Glavni ciljevi ove separatističke političke stranke bila je težnja za nezavisnost Baskije od Španije i ujedinjenje baskijskih provincija u Španiji i Francuskoj. Pokušajem ubistva vođe Narodne stranke Josea Maria Aznara 1995. godine dovelo je do slabljenja u podržavanju djelovanja ETA-e. Nakon neuspjele akcije koja je izazvala osudu u cijeloj zemlji podrška organizaciji ETA-i u cijeloj Baskiji je oslabila. Godine 2001. Ustavni sud donosi zabranu djelovanja i političke stranke ETA-e Herri Batusuna koja je do tada djelovala samo na regionalnom nivou. „Krajem 2012. godine ETA je donijela odluku o razoružavanju i pristaje na pregovore na španskim i francuskim vlastima.“³⁸

Krajem 2004. godine parlament u Baskiji potvrdio je prijedlog novog statuta autonomne zajednice poznatiji kao Ibarretxeov plan. Ovaj plan podrazumijevao bi nastanak baskijske države koja bi sa Španijom bila u konfederalnom obliku. Ovaj plan iznijelo je nekoliko vladajućih stranaka poput Baskijske nacionalističke stranke (*Partido Nacionalista Vasco – PNV*), Baskijske solidarnosti (*Eusko Alkartasuna – EA*) te Ujedinjene ljevice (*Ezker Batua – EB*). Ibarretxeov plan propitivao je „osnovu suverenosti španjolske države kako je ona sadržana u ustavu iz 1978. dajući pravo stanovnicima Baskije da glasuju o svom odnosu sa španjolskom državom“³⁹. Ovaj plan nudi neki srednji put za rješavanje baskijskog pitanja za nezavisnost odnosno nudi kompromis za obje strane. Prema ovom planu u Španiji postoji više tačaka za nezavisnost te one uključuju nacionalnu državu, Evropsku uniju te Baskiju kao naciju bez države i špansku regiju. Plan promoviše ideju o višestrukim identitetima, a to znači da postoji mogućnost da se istovremeno bude i Španac i Bask i Evropljanin, odnosno da jedno ne isključuje drugo. Ovim planom došlo bi do izjednačavanja statusa baskijske nacionalnosti i španske nacionalnosti. Ali, kako je važno naglasiti da Ibarretxeov plan nije dovodio do promjena u državnim granicama i autonomnim zajednicama, već se na jedan način zalagao isključivo za njihovo značenje. „Plan također zagovara parvo Basaka na samoopredjeljenje u autonomnoj zajednici Baskiji te proširenje prava na Navarru i druge baskijske provincije u Francuskoj. To bi dovelo do slabljenja saveza između Španije i Baskije. Kralj bi i dalje bio državni poglavar, a odnose između španske i baskijske vlade nadgledao bi poseban odjel

³⁷ Perović, Bojana (2010), *Ustavno ustrojstvo regionalne države u Španiji*, Izvorni naučni rad., str.521

³⁸ <https://www.bbc.com/news/world-europe-17955805> - pristupljeno 02.04.2020. godine

³⁹ Keating, Michael, Bray, Zoe (2006) Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan. *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, str.348

španskog Ustavnog suda. Baskija bi prema ovom planu imala posebne predstavnike u nekim tijelima Evropske unije ali bi u Vijeću ministara EU i dalje bila dijelom španske delegacije. Ibarretxeov plan proglašen je nelegalnim i protivustavnim od strane tadašnjeg premijera Španije te je najavio blokadu njegovog provođenja od strane Ustavnog suda ako regionalna vlada sama ne odustane od njega.”⁴⁰

Na kraju Ibarretxeov plan odbačen je 2005. godine od strane španskog parlamenta “zbog formulacija koje su podrazumijevale pravo na samoopredjeljnjie i stvaranje nove države Baskije.”⁴¹ Većina stanovništva u Baskiji zalaže se za neko kompromisno rješenje koje bi smirilo nacionalističke i nenacionalističke strane. Ibarretxeov plan je drugačije tumačen od strane nacionalista koji su Plan vidjeli kao reformu statuta autonomije, dok su sa druge strane nenacionalisti Plan vidjeli kao raskid sa Ustavom države i apsolutnom nezavisnošću. Dvojako tumačenje Plana dovelo je do njegove obustave, tako da do kompromisnog rješenja još uvijek nije došlo.

---

⁴⁰ Ibid str. 354-356

⁴¹ Nikić Čakar, Dario (2011) Socijalistička stranka pod Zapaterom: nova era španjolske politike. *Političke analize*, str.11

3.5. Zaključak o Španiji

Nakon smrti španskog diktatora Francisa Franca dolazi do stvaranja španske demokratije. Tadašnji premijer Suarez i kralj Juan Carlos I uspjeli su u novi politički sistem uključiti regionalne političke aktere ponajviše političke aktere iz Španije i Katalonije. Glavni zadatak im je bio pronaći balans između unitarizma i federalizma. Da bi razumjeli današnji španski politički sistem ključno je razumijevanje perioda demokratske tranzicije. Politički sistem Španije kreiran je kao parlamentarni sa višestranačkim sistemom i razmernim izbornim sistemom.

Politički sistem Španije izazvao je nezadovoljstvo Basaka i Katalonaca jer vlade nisu pokazale spremnost na reforme političkog sistema i njegovo usmjeravanje prema federalnom uređenju. To dovodi do eskalacije u Kataloniji i raspisivanja referendumu o nezavisnosti što pogoršava odnose između centra i regije odnosno između Madrida i Barselone. A što se tiče Baskije, ni tu nije bilo mogućnosti za puno pregovora između političkih aktera prvenstveno zbog terorističkog djelovanja ETA-e.

Jedna od država koju prikazujemo kao studiju slučaja u ovom radu je Kraljevina Španija sa posebnim naglaskom na regije Katalonija i Baskija. Razlog tome je što je Španija država koja ima evropski regionalizam i prikazuje brobu regija između autonomije i prava na samopredjeljenje. Nedavna dešavanja u Kataloniji govore nam da borba Katalonaca ne prestaje, a poznavanje njihove historije i općenito historijskih činjenica vezanih za državu Španiju olakšava nam shvatanje sadašnjih i budućih dešavanja u ovoj državi.

4. Kraljevina Belgija

Kroz dugu historiju u Belgiji se formirala posebna etnička struktura koje je veoma utjecala na državno ustrojstvo i institucije vlasti. Po obliku vladavine i obliku državne vlasti Belgija je parlamentarna ustavna monarhija, sa federalnim državnim uređenjem. Po Ustavu Belgija se smatra izrazito heterogenim društvom. U tabeli ispod možemo vidjeti da se radi o visoko kompleksnom društvu koje samo od sebe nosi teškoće u uspostavi jedinstva u različitostima.

ZAJEDNICE	FLAMANCI 54% stanovništva	VALONCI 45% stanovništva	NIJEMCI 1% stanovništva	
REGIJA	FLANDRIJA 58% stanovništva	VALONIJA 32% stanovništva	BRISEL 10% stanovništva	
JEZIČNI REGIONI	HOLANDSKI	FRANCUSKI	NJEMAČKI	DVOJEZIČNI REGION BRISELA
RELIGIJE	KATOLICI 75%	PROTESTANTI I OSTALI 25%		

Izvor: www.belgium.be

Da bismo bolje shvatili situaciju u Belgiji neophodno je da objasnimo i prikažemo ustavno ustrojstvo. Na čelu Kraljevine Belgije je monarh koji se smatra glavnim za izvršnu vlast i zakone. Državni parlament je vrhovna institucija zakonodavne vlasti i čine ga Zastupnički dom koji ima 150 neposredno izabralih zastupnika i Senat koji se bira po posebnom izbornom postupku. U strukturi Senata 41 mjesto pripada Flamancima, 29 mesta Valoncima, a jedno mjesto je osigurano za pripadnike njemačke jezične zajednice. Jezične zajednice nisu zastupljene samo u Senatu nego i po Ustavu države omogućeno im je da sa 3/4 glasova mogu suspendirati zakone koji se vraćaju državnoj vlasti na doradu. Za usvajanje posebnih zakona potrebna je 2/3 većina u oba doma parlamenta, kao i većina pripadnika Flamanske i Valonske jezične zajednice. Državnu vladu čini 15 ministara koji su odgovorni Parlamentu. Na čelu vlade nalazi se premijer koji nema posebna ovlaštenja. Svi zakoni doneseni u Parlamentu zahtijevaju saglasnost Vlade. Što se tiče sudske vlasti glavne institucije na saveznom nivou su Vrhovni sud pravde čije članove doživotno imenuje savezna vlada i Ustavni sud sa 12 sudaca koje imenuje Kralj.⁴²

⁴² <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6718#poglavlje23958> – pristupljeno 25. 12. 2020.

4.1. Belgijski Ustav iz 1831. godine i pet ustavnih reformi

Ustav Belgije koji je donesen 1831. godine jedan je od najstarijih važećih ustava u svijetu, a poznat je i po tome što je na snazi ostao uprkos raznim promjenama državnog uređenja. U Belgiji je od 1970. godine sprovedeno ukupno šest državnih reformi koji su monarhiju pretvorili iz centralizovane unitarne države u decentralizovanu federaciju. Kao što smo već naveli, Belgija se sastoji od dvije oblasti i to sjeverne Flandrije gdje se govori holandski jezik i nastanjuju je Flamanci i južne Valonije gdje se govori francuski jezik i nastanjuju je Valonci. Ustav Belgije iz 1831. godine postao je uzor mnogim kasnijim ustavima, a prvo bitno je donesen samo na francuskom jeziku uprkos činjenici da je holandskim jezikom govorilo oko 60% stanovništva. Sukob između nacionalno-jezičnih grupa godinama je bio izvan državnih institucija da bi 60-ih godina 20. stoljeća došlo do kulminacije sukoba što je zahtijevalo promjenu belgijskog ustavnog okvira. Prvobitni Ustav iz 1831. godine postao je glavno političko i pravno pitanje u Belgiji. Sa promjenama se započelo nakon drugih razgovora i pregovora koji su na kraju rezultirali političkim sporazumom 1970. godine, a process reforme je završen 1994. godine. Do danas je u Belgiji sprovedeno šest ustavnih reformi, a bitno je napomenuti da cilj ustavnih reformi nikada nije bio ustavna revolucija već samo reforma odnosno dogradnja novog ustava na osnovama postojećeg.

Prva državna reforma (1970) imala je dva cilja i to prije svega očuvanje jedinstva u vođenju opšte državne politike i drugi cilj je bio ugradnja novih državnih obilježja vezanih za kulturnu i tradicionalnu autonomiju. S obzirom da je belgijsko društvo veoma heterogeno zadatok ustavotvoraca je bio da postave temelje za dalji razvoj i izgradnju novog modela državnog uređenja. Prvom reformom ustava uvode se dvije ustavne kategorije kulturna zajednica (*communauté culturelle*) i region (*région*). Međutim, u praksi je došlo samo do konstituisanja dvije kulturne zajednice (francuske i holandske) jer su formirani jedino organi za obavljanje njihove nadležnosti odnosno kulturna vijeća (*conseils culturelles*).

Druga državna reforma (1980) potpisana je političkim sporazumom o principima i pravcima nove državne reforme gdje je Savjet ministara predložio donošenje dva zakona o reformi institucija. Prvi zakon je Specijalni zakon o institucionalnim reformama (*Loi spéciale de réformes institutionnelles*) a njegov osnovni cilj je bio da organizuje rad i nadležnosti organa zajednica i regionala. Drugi zakon je redovan zakon (*Loi ordinaire de réformes institutionnelles*) koji treba da reguliše upotrebu jezika i finansije. Zakoni su proglašeni 8. i 9. augusta 1980. godine. Dolazi i do mijenjanja samog teksta Ustava, pa tako riječ kulturna zajednica se briše, a ostaje samo riječ zajednica jer je sam naziv kulturna zajednica postao

preuzak da označava kategoriju autonomnih entiteta, a holandska zajednica je preimenovana u flamansku. Također, na zahtjev Flamanaca uvedene su odredbe koje omogućavaju prenošenje nadležnosti sa regiona na zajednice. U drugoj fazi reforme Ustava uveden je i novi ustavni organ pod nazivom Arbitražni sud (*Cour d'arbitrage*) koji je bio nadležan za rješavanje sukoba između zakona, dekreta zajednica i regionalnih propisa.

Treća državna reforma (1988–1989) obuhvatila je tri glavna pitanja. Ovom ustavnom reformom briselski region je dobio poseban značaj u odnosu na dvije zajednice, flamsku i valonsku. Drugo pitanje se odnosilo na Arbitražni sud sa ciljem uvođenja kontrole ustanvnosti zakona kao jednog od najvažnijih stubova federacije u nastajanju. I zatim na kraju treće pitanje je obuhvatilo podjelu nadležnosti između centra države odnosno centralne vlasti i regiona.

Četvrta državna reforma (1993) imala je za cilj da usvajanjem novih federalnih instituta učini državu Belgiju federalnom. Pa je tako Flamancima pripao 41 predsjednik u Senatu, valoncima 29, a zajednici njemačkog govornog područja jedan. Također, u Ustav se dodaje novo poglavlje koje se bavi definisanjem osnovnih pitanja nadležnosti zajednica i regiona. Tokom četvrte reforme Ustava okončan je process promjene belgijskog državnog uređenja iz jednostavnog u složeno te je belgijski model državnog uređenja postao federalan. Naravno proces federalizacije je i dalje nastavljen, ali nema sumnje da je ova reforma označila kraj jedne velike epohe u belgijskoj historiji te se uzima kao datum rođenja nove federacije.

Peta državna reforma (2001–2003) uvrstava dvije promjene koje su se desile. Prva promjena je bila 2001. godine koja se kretala u pravcu decentralizacije, a druga 2003. godine kretala se u jačanju federalnih institucija. Reforma iz 2001. godine bila je uzrokovana zahtjevima federalnih jedinica za većom autonomijom pogotovo što se tiče finansijskih. Zbog toga dolazi do promjene gdje je izmjenjen Specijalni zakon o finansiranju iz 1989. godine te dolazi do prenošenja finansijskih nadležnosti sa federacije na federalne jedinice. Promjena iz 2003. godine vezana za Arbitražni sud i dovela je do promjene teksta Specijalnog zakona o Arbitražnom sudu iz 1989. godine, a nadležnosti tog organa su povećane. „U skladu sa povećanim nadležnostima u maju 2007. godine promjenjen je naziv Arbitražnog suda u Ustavni sud (*Cour constitutionnelle*).”⁴³

---

⁴³ Stanković, Marko (2014) „Šesta državna reforma u Belgiji: Novi, ali ne i poslednji stadijum devolucije“ *Analisi Pravnog fakulteta u Beogradu*, Časopis za pravne i društvene nauke, Vol 62, br.2 http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/anali/article/view/1137#_ftnref13 – pristupljeno 06.04.2020.

4.2. Šesta ustavna reforma

Belgija je od 1970. godine počela da prihvata oblike federalizma, a dvadeset godina poslije postaje federacija i nastavlja svoj process federalizacije. U Belgiji je bio zastupljen federalizam gdje nije bilo nadređenosti i podređenosti između federalne države odnosno centra i federalnih entiteta odnosno regionala i zajednica. Svi nivoi vlasti su zajednički i ravnopravno djelovali u ostvarivanju miroljubive koegzistencije građana u Belgiji.

Nakon parlamentarnih izbora 2007. godine Belgija je upala u veliku političku krizu koja je trajala skoro do kraja 2011. godine. Ova politička kriza je bila period konstante napetosti među nacionalnim zajednicama, kao i o suprotnim stavovima o izbornom okrugu zvanom BHV (Brisel, Hal, Vilvorde). Ovaj okrug je bio sačinjen od 19 opština regionala prestonice Brisela i još 35 opština koje pripadaju flamanskom regionu. Položaj Brisela je bilo ključno pitanje oko kojeg su se sukobile flamansko-valonske stranke. Flamanske političke stranke su zagovarale prenošenje nadležnosti sa federacije na zajednice i regije kao i podjelu okruga BHV dok su valonske političke stranke se zalagala za očuvanje postojećeg stanja. Politička kriza je trajala do kraja 2011. godine kada dolazi do izbora nove federalne vlade, a ona je podžavala podjelu okruga BHV i politiku koja je usmjerena prema rješavanju ekonomskog krize. Naime, nakon izbora 2010. godine u Flandriji je najveći broj glasova dobila separatistička Nova flamanska alijansa dok je u Valoniji najveću podršku dobila Socijalistička partija koja je zagovarala što je moguće veće jedinstvo u belgijskoj kraljevini. Poslije dugih pregovora, 6. decembra 2011. godine Savjet ministara je položio zakletvu na čelu sa premijerom Elijom di Rupom. On je postao prvi valonski premijer još od 1979. godine. na vlasti je koalicija koja broji tri flamanske i tri valonske stranke, a najjača politička stranka u Flandriji tzv. Nova flamanska alijansa, nije ušla u novu vladu.

Ono što je prethodilo formiranju Di Rupove vlade jesu pregovori oko šeste državne reforme koji su na kraju doveli do političkog dogovora. „Sporazumom su utvrđena četiri glavna aspekta šeste ustavne reforme i to:

- a) Dogovoren je da broj članova Senata bude smanjen i da bude izabran od strane parlamента zajednica i regionala,a ne neposredno.
- b) Dogovoren je da briselski region i njemačka zajednica dobiju organizacionu autonomiju, odnosno da se njihov položaj potpuno izjednači sa flamanskom zajednicom i regijom i valonskom zajednicom i regijom.
- c) Dogovoren je da se okrug BHV rasformira i da se izvrši reforma briselskog sudskog okruga.

- d) Dogovoreno je da se izvrši raspodjela nadležnosti i finansijskih sredstava između federalnog centra i federalnih jedinica. Regionima su ustupljene nadležnosti u okviru ekonomije i zapošljavanja, a zajednice su odgovorne za pitanja iz oblasti porodice.”⁴⁴

Pa tako u decembru 2013. godine Parlament je usvojio izmjene i dopune propisa kojima se reguliše federalno uređenje. Senat će ubuduće brojati 60 članova umjesto prijašnjih 71, a od toga će biti 35 pripadnika holandskog jezika, 24 francuskog i jedan nemačkog jezika i oni će se birati u parlamentima zajednica i regiona (njih 50, a bit će i deset tzv. kooptiranih senatora, koje će birati njihove kolege). Osim toga, usvojen je i Specijalni zakon o reformi finansiranja zajednica i regiona, proširenju fiskalne autonomije regiona i finansiranju novih nadležnosti. Izmijenjen i dopunjeno je i Specijalni zakon o Ustavnom судu koji dobiva nove nadležnosti te je na taj način završena i šesta ustavna reforma koja zasigurno neće biti posljednja. „Šesta ustavna reforma sastoji se od 82 zakona na oko 1.000 stranica. Sadržajno se radi o još jednom dalekosežnom prijenosu nadležnosti, moći i novca s države na etničke entitete.“⁴⁵ Ono što možemo zaključiti jeste da se reformom dovelo do decentralizacije federacije, a položaj federalnih entiteta je postao snažniji. Nakon šeste ustavne reforme ostalo je pitanje federalnih entiteta i tenzije među nacionalnim zajednicama koje i dalje imaju suprotne stavove o budućim promjenama federalnog ustavnog okvira.

4.3. Pitanje autonomije - Flamanci i Valonci

Regije u Kraljevini Belgiji

⁴⁴Stanković, Marko (2014) „Šesta državna reforma u Belgiji: Novi, ali ne i posljednji stadijum devolucije“ *Anal Pravnog fakulteta u Beogradu*, Časopis za pravne i društvene nauke, Vol 62, br.2

http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/anal/article/view/11/37#_ftnref13 – pristupljeno 06.04.2020.

⁴⁵<https://poskok.info/kako-belgijanci-spasavaju-zemlju-od-raspada-etnicke-jedinice-jacaju-zajednicka-drzava-slabi/> - pristupljeno 06.04.2020.

Svjedoci smo dešavanja u Evropi gdje postoje veoma jake težnje za samoopredjeljenjem i nezavisnosću od postojećih država, uprkos jedinstvu i harmoniji u Evropskoj uniji. Kao što smo analizirali slučaj sa Kraljevinom Španijom gdje se dugi niz godina sprovode pripreme za samoopredjeljenje Katalonije, postavlja se pitanje: Šta je sa Kraljevinom Belgijom? Često se flamanski separatizam spominje u ovom kontekstu iako se on po prirodi razlikuje od slučaja kakav imamo u Kraljevini Španiji. Zbog toga smo u ovom radu i odabrali Belgiju da kompariramo zajedno sa ostalim državama koje svaka na svoj način vodi pitanje autonomije unutrašnjih regija.

Kraljevina Belgija se susreće sa pitanjem ekonomskog disbalansa između sjevera i juga, odnosno između Flamanske i Valonske zajednice. Godinama se vodila borba između ove dvije regije prvenstveno u jezičkom smislu, a flamanski separatizam je vremenom postao sve jači. Za razliku od 19. i 20. stoljeća gdje je bila zastupljena težnja za jezičkom ravnopravnosću i čuvanjem nacionalne posebnosti sada je uzrok tog separatizma nadmoć Flandrije nad Valonijom i to prvenstveno u ekonomskom smislu. Duboke ekonomski različitosti su zastupljene u Belgiji. Naime, na sjeveru Belgije nalazi se regija Flandrija koju čini pet pokrajina i gdje živi flamansko, većinski katoličko stanovništvo koje govori flamanskim dijalektom holandskog jezika. Na jugu Belgije je regija Valonija gdje je službeni jezik francuski i njemački. Treći grad regija u Belgiji je Brisel. „Prema podacima belgijske središnje banke, 83 posto ukupne belgijskog izvoza dolazi iz Flandrije, 14,6 posto iz Valonije i 2,4 posto iz Brisela.“⁴⁶ Kako bi očuvale svoju ekonomsku nezavisnost etno-nacionalističke flamanske stranke sve više teže većoj autonomiji. Različite vizije državnog uređenja između valonskih stranaka koje teže većoj integraciji i flamanskih zajednica koje teže većoj autonomiji ili čak nezavinosti dovode do destabilizacije političkog sistema Belgije i uzrok su političkih podjela. Međutim, uprkos svim sukobima scenario u kojem bi Belgija prestala da postoji kao država teško je zamisliti. Pa jedan od mogućih scenarijova navodi i najugledniji belgijski profesor ustavnog prava, Francis Delpere koji smatra da epilog ove situacije u Belgiji neće rezultirati samoopredjeljenjem i nekim opasnim rješenjima, „već da će frankofonsko i flamansko stanovništvo nastaviti da se sukobljava, ali sa pogledom usmerenim ka federalnim vlastima, nastavljajući kontinuitet belgijske države.“⁴⁷

⁴⁶<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/kako-je-belgijska-pokrajina-valonija-stopirala-sporazum-o-slobodnoj-trgovini-izmedu-europske-unije-i-kanade/> - pristupljeno 06.04.2020.

⁴⁷Stanković, Marko (2014) „Šesta državna reforma u Belgiji: Novi, ali ne i posljednji stadijum devolucije“ *Anal Pravnog fakulteta u Beogradu*, Časopis za pravne i društvene nauke, Vol 62, br.2 http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/anali/article/view/1137#_ftnref13 – pristupljeno 05.04.2020.

Ustavno uređenje Belgije temelji se na činjenici o heterogenosti društva te uvažavanju i individualnih i kolektivnih prava. Donji dom predstavlja sve građane, odnosno sve Belgijance, a Gornji dom predstavlja sve kolektivite obезbjedujući im ustavom zagarantovanu kulturnu i teritorijalnu autonomiju. Prema Djedoviću opstanak Belgije ne bi trebao biti doveden u pitanje trenutnom teritorijalnom autonomijom iz više razloga. Kako on navodi prije svega država se smatra zajedničkim elementom te se država definiše i štiti autonomiju u procesu u kojem se se Flamanci izborili za svoj status postepenom devolucijom države u korist njenih dijelova. U Belgiji je stepen autonomije posebnosti izrazito velik i razuđen, ali kvantitet prava posebnosti ne smije prema mišljenju Djedovića ugroziti kvalitete prava države i građana. Različito tumačenje šeste ustavne reforme dovodi do dubljeg jaza između ove dvije regije. Sa jedne strane Flamaci smatraju da se Belgija tek u posljednje vrijeme demokratisala, dok Valonci smatraju da će stalno jačanje regionala i uzimanje od države dovesti Belgiju u neodrživ položaj. Političkim procesom pregovora između Flamanaca i Valonaca Belgija se decentralizovala, međutim nije riješeno pitanje do koje mjere će njena decentralizacija ići. Belgija već duže vrijeme pokušava da izgradi sistem koji će udovoljiti i Flamancima i Valoncima, međutim kroz svoje ustavne reforme ona postepeno se gubi. Dalji procesi u Belgiji mogu nastaviti sa dezintegracijom ili omogućiti stabilizaciju i intergraciju. Za ove dvije mogućnosti postoje različiti faktori koji će dovesti do jednog događaja. Faktori za dezintegraciju Kraljevine Belgije su „nepostojanje dvojnog identiteta, homogenost federalnih jedinica, nepostojanje hijerarhije, djelovanje političkih subjekata na jezičnom-regionalnom nivou, maksimalistički zahtjevi kolektiva te situacija u kojoj etnička pripadnost odlučuje politički sistem“.⁴⁸ Sa druge strane postoje i integrativni faktori koji daju sliku i mogućnost Belgije kao države koja može opstati i koja ima budućnost. Integrativni faktori se ogledaju prije svega u „Ustavu Belgije koji je kao najviši pravni i politički akt države i vezuje sve građane i kolektivite u jednu cjelinu, kojeg nemaju regije ili kolektiviteti.“⁴⁹ Drugim riječima, kao što smo već naveli Ustav daje sigurnost Belgije kao cjelokupne države. Zatim, u sljedeće faktore spadaju „suverenitet građana kao osnov legitimiteta vlasti, putem kojeg su građani predstavljeni u Donjem domu Parlamenta koji se bira po principu jedan čovjek – jedan glas, postojanje belgijske političke nacije odnosno Belgijanaca kao pojma sa kojim je identifikacija vremenom u porastu čak i na području Flandrije mjerena tzv. Morenovim pitanjem, utjecaj Francuske i Holandije odnosno povratni utjecaj iz Belgije koji ukazuje na činjenicu da se Valonci ne poistovjećuju sa Francuzima i ne smatraju Francusku svojom

⁴⁸ Djedović, Edin, Belgija - država građana i jezičnih zajednica, Kantonalna uprava za inspekcije poslove Tuzlanskog kantona, Pregledni naučni rad, broj2, 2017. str.122

⁴⁹ Djedović, Edin, Belgija - država građana i jezičnih zajednica, Kantonalna uprava za inspekcije poslove Tuzlanskog kantona, Pregledni naučni rad, broj2, 2017. str.122

domovinom, kao ni Flamanci koji i u slučaju poziva na stvaranje samostalne države ne pominju mogućnost ujedinjenja sa Holandijom, postojanje Evropske unije i NATO pakta i njihovo sjedište u Briselu, duga tradicija razvoja demokratije i vladavina prava, poštivanje najviših standarda zaštite ljudskih prava i nezavisnosti pravosuđa, veliki dio odnosa, naročito u privredi, uređen jedinstvenom regulativom Evropske unije.“⁵⁰

Belgijski sistem je specifičan i po tome što se decentralizacija države ne zasniva na jasno definisanom nacionalnom cilju, nego se dešavalo postepeno kroz ustavne reforme. Dosadašnje reforme koje su se izvršile bile su u pravcu dodjeljivanja nadležnosti federalnim elemnetima odnosno regionima i zajednicama. Što je imalo kontra efekat, nije smirilo međuetničke odnose nego je pojačalo njihove zahtjeve i težnju ka samoopredjeljenju. Ono što je na kraju sasvim izvjesno jeste da šesta ustavna reforma belgijskog državnog uređenja neće biti posljednja uzmemo li u obzir i činjenicu da najjača stranka u Flandriji (Nova flamanska alijansa) nije zadovoljna šestom reformom i ustavnim promjenama koje su iz nje proizašle.

Na posljednjim parlementarnim izborima održanim 2019. godine veliki uspon desnice na sjeveru zemlje i pobeda ljevice na jugu zemlje među glavnim su obilježima ovih izbora. Na sjeveru zemlje u Flandriji stranka krajnje desnice Vlaams Belang (Flamanski interes) osvojila je 17% glasova postavši druga stranka iza Novog flamanskog saveza (N-VA), a treća stranka u Flandriji su demokršćani (CD&V). „Vlaams Belang je na zadnjim izborima 2014. imao samo 5,9 posto glasova, a ankete prije ovih izbora davale su mu oko 14 posto.”⁵¹ Na jugu zemlje u Valoniji još od I svjetskog rata najjača je ljevičarska stranka. Na jugu je prva Socijalistička stranka (PS), a zatim slijede liberali Reformarski pokret (MR) stranka sadašnjeg premijera Charlesa Michela. U trećoj regiji glavnog grada Brisela, koja je jedina dvojezična belgijska regija sa velikom frankofonskom većinom, Socijalistička stranka (PS) je najjača stranka, a zatim je slijedi Reformarski pokret (MR). „Nakon izbora slijedi dugotrajan proces stvaranja koalicije na saveznoj razini. U duboko podijeljenoj zemlji to je redovita pojava i Belgija drži svjetski rekord - 2010. godine trebalo je 541 dan za sastavljanje vlade.”⁵² U dijagramu ispod prikazani su službeni rezultati parlamentarnih izbora u Belgiji 2019. godine.

⁵⁰ Djedović, Edin, Belgija - država građana i jezičnih zajednica, Kantonalna uprava za inspekcije poslove Tuzlanskog kantona, Pregledni naučni rad, broj2, 2017. str.123

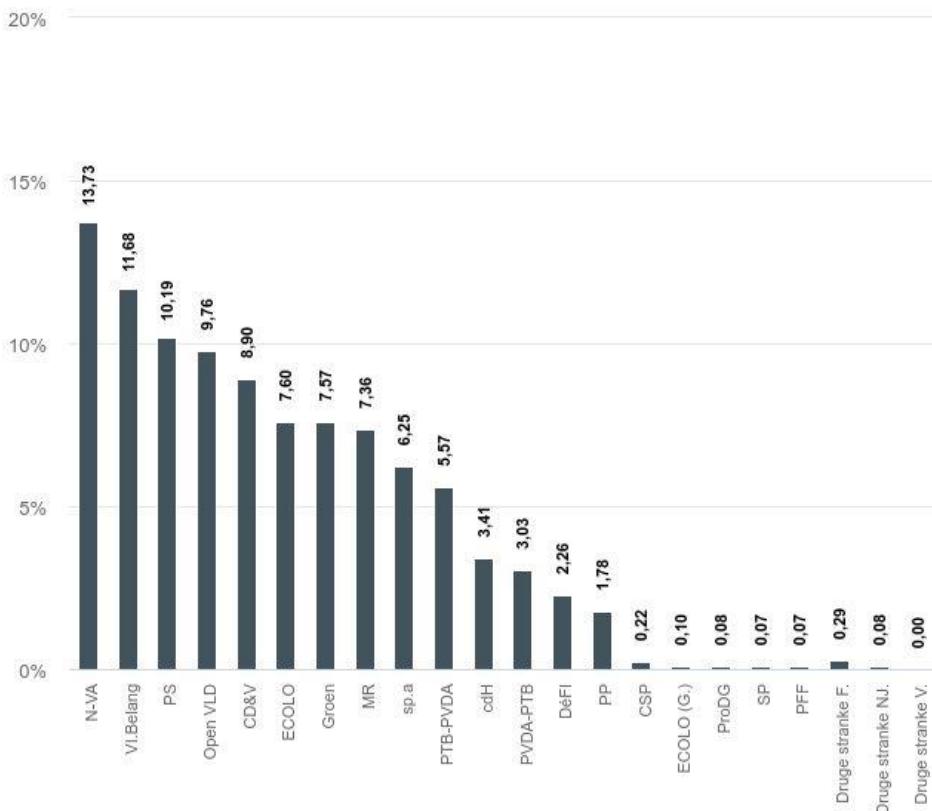
⁵¹<https://direktно.хr/eu-i-svijet/eu/rezultati-belgiji-krajnja-desnica-trijumfira-la-sjeveru-zemlje-ljevica-jugu-156647/> - preuzeto 07.04.2020. godine

⁵²<https://direktно.хr/eu-i-svijet/eu/rezultati-belgiji-krajnja-desnica-trijumfira-la-sjeveru-zemlje-ljevica-jugu-156647/> - preuzeto 07.04.2020. godine

Rezultati prema državnoj stranci: 2019. – 2024.

Belgija - Službeni rezultati

Postotak glasova

Državne stranke

N-VA - Nieuw-Vlaamse Alliantie
VI.Belang - Vlaams Belang
PS - Parti Socialiste
Open VLD - Open Vlaamse Liberalen en Democraten
CD&V - Christen-Democratisch & Vlaams
ECOLO - Ecologistes Confédérés pour l'Organisation de Luttes Originales
Groen - Groen
MR - Mouvement Réformateur
sp.a - Socialistische Partij - Anders
PTB-PVDA - Parti du Travail de Belgique
cdH - Centre Démocrate Humaniste
PVDA-PTB - Partij van de Arbeid van België
DéFI - Démocrate Fédéraliste Indépendant

PP - Parti Populaire
CSP - Christlich Soziale Partei
ECOLO (G.) - Ecologistes Confédérés pour l'Organisation de Luttes Originales (G.)
ProDG - Pro deutschsprachige Gemeinschaft
SP - Sozialistische Partei
PFF - Partei für Freiheit und Fortschritt
Druge stranke F. - Druge stranke izbornog tijela nizozemskog govornog područja
Druge stranke NJ. - Druge stranke izbornog tijela njemačkog govornog područja
Druge stranke V. - Druge stranke izbornog tijela francuskog govornog područja

Izvor: Europski parlament u suradnji s tvrtkom Kantar

Europski parlament

Rezultati europskih izbora 2019. godine

4.4. Zaključak o Belgiji

Na kraju možemo zaključiti da je odnos dva etnokulturna kolektiviteta Flamanaca i Valonaca ključan za odnos u Belgiji. Belgija heterogenost i višejezičnost stanovništva pokazuje nam kompleksnost i težinu građenja balansa između dvije strane odnosno između sjevera i juga zemlje. Belgija je država koja nam može svima poslužiti kao primjer zemlje gdje je zastavljen suživot etnokulturalnih različitosti, ali sa druge strane ona je i primjer zemlje koja ukazuje na probleme uređenja jedne takve političke zajednice. Od donošenja Ustava države (1831), pa do 2012. godine izvršeno je šest ustavnih reformi gdje je Belgija pretvorena u federaciju ali se i maksimalno decentralizirala, asimetrično uredila i podredila jezičnim kolektivitetima. Sa druge strane iako davajući veliki značaj regionima i zajednicama kroz ustavne reforme, Belgija je sačuvala državni suverenitet. Pa tako dolazimo i do zaključka da federalizam u praksi pokazuje potrebu za fleksibilnosću i prilagodljivošću različitim uslovima. Ustavne reforme u Belgiji dvojako su opisivane. Sa jedne strane teže ka decentralizaciji države davajući regionima i zajednicama više značaja, a sa druge strane su sačuvale očuvanje države Belgije.

Značaj istraživanja belgijskog ustavnog sistema i njeno kompariranje sa drugim evropskim državama daje nam sliku Kraljevine Belgije kao države koja je podijeljena po etničkom principu i neminovno vodi ka ideji državnosti po etnoteritorijalnom principu. U situaciji kao u Belgiji, kada etnička odrednica postaje i politička, demokratske institucije i vrijednosti gube na značaju ili ne mogu doći do izražaja od kvantiteta koji zauzimaju kolektiviteti. Formiranjem principa jedna nacija – jedna država udara se na heterogene zajednice čije dijelove čine homogenizirani entiteti kakav imamo slučaj u Kraljevini Belgiji. Sjedište moderne Evrope jeste u Briselu koji se i sam bori sa unutrašnjim problemima, a činjenica je da je pred Belgijom veliki izazov kako sačuvati integritet države. Različite vizije državnog uređenja između flamanskih zajednica koje teže većoj autonomiji ili čak nezavisnošću i valonskih stranaka koje teže većoj integraciji uzrok su političkih podjela i sukoba koji destabiliziraju politički sistem Belgije i samim tim čine neizvesnu njenu budućnost. Na Belgiji ostaje da pronađe ujedinjen model za izgradnju jedinstvenog nacionalnog i građansko-državnog identiteta.

5.Republika Italija

Nakon što je Italija postala jedan od osnivača Evropske unije, ostvarila je veliki ekonomski procvat, međutim, ono što je zanimljivo jeste činjenica da ekonomski razvoj u Italiji nije bio jednak u svim regijama odnosno u svim dijelovima te zemlje. Pa tako dolazi do toga da sjever Italije, gdje je smješten industrijski dio postaje dosta razvijeniji od ostatka države, odnosno od juga države koji je u ekonomskom smislu ostao nerazvijen. U drugoj polovini 20. stoljeća ekonomski razvoj Italije praćen je i industrijalizacijom društva, pa su tako veliki industrijski centri koji su bili smješteni na sjeveru zemlje masovno privlačili radnu snagu sa juga Italije. Teritorijalna ili regionalna identifikacija društva imala je manje značajnu ulogu, a ekonomski i socijalni razvoj bio je primarni cilj u koji se vjerovalo da će donijeti prosperitet za cijelu državu. Centralna državna politika određivala je ekonomске odnose, međutim takav pristup nije donio dobre rezultate. Posljedica toga je bila da jug Italije ostaje nerazvijen i ekonomski zavisan od sjevera države. Zbog toga dolazi do potrebe za regionalizacijom juga države koji je prije svega imao samo ekonomsku dimenziju, a nije težio političkim zahtjevima poput autonomije ili samoopredjeljenja.

U periodu nakon Drugog svjetskog rata na političkoj sceni u Italiji pojavljuju se dvije suprotstavljene političke partije pod nazivom Kršćanski demokrati (Democrazia Cristiana - DC) i Komunistička partija (Partido Comunista Italiano - PCI). Kršćanski demokrati su imali dominantnu političku ulogu u regijama na sjeveroistoku Italije zajedno sa katoličkim asocijacijama, a u centralnom regionu Italije većinu je imala Komunistička partija koja je u to vrijeme bila i najjača partija u zapadnoj Evropi. Ove dvije partije se po svojim ideologijama razlikuju i u spuotnosti su, međutim uspostavile su u svojim regijama gotovo identične tipove lokalnih zajednica te su se obje partije zalagale za regionalizaciju Italije. Zajedno sa vladavinom Kršćanskih demokrata na državnom nivou razvijao se i regionalizam na sjeveru Italije. Također je i Komunistička partija poticala na regionalizaciju kako bi sačuvala dominaciju u regijama centralne Italije. Po gore navedenom dolazimo do zaključka da je pitanje regionalne autonomije u Italiji zapravo krenulo od sjevera Italije prema centralnom dijelu gdje su se otvarale mala i srednja preduzeća i gdje je ekonomija bila razvijena. U nastavku ovog rada detaljnije ćemo objasniti procese regionalizacije Italije.

5.1. Procesi regionalizacije Italije

Različiti faktori i utjecaji doveli su do regionalizacije Italije. Politički i ideološki aspekti regionalizma u Italiji nisu bili osnovni elementi koji su doveli do njene regionalizacije. Sa tim u vezi potrebno je uzeti u obzir i karakteristične okolnosti razvoja kapitalizma i složenih političkih i socijalnih odnosa u Italiju u poslijeratnom periodu. Što se tiče samog procesa regionalizacije Italije on je prošao tri veoma značajne faze razvoja.

Prva faza razvoja regionalizacije Italije nastaje odmah nakon II svjetskog rata. Prije donošenja Ustava Republike Italije, otoku Siciliji su posebnim dekretom Vlade dodijeljenje nadležnosti zakonodavne i finansijske autonomije. Samim tim Sicilija 1946. godine postaje prva regija koja je ostvarila autonomiju. S obzirom da je država smatrana odgovornom za njeno siromaštvo i ekonomsku nerazvijenost zahtjevi za ekonomsku autonomiju Sicilije imali su prije svega ekonomsku dimenziju. To se smatralo novim iskustvom u pravnom sistemu Italije. Godine 1948. Italija usvaja Ustav države, a tim Ustavom ona biva podijeljena na 14 običnih regija. Godine 1963. regija Abruzzi e Molise je podijeljena na dvije regije pa samim tim Italija ima ukupno 15 regija sa takozvanim običnim statusom. Njihovo uređenje je definisano Ustavom države, a pored tih regija uspostavljene su u četiri regije sa posebnim statusom a to su: „Sardinija, Sicilija, Trentino-Južni Tirol i Valle d'Aosta.“⁵³ Ove regije imaju poseban status kao što smo već naveli, a razlog tome je veoma snažan regionalni pokret koji je bio zastavljen u ovim regijama, naročito na Sardiniji i Siciliji koji je doveo i do separatističkih težnji. Regija Valle d'Aosta dobiva poseban status zbog zaštite frankofonske manjine, a regija Južni Tirol kako bi se zaštitala germanofona manjina. O Južnom Tirolu ćemo još detaljnije pisati u ovom radu. Kasnije početkom 60-ih godina 20. stoljeća poseban status dobiva i regija Furlanija-Julijaska krajina. Statutima regija koji su odobreni posebnim ustavnim zakonom u Ustavnotvornoj skupštini definisani su odnosi između regija sa posebnim statusom i državom. Kao što možemo zaključiti ovi odnosi nisu definisani Ustavom države. Sada ćemo navesti osnovne specifičnosti i karakteristike kod uspostavljanja regionalne autonomije, a detaljnije ćemo objasniti u rada kada budemo govorili o ustavnom ustrojstvu Republike Italije. Među osnovnim specifičnostima i karakteristikama kod uspostavljanja regionalne autonomije spadaju:

- a. „Regije u jasno navedenim oblastima raspolažu sa zakonodavnim nadležnostima, dok državna nadležnost je opšta i nije ograničena na određna područja. To implicira da regionalni statuti moraju slijediti temeljna načela koja su utvrđena državnim načelima.

---

⁵³ Član 116.Ustava iz 1947. godine

- b. Ako je statut regije u suprotnosti sa Ustavom države, državna vlada ima mogućnost podnijeti tužbu Ustavnom суду, a ukoliko smatra da Statut regije nije u skladu sa nacionalnim interesom, Vlada se može obratiti i državnom Parlamentu. Država je mogla mijenjati zakonodavne nadležnosti regija ukoliko procijeni da je to u nacionalnom interesu.
- c. U oblastima za koje su bile nadležne, regionalni statuti su morali slijediti temeljna načela i pravila državne politike
- d. Regije imaju autonomiju u fiskalnim i ekonomskim pitanjima, ali samo u okviru državnog statuta.
- e. Izvršne ovlasti regija su bile ograničene isključivo na pitanja za koje su nadležne.
- f. Na kraju, državni Ustav garantuje autonomiju komuna i provincija.⁵⁴

Početkom 70-ih godina Italija je postala jedna od vodećih evropskih država koje su uspostavile i jačale regionalne institucije. To je dovelo do druge faze regionalizacije Italije koja se dešava sredinom 70-ih godina 20. stoljeća. Republika Italija uzeta je za primjer kao država u kojoj je regionalizacija uspješno sporvedena, s obzirom da su regijama date nadležnosti koje su obuhvatile sva pitanja bitna za razvoj regije „a nadležnosti regija su obuhvatale sva pitanja od regionalnog značaja: socijalne usluge, ekonomski razvoj, zaštitu životne sredine i planiranje regionalnog razvoja“⁵⁵

Regije u Italiji

⁵⁴ Pajno, Simone (2009), Regionalism in the Italian constitutional System, *Dritto Question Pubbliche*, n.9/2009, str. 628.

⁵⁵ Đorđević, Snežana (2002), Renesansa lokalne vlasti, Beograd: Fakultet političkih nauka, Čigoja Štampa, str.319.

Treća faza regionalizacije Italije nastaje i ustavnim reformama 2003. godine nakon kojih se povećava autonomija regija. Također, ustavnim reformama dolazi i do ponovnog definisanja ustavnih funkcija regija čime je njihova autonomija znatno proširena. Ustavnom reformom jasno su navedena i određena opšte zakonodavne nadležnosti države, a također i regije dobivaju opšte zakonodavne nadležnosti. Umjesto odredbe o nacionalnom interesu koji se smatra temeljnim načelom u uređenju odnosa između različitih nivoa vlasti prihvaćeno je načelo suspidijarnosti u podjeli nadležnosti između različitih nivoa vlasti. Reformom Ustava regije bivaju statusno izjednačene sa drugim nivoima upravljanja, „odnosno sa gradovima, provincijama i metropskim područjima.“⁵⁶ Dolazi do uspostave ustavne jednakosti između svih teritorijalnih jedinica.

Kao što smo već naveli, velika razlika između juga i sjevera u Italiji također je predstavljala veliki problem i za regionalizaciju Italije. Još uvijek je prisutna razlika između ekonomski razvijenog i bogatog sjevera i nerazvijenog i siromašnog juga Italije. Još od 1961. godine ekonomija na jugu Italije zasnivala se na agrikulturi te dolazi do izostanka industrijalizacije i saobraćajne infrastrukture na jugu Italije. Sa druge strane regije na sjeveru Italije počele su sa procesom industrijalizacije te su uporedno sa razvojem mašinskog sektora sjeverne regije uspješno razvijale tekstilnu industriju i proizvodnju hrane. Upravo se na Sjeveru Italije nalazi takozvani industrijski trokut između tri grada kao vodeća privredna središta u Italiji, a to su Milano, Genova i Torino. Početkom 70-ih godina dolazi do usporavanja ekonomskog razvoja Italije u cjelini zbog globalne ekonomske krize. Međutim, i pored toga regije na sjeveru su mnogo razvijenije od ostatka države. „Razlike u socio-ekonomskoj razvijenosti sjevera i juga Italije najbolje pokazuju BDP po glavi stanovnika. Prema podacima Nacionalnog instituta za statistiku u 2010. godini BDP u sjevernim regijama iznosio 24.000 eura po glavi stanoovnika a na južnim regijama tek 14.000 eura po glavi stanovnika. Sve regije južne Italije imaju BDP ispod 75% prosjeka Evropske unije. BDP po glavni stanovnika u južnim regijama je približan BDP Češke, Slovenije, Portugala.“⁵⁷

---

⁵⁶ Član 114.Ustava Italije

⁵⁷ Sadiković, Elmir (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, Sarajevo: TKD Šahinpašić, str. 200

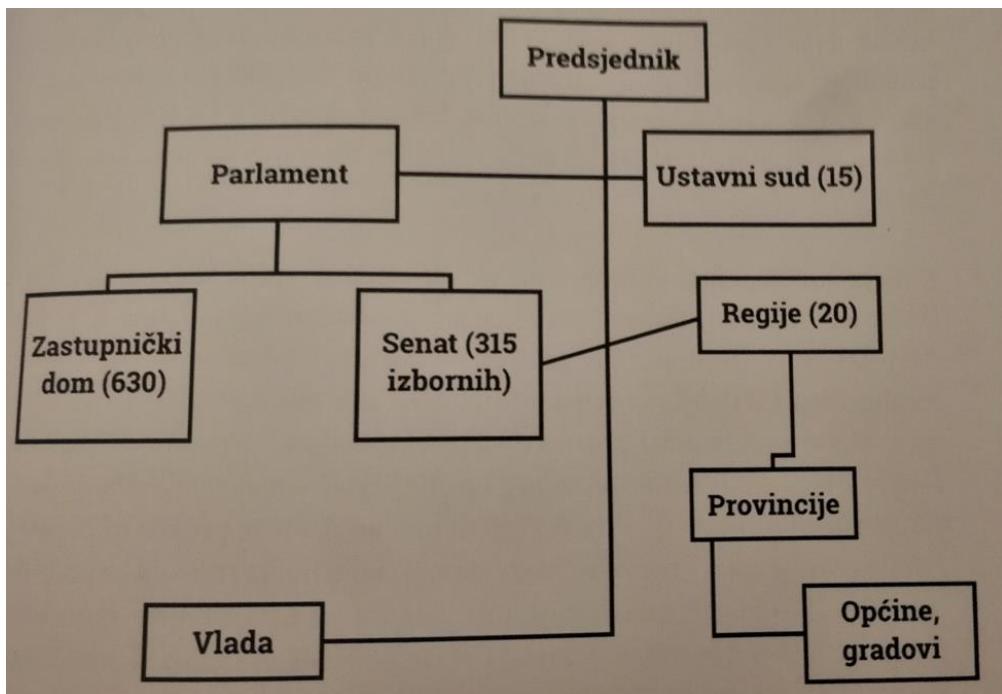
5.2. Ustavno ustrojstvo Republike Italije

Godine 1948. na snagu stupa demokratski Ustav Republike Italije. Po članu 1 Ustava Italije ona je „uređena kao demokartska država u kojoj suverenitet pripada građanima, čija ljudska i politička prava, slobode i jednakost garantira Republika.“⁵⁸ Ovim Ustavom „formiran je državni poredak čiji su konstitutivni elementi: a) klasična, nedeljiva, jedinstvena država i b) regioni.“⁵⁹ Italija je država koja ima veoma izraženu ustavnu autonomiju i zbog toga se koristi kao model regionalno uređene države. Samim tim zaključujemo da je Republika Italija je izrazito regionalna država, a po članu 114 Ustava podijeljena je na 20 regija i to 16 regija sa običnim statusom i četiri regije sa posebnim statusom. Osim na 20 regija Italija je podijeljena i na 95 provincija i oko 8100 općina. Državna uprava je organizirana između pet nivoa teritorijalne organizacije vlasti i to centralna državna vlast – regije – provincije – gradovi – općine. U autonomne samoupravne jedinice ubrajaju se upravo regije, provincije, gradovi i općine i one imaju jasno definisane nadležnosti i funkcije. Najviši pravni akt regija je Statut i on mora biti u skladu sa Ustavom države. Ako je statut regije u suprotnosti sa Ustavom države, državna vlada ima mogućnost podnijeti tužbu Ustavnom sudu. Regionalni statuti moraju slijediti temeljna načela koja su u skladu sa državnim načelima. Regije u Republici Italiji imaju u prosjeku oko 2,8 miliona stanovnika i veliku autonomiju. Autonomija regija se ogleda najčešće u ekonomskom smislu. Što se tiče institucionalne strukture regija nju čine Skupština kao zakonodavni predstavnički organ, Vlada i Predsjednik. Regionalna skupština se bira na nivou provincija sa ovlaštenjima da odlučuje o svim pitanjima iz ustavne nadležnosti regije te da predlaže zakone državnom Parlamentu. Predsjednik se nalazi na čelu regionalne vlade i on ima veoma značajnu političku ulogu, a bira se neposredno. Predstavnik regije predstavlja regiju i potpisuje sve usvojene zakone te izvršava ostale poslove koji su preneseni sa državnog nivoa na regionalni nivo. Sudsku vlast na nivou regija vrše administrativni sudske organi prvog stepena.

---

⁵⁸ Član 1 Ustava Italije

⁵⁹ Komišić, Jovan (2007), *Princip evropskog regionalizma*, Asocijacija multietničkih gradova jugoistočne Evrope – Philia, Novi Sad, str 18

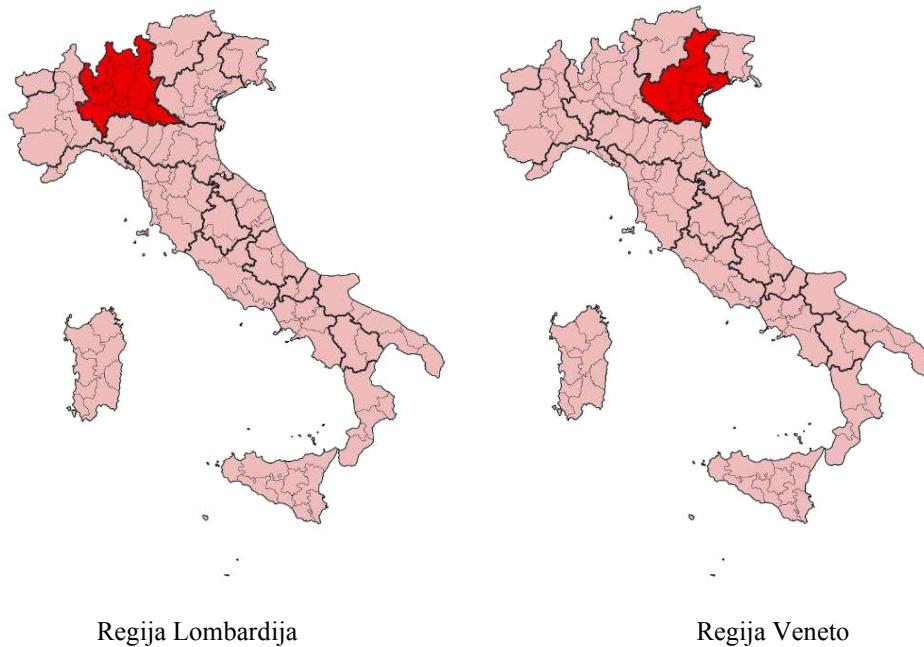

Ustavno ustrojstvo Republike Italije

Na gornjoj slici je prikazano ustavno ustrojstvo Republike Italije. Na samom vrhu nalazi se Predsjednik Republike koji se smatra šefom države i predstavlja jednistvo naroda, a njegov mandat je 7 godina. Predsjednika države bira Parlament dvotrećinskom većinom. Predsjednik republike je ujedno i zapovjednik oružanih snaga tako da u njegove nadležnosti je da proglašava zakone i ima pravo uložiti veto na zakone prihvачene u parlamentu, konsultujući se sa predsjednicima Zastupničkog doma i Senata može i raspustiti parlament. Predsjednik Republike uz podršku Parlamenta imenuje predsjednika Vlade (Vijeća ministara) koja obavlja izvršnu vlast u Republici Italiji. Zakonodavna vlast pripada Paralamentu Italije koji je dvodoman i njega čine Zastupnički dom (Camera dei Deputati) i Senat (Senato della Repubblica). Zastupnički dom ima 630 zastupnika koji se biraju na općim, neposrednim i tajnim izborima u izbornim okruzima, a mandat zastupnika je 5 godina. Senat ima doživotne i izborne senatore, a ukupno njih 315. Predsjednik republike nakon isteka mandata po pravilu postaje doživotni senator. Svaka regija u Republici Italiji na izravnim i tajnim izborima bira najmanje 7 senatora, s tim da regija regija Molise bira dva senatora, a Valle d'Aosta samo jednog. Ustavni sud (Corte Costituzionale) ocjenjuje ustavnost zakona i rješava sukobe između države i regija. Ustavni sud ima 15 sudaca a „njegovu trećinu imenuje predsjednik republike, drugu trećinu parlament i treću trećinu imenju najviši redovni i administrativni sudovi.“⁶⁰

⁶⁰ Sadiković, Elmir (2019), *Subnacionalni konstitucionalizam i demokratija*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, str.44

5.3. Lombardija i Veneto

Ove dvije regije smještene su na sjeveru Italije i smatraju se jednim od najrazvijenih italijanskih regija. Regije Lombardija se proteže između doline rijeke Po i Alpa te se smatra trećom po redu najpopularnijim regionom u Evropi i spada u ekonomski i politički razvijene evropske regije. „Ime je dobila još u VI stoljeću po narodu Lombardi koji su tada bili okupirali cijelu Evropu. Regiji Lombardija pripada 11 provincija i 1523 opšina, a glavni grad ove regije je grad Milano.“⁶¹ „Regija Lombardija graniči sa regijom Veneto koja također spada u jednu od najbogatijih i najposjećenih italijanskih regija. Glavni grad ove regije je Venecija.“⁶²

Početkom 90-ih godina 20. stoljeća pojavio se separatistički pokret u Italiji pod nazivom Sjeverna Liga za nezavisnost Padanije ili skraćeno Sjeverna liga (Lega Nord) čiji je osnivač bio italijanski političar Umberto Bossi. Bossi je 1991. godine Lomabrdijsku ligu koju je bio osnovao 1982. godine „pretvorio u pokret Sjeverna liga koji traži autonomiju odnosno nezavisnost za sjevernu Italiju, odnosno Padaniju.“⁶³ U narednim godinama Lego Nord postaje jedan od najistaknutijih pokreta. Njihovi kandidati dolaze na nekoliko lokalnih vlasti od kojih je grad Milano koji osim što je glavni grad regije Lombardije ujedno je i jedan od najznačajnijih poslovnih i finansijskih središta Evropske unije. Nakon neuspjelih koalicija,

⁶¹<https://www.en.regionelombardia.it/wps/portal/site/en-regione-lombardia/discover-lombardy/territory-and-population> - pristupljeno 10.04.2020.

⁶²<https://www.britannica.com/place/Veneto> - pristupljeno 10.04.2020.

⁶³<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8929> – pristupljeno 13.01.2021. godine

Sjeverna liga ili Lego Nordo je na izborima 1996. kandidirala se samostalno. Zbog jake podrške birača koju su imali pogotovo u regijama Veneto i Lombardiji, Sjeverna liga je radikalizirala svoj položaj i predložila odcepljenje sjeverne Italije odnosno Padanije i sazvala demonstracije duž rijeke Po. Pristalice Padanije organizovale su vesele skupove, gdje su se nosile uniforme i zastave sa simbolima zelenog Alpskog sunca što je simboliziralo Padaniju odnosno novu državu na sjeveru Italije. „Pobornici nezavisnosti putovali su čak do historijski značajne rijeke Po na sjeveru Italije da zahvate vodu i prenesu je do Venecije koja bi bila prijestolnica buduće države. Također su dijeljene i lične karte te čak i štampane novčanice.“⁶⁴ U izborima narednih godina Liga je dobivala manji broj glasova i prolazila je kroz stalni pad birača. Te je dvije decenije kasnije njihov utjecaj splasnuo, stranka Lega Nord koja je zastupljala novu državu sada predlaže dva skromna, legalna i neobavezujuća referendumu u bogatim regionima Lombardiji i Venetu.

5.3.1. Referendum

Najave refernduma za 22. oktobar 2017.

⁶⁴ <https://www.dw.com/sr/lombardija-i-veneto-tra%C5%BEe-autonomiju/a-41058318> - pristupljeno 10.04.2020.

U nedjelju 22. oktobra 2017. godine održan je referendum za veću autonomiju u italijanskim regijama Lombardiji i Venetu na incijativu Sjeverne lige. Održavanjem referenduma i u zavisnosti od njihovog rezultata, državni parlament je mogao dati regijama veću autonomiju odnosno „referendumi su u skladu s italijanskim Ustavom, koji predviđa da parlament može regijama dati veću autonomiju ako one to zatraže.”⁶⁵ Na referendum glasači su se izjašnjavali o podršci svojim predstavnicima u pregovorima sa Rimom gdje bi predstavnici regionalne vlasti tražili više autonomije i veći povrat poreza. Također je bilo polemike i o tome da se na referendumu glasači izjasne o razdvajanju Venecije. Međutim, mnogi u Veneciji smatraju da bi njihov grad mogao da se izbori tada sa velikim problemima te Ustavni sud nije odlučio da bi taj potez bio po zakonu i „shodno tome guverner Zaja je odlučio da ne postavi ovo pitanje na referendum.”⁶⁶ Što se tiče rezultata na referendumu „prema službenim rezultatima, oko 95 posto glasača izjasnilo se za veću autonomiju u Lombardiji, a oko 98 posto u Venetu. Odziv birača iznosi oko 40 posto u Lombardiji i 57 posto u Venetu.”⁶⁷ Izjašnjavanjem sa opcijom DA na izborima rezultati referendumu su jasna pobjeda za autonomiju što daje liderima regija Lombardija i Veneta bolju poziciju u pregovorima sa centrom odnosno Rimom, a također i dobivaju veće nadležnosti u oblastima sigurnosti, imigracije, obrazovanja i zaštite životne sredine. Za razliku od referendumu koji se održao u Kraljevini Španiji gdje je Katalonija tražila nezavisnost, birači u Lombardiji i Venetu nisu odlučivali o potpunoj nezavisnosti i samoopredjeljenju nego o većoj autonomiji što je i bilo odobreno od strane Ustavnog suda Republike Italije. Predsjednik regije Veneto Luka Zaja podržao je rezultate referendum, ali i ponovio da njihove težnje ne mogu da se porede sa secesionističkim planom koji je doveo do krize u Španiji. Ovo glasanje je pokazalo da u Venetu ne postoji stranka za autonomiju, već da postoji cijeli jedan narod koji podržava ovu ideju. „Gardijan prenosi da analitičari smatraju da sklonost sjevernog regiona ka autonomiji ne predstavlja pretnju po jedinstvo Italije kratkoročno gledano, ali da će doneti probleme u narednim decenijama, pogotovo što prezadužena centralna vlada ne može sebi da dopusti da se odrekne neto doprinosa koje dobija od najdinamičnijih područja države.”⁶⁸ U ovim dvjema regijama živi skoro četvrtina italijanskog stanovništva, a Lombardija i Veneto čine 30% ekonomskog proizvoda zemlje, te oba regiona daju veliki doprinos državi.

⁶⁵<https://arhiva.vesti-online.com/Vesti/Svet/671662/Referendum-u-Italiji-Borba-za-autonomiju-izmedju-dva-regiona> - pristupljeno 10.04.2020.

⁶⁶<https://www.dw.com/sr/lombardija-i-veneto-tra%C5%BEe-autonomiju/a-41058318> - pristupljeno 10.04.2020.

⁶⁷<http://hr.n1info.com/Svijet/a256290/Veneto-i-Lombardija-glasale-za-siru-autonomiju.html> - pristupljeno 10.04.2020.

⁶⁸<https://www.danas.rs/svet/federalizacija-pre-nego-raspad-italije/> - pristupljeno 10.04.2020.

5.4. Trentino - Južni Tirol

Regija Trentino - Južni Tirol

Trentino-Alto Adige (Južni Tirol) je regije u sjevernoistočnoj Italiji koja spada u jednu od četiri regije sa posebnim statusom. Ona je takozvana autonomna regija koja se sastoji od dvije pokrajne i to Trentino i Južni Tirol. U pokrajini Trentino žive govornici italijanskog jezika, a u pokrajini Južni Tirol žive govornici njemačkog jezika. Ova autonomna regija graniči na sjeveru sa Austrijom kao i sa italijanskim regijama Lombardijom i Venetom.

U vrijeme kada je donesen Ustav Republike Italije (1946) sklopljen je dogovor između Italije i Austrije o davanju velike autonomije ovoj regiji te su tada njemački i italijanski jezik proglašeni službenim jezicima. Međutim, tenzije su vremenom sve više i više rasle između dvije zemlje što je rezultiralo separatističkim pokretima. Godine 1971. dogovoreno je da će sporove u Južnom Tirolu rješavati Međunarodni sud pravde u Haagu. Također je dogovorena i velika autonomija regija i to da se Austrija neće miješati u južnotiolske unutarnje poslove. Taj dogovor je bio zadovoljavajući sa obje strane te su separatističke prijetnje prestale. Međutim, ekonomska kriza opet može probuditi separatizam. Stanovnici Južnog Tirola „su imućni i ne žele se opterećivati problemima zajedničke talijanske države pa je i sve glasnija njihova parola *Dalje od Rima*.“⁶⁹

Naime, historijski gledano poslije I svjetskog rata, Južni Tirol je odvojen od Austrije a zatim je pripojen Italiji. Njemačkoj manjini koja živi na ovoj teritoriji data je šira nadležnost koja podrazumijeva politička prava kroz organizovanje sopstvenih lokalnih organa vlasti, kao

⁶⁹ <http://hr.n1info.com/Svijet/a252190/Tko-sve-nakon-Katalonije-zeli-neovisnost-u-Europi.html> - pristupljeno 10.04.2020.

i nadležnosti u obrazovanju i kulturi te i finansijskoj autonomiji koja ne zavisi od centra države. Ove nadležnosti Južnog Tirola unesene su u Ustav države „1971. godine, a potpunu autonomiju regija ostvaruje tek u jesen 1992. godine. U talijanskom autonomnom regionu Trentino – Južni Tirol danas živi više od 510.000 stanovnika od čega skoro 70% govori njemački jezik, a 26% talijanski jezik.”⁷⁰ Pripajanjem Trentina Južnom Tirolu, došlo je do pobune kod Tirolaca jer je došlo do promjene nacionalne strukture koja je išla u korist Italijana. Tada je rješenje pronađeno u stvaranju prekograničnog evropskog regiona koji je na neki način spojio Trentino- Južni Tirol i austrijski region Tirol. Na taj način tirolska zajednica dobiva mogućnost da ponovo ujedinjena dobije novac od Evropske unije.

Krajem 2012. godine ekonomski kriza koja je uzdrmala Italiju utjecala je i na finansijsku autonomiju regiona Trentino- Južni Tirol s obzirom da je centar države namjeravao da smanji sumu novca kojom raspolažu vlasti u ovoj autonomnoj regiji. U zaštitu Južnog Tirola uključila se Austrija kao garant njihove autonomije te na taj način spriječila smanjivanje finansijske autonomije ove regije. „Prema Članu 117 italijanskog ustava, centralna italijanska vlast ima nadležnosti nad odbranom i održavanjem javnog reda i bezbjednosti, izuzev onog što je nadležnost lokalne policije koja obavlja administrativni dio posla. Isti član Ustava omogućava autonomnom regionu Trentino – Južni Tirol da učestvuje u procesu pripremanja zakona na nivou Evropske unije, koji će se odnositi na njih, kao i njihovom sproveđenju.”⁷¹

---

⁷⁰ <http://www.politika.rs/sr/clanak/254790/Tema-nedelje/Izazovi-regionalizacije-Srbija-i-Evropa/Finansijska-autonomija-odrzava-Juzni-Tirol> - pristupljeno 10.04.2020.

⁷¹ <http://www.politika.rs/sr/clanak/254790/Tema-nedelje/Izazovi-regionalizacije-Srbija-i-Evropa/Finansijska-autonomija-odrzava-Juzni-Tirol> - pristupljeno 10.04.2020.

5.5. Zaključak o Italiji

Italijanski model regionalizma uistinu se smatra jednim od najboljih modela regionalizacije i predstavlja mnogo više od proste administrativne decentralizacije. On je zasnovan na principima političke autonomije regiona i predstavlja kompromis između federalnih i unitarnih tendencija. Ustav Republike Italije predviđa decentralizovan sistem državne vlasti sa postojanjem 20 regiona. Svaki region unutar Italije posjeduje svoj Statut koji se odobrava zakonom Republike Italije. Također, svaki region posjeduje finansijsku autonomiju u određenim oblastima rada i u granicama propisanim zakonom države. Država dodjeljuje posebne subvencije manje razvijenim regijama, pogotovo onim na jugu države sa ciljem njihovog razvoja i mogućnosti da po razvijenosti dostignu regione iz sjevernog dijela Italije. Iako je po Ustavu države regionima priznata značajna autonomija u oblasti zakonodavstva, istovremeno su poduzete mjere opreznosti kako bi se osiguralo jedinstvo i nedjeljivost italijanskog sistema.

Za Republiku Italiju veliki problem predstavlja razlika između siromašnog juga i bogatog sjevera države. Regije na sjeveru razvile su ekonomiju i industriju kao i saobraćajnu infrastrukturu dok su ergije na jugu stagnirale. Među najbogatijim regijama su dvije regije na sjeveru Italije, Lombardija i Veneto, koje su kroz svoju historiju imale težnju ka samoopredjeljenju i potpunoj nezavisnosti od države. Naime separatistički pokreti koje je pokrenula stranka Sjeverna Liga zalagala se za nezavisnost Padanije i imala separatističke podvige. Međutim, vremenom se želja za nezavisnoću stišala, a na referendumu koji je održan 2017. godine stanovništvo izglašava želju za većom autonomijom, ali nikako ne za potpunom nezavisnoću od države. Referendum koji je održan u ovim dvjema regijama znatno se razlikuje od referenduma u Španiji prije svega što je ovaj referendum podržan od strane Ustavnog suda te ne predstavlja prijetnju po jedinstvo Italije. Sa druge strane imamo autonomnu regiju Trentino-Južni Tirol koja je poseban status dobila zbog njemačkog govornog područja (Južni Tirol). Ova regija se spojila sa austrijskom regijom Tirol te finansijski ojačala i samim tim postaje manje ovisna od centra države. Sve sporove unutar države do kojih može da dođe između regiona i organa centralne državne vlasti rješava Ustavni sud Italije.

6.Republika Francuska

Do 18. stoljeća i početka Francuske revolucije upravljanje državom bilo je veoma složeno jer su u Francuskoj postojali više različitih i relativno autonomnih administrativnih, pravnih i finansijskih sistema. Međutim, u toku 18. stoljeća kako u cijeloj Evropi tako i u Francuskoj dolazi do revolucionarnih promjena koje su označile i početak nove društvene faze. Francuska revolucija 1789. godine ukinula je feudalni poredak i monarhiju, a vlast prenijela na narod. Kako stoji i u Ustavu iz 1793. godine u Francuskoj je stvorena ideja jedinstva nacije i državne teritorije. „Francuski revolucionari su uspostavili jedinstvenu novu teritorijalnu i administrativnu podjelu Francuske gdje je ona 1790. godine podijeljena na 83 standardizovane teritorijalne jedinice odnosno departmane. Departmani su podijeljeni na distrikte, a distrikti su podijeljeni na određeni broj kantona, a kantoni na komune, odnosno najmanje teritorijalne jedinice.“⁷² Na ovaj način Francuska je prilično uspješno ujedinila kulturne raznolikosti stanovništva na njenoj teritoriji u jednu jedinstvenu nacionalnu zajednicu te je tako uspostavlja stabilnost državne vlasti.

Tek u drugoj polovini 19. stoljeća većina Francuza prihvata francuski identitet te ono što je važno naglasiti je to da je ideja nacionalnosti u Francuskoj utemeljena na građanstvu odnosno državljanstvu, a ne na etničkim karakteristikama stanovništva. Međutim bitno je napomenuti da „nacija kao zajednica građana, koji po svojim građanskim pravima imaju svoj interes u postojanju zemlje, nije bila samo karakteristična za revolucionarne i demokratske režime“. ⁷³ Dugo godina je bilo osporavano uspostavljanje autonomnih teritorijalnih zajednica iako je postojalo dosta zahtjeva za regionalnom autonomijom. Razlog tome je činjenica da suverenost pripada nacionalnoj državi i ne može biti prenesena na niže teritorijalne jedinice. Do Treće Republike (1870 – 1940) crkva je bila jedina institucija koja je čuvala tradiciju starih provincija i za to se zalagala. Iako su obrazovne institucije bile obavezne da koriste francuski jezik, svećenici su uglavnom koristili ili dijalekte ili lokalne jezike. Regionalne strukture su uvedene tek za vrijeme Pete Republike. Skoro do početka 80-ih godina 20. stoljeća Francuska je bila izrazito centralizovana država koja je ograničavala prijenos autonomije na regionalne vlasti. Također, u Francuskoj postoji veliki broj historijskih regija u kojima su se održavali regionalni pokreti za veću autonomiju. Jedna od takvih regija je i Korzika o kojoj ćemo detaljnije govoriti u nastavku rada kao i o procesima regionalizacije Francuske.

---

⁷² Wagstaff, Peter (1999), *Regionalism in the European Union*, Exeter: Intellect, str.55

⁷³ Hobsbaw, Eric (1993), *Nacija i nacionalizam – program, mit, stvarnost*, Zagreb: Novi Liber, str.96.

6.1. Regionalizacija Francuske

Do II svjetskog rata Francuska je imala izrazito neujednačen regionalni razvoj. Pariz kao glavni grad i okolica Pariza imala je potpunu dominaciju kako u ekonomskom tako i u socijalnom razvoju. Izuzmemli manji broj regija na sjeveru Francuske, ostali dio države je bio dosta ekonomski slabiji. Međutim u poslijeratnom periodu dolazi do porasta industrijalizacije i populacije, doduše opet u urbanim dijelovima i to pretežno u Parizu. Pa tako na primjer „u regiji Pariza koja obuhvata 2% ukupnog teritorija Francuske u 60-im godinama 20. stoljeća, bilo je nastanjeno 19% njenog ukupnog stanovništva. 29% ukupnih radnih mesta u industriji je bilo koncentrisano u Parizu i njegovom okruženju. Stanovništvo na području ruralnog zapada Francuske, koji je obuhvatao 55% državnog teritorija činilo je tek 37% ukupne populacije i sa samo 24% ukupnih radnih mesta u industriji.“⁷⁴ Zbog neujednačenog regionalnog razvoja pitanje regionalizacije Francuske postaje sve značajanije te se od 1955. godine osnivaju posebni državni fondovi i agencije za regionalni razvoj.

Francuska je država koja je poznata po svojoj unitarnosti sa centralističkim uređenjem vlasti u kojoj postoji polupredsjednički sistem. Na referendumu održanom 28. septembra 1958. godine prihvaćen je Ustav Pete Francuske Republike, a od te godine institucije francuske unitarne države su se više puta razvijale i reformisale. Na taj način i u okviru tih procesa provođena je i francuska regionalizacija. Pod procesom regionalizacije podrazumijeva se delegiranje poslova administrativnih, kulturnih, finansijskih i ekonomskih institucija koji ima za cilj da grupiše departmane u regije. Pa tako od 1956. godine počinje formiranje regija u Francuskoj gdje je region bio i ostao područje za planiranje i sprovođenje ekonomskih akcija odnosno teritoriji u okviru kojeg se izrađuje i izvršava regionalni razvoj. Kako navodi Smiljko Sokol „Ustavni okviri suvremenog francuskog političkog sustava određeni su Ustavom V republike od 4. 10. 1958. godine. Njime se ustavnopravno potvrđene sve političke promjene kojima je nakon prethodne političke i ustavne krize koja je započela 13. svibnja vojnom pobunom u Alžiru a završila već 1. lipnja 1958. godine dolaskom generala De Gaullea na vlast kao predsjednika široke koalicione vlade, stvarno srušen ne samo ustavni u užem smislu, već i cjelokupan politički sustav IV. republike“⁷⁵. Po Ustavu Francuske države njoj se propisuju različite državne teritorije kao što su opštine, departmani, regioni, teritorijalne zajednice sa specijalnim statusom i prekomorske teritorijalne zajednice. Francuska je također podijeljena na 26 administrativnih regija gdje se

⁷⁴ Hall, Peter (1982), *Urban and regional Planning*, London: Unwin Hyman, str.204 i 205.

⁷⁵ Sokol, Smiljko (1971), *Ustavne značajke suvremenog francuskog političkog sustava*, Politička misao, vol. 8, br. 4, str. 408-220

file:///C:/Users/User/Downloads/politicka_misao_1971_4_408_420.pdf - pristupljeno 17.08.2020.

21 region nalazi na kontinentalnom dijelu Francuske, četiri su prekomorska regiona, a jedan (Korzika) ima status teritorijalnog kolektiviteta. Svi regioni su podijeljeni na departmane koji se većinom označavaju rednim brojevima. Francuski regioni imaju tri organa i to Regionalni savjet, Ekonomsko-socijalni komitet i Prefekta regiona. Da bi bolje razumjeli ukratko ćemo pojasniti razliku između Regionalnog savjeta, Komiteta i Prefekta regiona. Regionalni savjet ima ulogu savjetodavnog organa i broj njegovih članova je uglavnom različit u zavisnosti od regiona, pa tako neki Savjeti regiona imaju po tridesetak članova dok neki Savjeti regiona imaju i preko sto članova. Svaki regionalni Savjet je sastavljen od članova čiji se izbor ne vrši sprovodenjem glasanja stanovništva regiona nego je organ sastavljen od tri grupe. Tri grupe članova su grupe poslanika i senatora, a oni su izabrani u region. Zatim, grupe predstavnika lokalnih zajednica izabranih od strane opštih savjeta koji postoje u departmanima regiona, a i predstavnika aglomeracije imenovanih od strane opštinskih savjeta ili savjeta gradskih zajednica. Ekonomsko-socijalni komitet zadužen je za ekonomska i socijalna pitanja vezana za region. Komitet se sastoji od predstavnika organizacije koje se uglavnom bave oblastima ekonomskog, socijalnog, profesionalnog, obrazovanog, naučnog, kulturnog i sportskog aspekta. Članovi Ekonomsko-socijalnog komiteta se imenuju po pravilima Dekreta koji je donesen 1973. godine. Prefekt regiona je izvršni organ regiona i on predstavlja predstavnika države u regionu te je dio sistema dekoncentracije vlasti a ne decentralizacije vlasti. Dolazimo do zaključka da „posljedica takvog koncepta je i činjenica da u skladu sa članom 13. stavom 3. Ustava, prefekta postavlja Savet ministara.”⁷⁶

Godine 1981. dolazi do kraja tradicije centralizma u Francuskoj zbog izražajnih zahtjeva perifernih regija za regionalnom autonomijom kao i neefikasnost državne strukture i potreba za reformom državne uprave. “Regionalizacija Francuske je započela za vrijeme predsjednika Mitterana 80-ih godina 20. stoljeća. Tada su uvedene regionalne vlade i neposredni izbori za regionalna predstavnička tijela.”⁷⁷ Tada regije postaju novi element u teritorijalnoj organizaciji vlasti, međutim i dalje su ostala mnoga obilježja tradicionalnog francuskog centralizma. Godine 1986. održavaju se prvi neposredni izbori za regionalne vlasti zbog toga se upravo ta godina smatra godinom kada se izvršila regionalizacija Francuske. Regionalizacijom su regije dobile jednak pravni status kao departmani i komune, a i u regijama i u departmanima izvršne ovlasti sa prefekta su prenešene na izabrana predstavnička tijela. Administrativna struktura regije je bila jednaka administrativnoj strukturi departmana, s tim da je prefekt preimenovan u Republičkog komesara. Bitno je naglasiti da su nadležnosti

⁷⁶ Šuput, Dejan (2011) *Regionalizacija u Evropi – nema jedinstvenog modela*, Nova srpska politička misao – časopis za političku teoriju i društvena istraživanja

⁷⁷ Hartmann, Peter Claus (1999), *Geschichte Frankreichs*, München: Beck, str 114.

regija u Francuskoj ostale relativno ograničene u poređenju sa drugim evropskim državama i njihovim regijama. Regionalne skupštine nisu mogle utjecati na državne vlasti u pogledu pitanja koje nadležnosti mogu biti prenesene na regije te u samom planiranju regionalnog razvoju bitnu ulogu igraju državne vlasti.

NIVOI VLASTI	PREDSTAVNIČKI ORGANI	IZVRŠNI ORGANI	PREFEKTI	SUDSKI ORGANI
CENTRALNA DRŽAVA	Parlament-dva doma Skupština-577 poslanika Senat- 321 poslanika	Predsjednik Republike, Vlada i centralna administracija		Ustavni sud, Državni sud, Pet apelaciono administrativnih sudova, 33 administrativna suda, Revizioni sud, 22 regionalna reviziona suda
REGIONI	Regionalne skupštine	Predsjednik Skupštine	26 prefekata	
DEPARTMANI	Skupštine departmana	Predsjednik Skupštine	100 prefekata	
KOMUNE	Komunalne skupštine	Gradonačelnik		

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 188

Što se tiče raspodjele nadležnosti u Republici Francuskoj između tri nivoa vlasti, to jest, između regija, departmana i komuna ne postoji načelo hijerarhije. Svaki nivo vlasti ima određene definisane nadležnosti te organizacijsku autonomiju u izvršenju tih nadležnosti.

NIVOI VLASTI	NADLEŽNOSTI
Regije	regionalni razvoj, ekonomski razvoj, zaštita okoline, obrazovanje, turizam
Departmani	socijalna pomoć, ruralni razvoj, srednje obrazovanje, zaštita okoline, turizam
Komune	kultura, socijalna pomoć, predškolsko i osnovno obrazovanje, urbanističko planiranje

Izvor: Elmir, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 189

Kako se razvijala regionalizacija Francuske, ujedno se javio i interes za konstantno proučavanje razvoja regija kao i razvoja demokratije u regijama. Što se tiče razvijanja svijesti građana o teritorijalnoj identifikaciji prema istraživanjima građani se prvenstveno identificiraju sa svojom lokalnom zajednicom i državom, a u veoma maloj mjeri sa regijom ili departmanom. Više je zastupljena identifikacija sa regijama nego sa departmanima iako departmani u Francuskoj imaju mnogo dužu administrativnu tradiciju.

Početkom 80-ih godina 20. stoljeća otvorile su se prve javne debate o regionalizaciji Francuske, a mnoge parlamentarne stranke su smatrale da će ona uništiti državno jedinstvo. Iako je nakon regionalizacije Francuske došlo do afirmacije regionalnih identiteta oni ipak nisu narušili jedinstvo nacionalnog francuskog identiteta. U tabeli ispod možemo vidjeti istraživanje provedeno u period od 1985. godine do 2000. godinu, u kojem je prikazan postotak građana i njihova identifikacija sa određenom pripadnosti.

PRIPADNOST	1985	1987	1988	1989	1990	1991	1992	2000
KOMUNI	38.8	41.2	45.7	40.5	40.5	40.6	42.7	34.2
DEPARTMANU	5.8	7.2	9.3	7.1	9.1	6.8	8.6	9.3
REGIJI	12.4	11.6	13.3	12.4	15.8	12.0	13.0	15.1
DRŽAVI	38.3	37.2	28.6	35.4	31.8	37.0	32.9	39.8
BEZ ODGOVORA	4.7	2.8	3.0	4.1	2.8	3.6	2.8	1.6
BROJ ISPITANIKA	7,707	7,755	7,800	7,840	7,890	7,862	7,792	7,739

Izvor: Elmira, Sadiković (2014) *Evropa regija- kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkana*, str. 191

Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza u period od 1985. godine do 2000. godine kada je vršeno ispitivanje, svake godine je otprilike podjednak broj ispitanika bio, a ispitanici su se izjasnile za pripadnost državi ili komunama, odnosno najviše procenta zauzima državna identifikacija i identifikacija sa komunama. Regionalna identifikacija je relativno snažna, ali ne na štetu državnog identiteta, osim na Korzici gdje dolazi do odbacivanja francuskog identiteta. Provedena istraživanja nisu obuhvatila sve regije, uključujući i dvije regije sa posebno razvijenim regionalnim identitetom kao što su Korzika i Bretanja. U nastavku rada više ćemo reci o regionalnom identitetu na Korzici kao i o posebnom status koji Korzika ima.

6.2.Korzika

Regija Korzika

„Korzika (francuski Corse [kɔʁs]), je francuski otok u Sredozemnome moru, površine 8680 km² i po podacima iz 2009. godine broji 305 674 stanovnika. Trećina stanovništva živi u većim gradovima: Ajaccio (glavni grad), Bastia, Corte, Calvi, Sartène, Aleria i Porto-Vecchio.”⁷⁸ Otok Korzika ima stratešku važnost u Sredozmelju te je zbog toga veoma često i bila predmet oružanih sukoba između Francuske i Italije. Važna ličnost Korzike je Pasquale Paoli koji je simbol borca za nezavisnost te se 1724-1807. borio protiv Genove koja je Korzikom stoljećima unazad dominirala. Početna ofanziva Francuske je završila neuspjehom u Bici za Borgo u oktobru 1768. godine. Kasnije je Francuska dovela pojačanje tako da je broj njenih vojnika na Korzici porastao na 24 000 gdje su francuske snage ubrzano zauzele ostrvo. Godine 1768. Genova ustupa otok Francuskoj kako bi otplatila dug, međutim Pasqualova borba za nezavisnost Korzike se i dalje nastavlja. Francuska invazija je prouzrokovala križu na Korzici i u britanskoj politici. Vođa Korzikanske republike Pasqual, završio je u Britaniji u egzilu, a na Korziku se vratio nakon Francuske revolucije. Godine 1769. na Korzici u gradu Ajacciu rođen je jedan od najpoznatijih historijskih ličnosti i najpoznatiji Korzikanac svih vremena Napolen Bonaparte. Uprkos godinama borbe za slobodu, Korzika nije uspjela da se izbori za nezavisnost.

Politički regionalizam u Francuskoj afirmisao se tek nakon I svjetskog rata kada dolazi do osnivanja regionalnih pokreta i političkih partija koji i na izborima dobivaju veliku podršku. Umjesto kulturne autonomije zahtjevi radikalnih regionalnih pokreta na Korzici

⁷⁸ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=33280> – pristupljeno 14.04.2020.

kretali su se od federalizacije Francuske pa sve do separatizma. Za vrijeme II svjetskog rata vodila se borba za Korziku i između Italijana i Nijemaca, međutim ustanci domaćeg stanovništa i francuskog pokreta otpora primorali su okupatore da se povuku i oslobole otok. Regionalni pokreti nakon II svjetskog rata isticali su ne samo političke zahtjeve nego i zaštitu ekonomskih interese, ali nisu imali značajan politički utjecaj. Težnje za političkom autonomijom dolaze do izražaja 1960-ih godina, a polovinom 1970-ih dolazi do osivanja Narodne fronte za oslobođenje Korzike koja je poduzimala mnoge radikalne pokrete za oslobođenje i nezavisnost Korzike.

U odnosu na ostatak Francuske „regionalni pokreti na Korzici je fenomen koji je vezan za kraj Alžirskog rata 1962. godine kada je na hiljade ljudi vraćeno iz Alžira na Korziku. Povratnici su dobili posebne privilegije i subvencije od centralne države. Politički život na Korzici je u dvodenecijskom periodu obilježen raznim studentskim demonstracijama i nasiljem i radiklanim pokretima.“⁷⁹ Početko 80-ih godina 20. stoljeća Korzika dobiva ograničenu autonomiju, a pojedine radikalne skupine nastavljaju svoju oružanu akciju te 1998. godine ubijaju dva korzička prefekta. Početkom 90-ih godina autonomija je proširena, a 2001. godine „donesen je zakon o regionalnoj autonomiji Korzike gdje su povećane ovlasti regionalne skupštine i gdje je uveden korzički jezik u osnovno obrazovanje.“⁸⁰

6.2.1.Korzikansko pitanje

Pod pojmom korzikansko pitanje podrazumijeva se borba Korzijanaca koji vode već stoljećima borbu za nezavisnost i autonomiju, a Korzika je pod francusku vlast došla 1768. godine. Posljednje dvije decenije popušta tvrda francuska unitarna politika prema Korzici, pa tako da se stanovništvu daje određeni stepen autonomije koji se ogleda u vidu lokalnog parlamenta, mogućnosti izučavanja korzikanskog jezika u osnovnim školama te prenošenje dijela nadležnosti na lokalnu administraciju. Međutim, francuski Ustav ne poznaje specijalne asimetrične političke statuse bilo kojeg dijela Francuske te je prema njemu samo francuski jezik službeni jezik, a Francuska nije ratificirala dokument EU-e o manjinskim jezicima i narodima obzirom da se to kosi sa njihovim Ustavom.

⁷⁹ Olivesi C. (1998), *The Failure of Regionalist Party Formation in Corsica*, in:L. De Winter&H.Tursan, eds. *Regionalist Parties in western Europe*, pp.174-189. London: Routledge

⁸⁰ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=33280> – pristupljeno 14.04.2020.

Sredinom 70-ih godina 20. stoljeća ujedinjenjem dotadašnjih vojnih i političkih frakcija organizovana je vodeća vojno-politička snaga pod imenom Front za nacionalno oslobođenje Korzike – FLNC i smatra se najprisutnijom separatističkom snagom na Korzici. Organizacija FLNC svoju borbu vodi na način karakterističan za slične oslobodilačke organizacije, a na glavnoj meti im je francuska administracija na otoku. Njihove težnje su za oslobođenje Korzike gdje između ostalog traže agrarnu reformu, uklanjanje francuske vojske sa otoka uz mogućnost samoodređenja naroda Korzike i oslobođenja zemlje od svih vidova eksplotacije. Stalni pritisk koje vode francuske vlasti prema otoku ogleda se i u njegovojoj demografskoj politici. Naime, nakon Alžirskog rata i „gubitka Alžira 1962. godine Korziku naseljavaju svojim kolonima iz te zemlje te na otok dolazi preko 17 hiljada doseljenika i to većinom na istočnu obalu, a Korzikance potiču na iseljavanje.”⁸¹ Za razliku od prethodne tri države koje smo analizirali i gdje smo mogli zaključiti i uvidjeti kako većinom razvijenije i bogatije regije traže pravo na autonomijom i nezavisnost, u Francuskoj otok Korzika je u odnosu na Francusku slabije naseljena i ima 25% manji BDP te veću nezaposlenost od samog centra države.

Trenutno se postavlja pitanje da li će i Korzika krenuti putem Katalonije i drugih regija koje traže parvo za nezavisnost. Naime, na prvim izborima za jedinstvenu regionalnu skupštinu održanim 2017. godine stvorene su osnove za početak borbe korzikanskih autonomista u ostvarivanju njihovih ciljeva. Na izborima su ostvarili veliku pobjedu sa 56.5% glasova dvije različite struje nacionalista i to oni koji se zalažu za autonomiju na čelu sa vođom liste Žilom Simeonijem i pristalicama za nezavinost Žan-Gijem Talamonije. „Koalicija pristaša autonomije i pristaša neovisnosti osvojila je 56,5 posto glasova pa dobiva 41 od 63 mjesta u korzikanskoj skupštini te 11 mjesta u izvršnom vijeću, mini vradi otoka na kojemu se rodio Napoleon.“⁸² Njihov osnovni cilj za sada je manja ovisnost od centra države odnosno od Pariza. Pristalice za autonomiju Korzike traže autonomni status u Francuskoj koji između ostalog podrazumijeva davanje korzikanskom jeziku status zvaničnog jezika uz francuski. Talamoni je upozorio da će, „ukoliko Pariz ponovo manifestuje negiranje demokratije, biti primorani da organizuju demonstracije na Korzici i obiđu evropske prijestonice da bi skrenuli pažnju kako Francuska, koja dijeli lekcije o ljudskim pravima čitavom svijetu, ima antidemokratsko ponašanje nepoštujući izbornu volju.“⁸³

⁸¹ <https://arhiva.portalnovosti.com/2010/08/korzika-ili-kako-do-insularne-autonomije/> - pristupljeno 13.01.2021.

⁸² <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pristase-autonomije-korzike-razvalili-na-izborima-na-ovom-otoku-to-bit-mogao-bit-i-veliki-problem-za-macrona/1013062.aspx> - pristupljeno 15.04.2020.

⁸³ <http://www.istinito.com/svijet/10608-korzika-trazi-nezavisnost/> - pristupljeno 15.04.2020.

Godine 2018. na dvadesetu godišnjicu smrti prefekta Claudea Eriganca kojeg je pristaša nezavisnosti Korzike ubio iz vatre nog oružja organizovana je posjeta francuskog predsjednika Emanuela Macrona ovom otoku. Nekoliko dana prije na Korzici su organizovane demonstracije gdje se na hiljade ljudi skupilo pozivajući predsjednika na dijalog o njihovim zahtjevima za autonomiju. „Na čelu demonstracija koje su održane pod sloganima *Demokracija i poštovanje za korzički narod! Živjela borba za nezavisnost! Francuska država nas ubija!*, bile su djevojke ogrnute u korzičku zastavu. Korzika je godinama unazad bila obilježena nasiljem, ondje se dogodilo više od 4.500 napada u kojima je uglavnom pričinjena materijalna šteta i za koje je odgovornost preuzeala Fronta za nacionalno oslobođenje Korzike (FLNC), koja je 2014. položila oružje.”⁸⁴ Međutim, predsjednik Francuske Macron je tokom svoje posjete ostrvu Korzika izjavio kako je Korzika neodvojivi dio Francuske te je obećao više investicija i davanje više nadležnosti ovoj lokalnoj upravi. „Francuski predsjednik je poručio kako njegova zemlja neće priznati korzikanski jezik koji se govori na ostrvu, kao i da neće doći do izmjena zakona koji otežava strancima da stiču imovinu ili pravo boravka na Korzici, a što zagovaraju separatisti na otoku.”⁸⁵

---

⁸⁴<https://lider.media/aktualno/dijalog-o-autonomiji-korzicki-nacionalisti-demonstrirali-silu-uoci-macronova-posjeta-32197> - pristupljeno 15.04.2020.

⁸⁵<https://www.aa.com.tr/ba/svijet/macron-korzika-je-neodvojivi-dio-francuske-ne%C4%87emo-priznati-korzikanski-jezik/1057652> - pristupljeno 15.04.2020.

6.3.Zaključak o Francuskoj

Nakon Francuske revolucije 1789. u Francuskoj je ukinut feudalni poredak a vlast je prenijeta na narod. Francuskim Ustavom koji je donesen 1793. godine stvorena je ideja jedinstvene nacije i državne teritorije. Regionalne strukture u Francuskoj uvedene su tek za vrijeme Pete Republike, a skoro do početka 80-ih godina 20. stoljeća Francuska je ograničavala prijenos autonomije na regionalne vlasti. Po Ustavu Francuske propisuju se sljedeće državne teritorije: opštine, departmani, regioni, teritorijalne zajednice sa specijalnim statusom i prekomorske teritorijalne zajednice. Francuska je također podijeljena na 26 administrativnih regiona gdje se 21 region nalazi na kontinentalnom dijelu Francuske, četiri su prekomorska regiona a jedan (Korzika) ima status teritorijalnog kolektiviteta. Svi regioni su podijeljeni na departmane koji se većinom označavaju rednim brojevima. Francuski regioni imaju tri organa i to Regionalni savjet, Ekonomsko-socijalni komitet i Prefekta regiona. Regionalizacijom Francuske 1986. godine kada se održavaju i prvi regionalni izbori, regije su dobile jednak pravni status kao departmani i komune, a i u regijama i u departmanima izvršne ovlasti sa prefekta su prenesene na izabrana predstavnička tijela. Ono što je važno naglasiti i u zaključku jeste činjenica da regionalne skupštine nisu mogle utjecati na državne vlasti u pogledu pitanja koje nadležnosti mogu biti prenesene na regije te u samom planiranju regionalnog razvoju bitnu ulogu igraju državne vlasti.

Identifikacije stanovništva sa regijom u kojoj žive jesu relativno snažna, ali ne na štetu državnog identiteta, osim na Korzici gdje dolazi do odbacivanja francuskog identitea. Naime, Korzikanko pitanje je otvoreno već stoljećima unazad, još od kako je Korzika došla pod Francusku vlast 1768. godine. Posljednje dvije decenije popušta tvrda francuska unitarna politika prema Korzici, pa tako da se stanovništvu daje određeni stepen autonomije koji se ogleda u vidu lokalnog parlamenta, mogućnosti izučavanja korzikanskog jezika u osnovnim školama što se dešava vrlo rijetko ili nikako te prenošenje dijela nadležnosti na lokalnu administraciju. Međutim, borba Korzikanaca za većom autonomijom i dalje traje te jedan od glavnih zahtjeva jeste i da korzikanski jezik bude službeni jezik pored francuskog. Po mišljenju predsjednika Francuske Macrona, korzikanski jezik neće biti priznat te on Korziku smatra sastavnim dijelom Francuske i obećava veća investiranja kao i davanje više nadležnosti lokalnoj samoupravi. Ostaje nam da vidimo da li će Korzika u budućnosti uspjeti dobiti pravo na nezavisnost ili bar priznanje korzikanskog jezika i veću autonomiju.

ZAKLJUČAK

Kroz analizu ovog rada dolazimo do zaključka da smo kroz rad potvrdili glavnu hipotezu a to je da samoopredjeljenje i autonomija određenih regija ne implicira željom za nezavisnošću od države. Kroz rad smo analizirali četiri evropske države (Kraljevinu Španiju, Kraljevinu Belgiju, Republiku Italiju i Republiku Francusku) u kojima se vodi borba unutrašnjih regija za većom autonomijom ili potpunom samostalnošću. Detaljnom analizom ove četiri evropske države uvidjeli smo sa kakvim poteškoćama se susreće njihovo stanovništvo. Kroz rad smo analizirali svaku državu posebno sa detaljnijom analizom procesa regionalizacije i njihovom težnjom ka autonomiji i pravu na samoopredjeljenje. Definisali smo pojam autonomije kao samostalnost određenih regija u odnosu na centar države, uzimajući u obzir da autonomija omogućava etničkim manjinama da očuvaju svoje specifične kulturne tradicije, a zauzvrat državi garantuje jedinstvo i teritorijalni integritet. Sa druge strane pravo na samoopredjeljenje podrazumijeva volju naroda da sami odrede svoj politički status, odnosno da narod samostalno ima pravo da odredi svoj ekonomski, društveni i kulturološki razvoj. Kroz rad smo zaključili da uzroci koji dovode do veće autonomije su različiti, ali jedan od osnovnih razloga je zapravo poštivanje prava posebnih određenih regija ili manjina. Stabilnost država koje analiziramo kroz rad usko je povezana sa pravom na samoopredjeljenje, njihovi državni Ustavi trebaju da očuvaju državne granice i na taj način sačuvaju državna obilježja. S obzirom da je svaka od ovih država posebno karakteristična i drugaćija ukratko ćemo rezimirati zaključke do koji smo došli analizirajući ove četiri države.

U Kraljevini Španiji imamo najslikovitiji prikaz težnje određenih regija ka samoopredjeljenju ili autonomiji. Španski Ustav štiti regionalne pokrajne i njihove zahtjeve za autonomiju i on se smatra poveznicom između dvije strane odnosno između centra i regije. Državnim Ustavom utvrđeni su načini na koji jedna regija može postati autonomna zajednica uz obavezno poštivanje referenduma građana. One bi u početku imale ograničene ovlasti, ali nakon pet godina autonomne zajednice bi mogle preuzeti državne ovlasti kako je Ustavom propisano. Svojim Ustavom Španija je ustanovljena kao država autonomija u kojoj postoje historijske nacije, a to su Katalonija, Baskija, Galicija i Andaluzija. U radu smo prikazali kako upravo Katalonija i Galicija su preuzele ovlasti od centra države i nastoje ostvariti najveći mogući stepen autonomije. Kako bi se smanjila asimetrija između ovih autonomnih zajednica španska vlada je poticala i druge autonomne zajednice da preuzmu ovlasti od centralne vlasti. Na taj način bi se umanjio i politički značaj priznavanja statusa nacije ovim regijama.

Politički sistem u Kraljevini Španiji je napravljen kao parlamentarni sa višestranačkim sistemom što je izazvalo nezadovoljstvo stanovništva u Kataloniji i Baskiji, jer vlade nisu pokazale spremnost na reforme političkog sistema. S obzirom da ove dvije regije imaju veću autonomiju u Španiji to nas dovodi do zaključka da referendumi i njihova borba jeste zapravo borba za potpunim samoopredjeljenjem i nezavisnošću.

Za razliku od Kraljevine Španije u kojoj je Ustavom ona ustanovljena kao država autonomija i u kojoj postoje autonomne zajednice, u Kraljevini Belgiji bez obzira na njen veoma složeno državno uređenje imamo slučaj gdje Ustav države štiti postojanje Belgije kao države s obzirom da Ustav ne daje mogućnost regionima na samoopredjeljenje osim odcjepljenja odnosno nezavisnosti. Političkim procesom pregovora između Flamanaca i Valonaca Belgija se postepeno decentralizirala. Politički sukob između Valonaca i Flamanaca ima duboke historjske korjene. U suštini uzrok političkim podjelama je bio upotreba jezika te sa druge strane velika razlika u ekonomskoj razvijenosti gdje imamo veoma dobro razvijen sjever (flamanska zajednica) i relativno nerazvijen jug (valonska zajednica). Flamanske zajednice teže većoj autonomiji kako bi sačuvale svoju ekonomsku nezavisnost, a sa druge strane valonske zajednice teže većoj integraciji te različite vizije državnog uređenja kod Flamanaca i Valonaca dovode do destabilizacije Kraljevine Belgije i političkih podjela. Belgija teži očuvanju različitih lingvističkih kulturnih grupa. Belgija kao veoma heterogena država i nakon dugo godina i šest ustavnih reformi nije uspjela riješiti problem decentralizacije države. Ustavne reforme u Belgiji dvojako su opisivane, pa tako imamo sa jedne strane težnju ka decentralizaciji države davajući regionima i zajednicama više značaja, a sa druge strane su sačuvale očuvanje države Belgije.

Za Republiku Italiju karakteristična je ustavna autonomija regija i regije su posebno zastupljene u strukturi centralnih državnih institucija. Proces regionalizacije Italije prošao je kroz tri najznačajnije faze razvoja, a poslije treće ustavne reforme dolazi do jačanja autonomija regija gdje regije dobivaju opće zakonodavne nadležnosti. Model regionalizacije Republike Italije može se uzeti za primjer kao uspješan model regionalizacije obzirom da je Italija podijeljena na 20 regija, a svaka regija ima finansijsku autonomiju garantovnu Ustavom države. Po Ustavu regije sa posebnim statusom ostvaruju posebne oblike i uslove autonomije prema specijalnim statutima i usvojenim ustavnim zakonima. I pored provedenih reformi decentralizacije i dalje postoje napetosti između regija i državnih vlasti koje pored etničke imaju i snažnu ekonomsku dimenziju koja je posebno izražena u bogatim regijama na sjeveru Italije. Borba za većom autonomijom odvija se upravo u tim sjevernim regijama (Lombardija, Veneto). Također, u radu smo analizirali i slučaj Južnog Tirola koji ima poseban

status u Italiji zbog njemačkog govornog područja koji govori 70% stanovništva. Ova regija se spojila sa austrijskom regijom Tirol te finansijski ojačala i samim tim postaje manje ovisna od centra države, a stanovnici Južnog Tirola su ujedinjeni u paroli „Dalje od Rima“, što nam jasno stavlja do znanja da žele imati svoju autonomiju i biti što više nezavisni te da se ne žele opterećivati problemima zajedničke italijanske države.

I na kraju imamo Republiku Francusku čiji je državni Ustav donesen poslije Francuske revolucije i njime je stvorena ideja jedinstvene nacije i državne teritorije. Regionalizacija Francuske je započela u drugoj polovici 20. stoljeća na zahvat perifernih regija za regionalnom autonomijom što je dovelo do kraja tradicije centralizma. Za vrijeme predsjenika Mitterana regije postaju novi element u teritorijalnoj organizaciji državne vlasti. Prvi neposredni izbori za regionalne vlasti održani su 1986. godine. Međutim i nakon regionalizacije Francuske, nadležnosti u regijama su ostale relativno ograničene u poređenju na regije u drugim evropskim državama. Za Republiku Francusku karakteristična je Korzika koju smo analizirali kroz ovaj rad i uzeli je za primjer kao regiju koja teži ka samoopredjeljenju. Korzika je ostvarila poseban status koji se ogleda u tome da ona ima posebno izvršno tijelo odnosno vladu čije su nadležnosti proširene na oblasti obrazovanja, jezika i kulture. Također ona ima i finanskijske privilegije zbog svojih posebnih kulturnih i etničkih karakteristika stanovništva. Zbog snažnih regionalnih pokreta na Korzici došlo je do povećanja njene autonomije te se priznaje pravo stanovništva Korzike da čuva svoj kulturni identitet odnosno socijalne i ekonomski interese. Dugo godina unazad Korzika vodi borbu za većom autonomijom. Jedan od glavnih zahtjeva jeste uvođenje korzikanskog jezika kao službenog jezika. U Francuskoj identifikacije stanovništva sa regijom u kojoj žive jeste relativno snažna, ali ne na štetu državnog identiteta, osim na Korzici gdje dolazi do odbacivanja francuskog identiteata.

Komparirajući ove četiri države ne možemo reći da samo najbogatije regije u državi teže ka samoopredjeljenju. Uzmajući u obzir Kraljevinu Španiju, Kraljevinu Belgiju i Republiku Italiju možemo zaključiti kako ekonomski razvijenije i bogatije regije teže ka većoj autonomiji ili nezavisnosti, ali u Republici Francuskoj to nije slučaj sa regijom/ostrvom Korzika koji je puno siromašniji od drugih regija u toj državi. Na taj način smo i djelimično potvrdili hipotezu da ekonomski najrazvijenije regije teže ka većoj autonomiji. Također, komparirajući i referendume koji su posljednjih godina održani u Španiji (Katalonija) ili Italiji (Lombardija i Veneto) možemo uočiti očigledne razlike prije svega u tome što je referendum u Italiji odobren od strane države i priznat, dok u Španiji to nije slučaj. Također, kroz rad potvrđujemo i hipotezu da se autonomija ne treba sadržavati samo od teritorijalne autonomije

nego se treba posvetiti i kulturološkoj autonomiji što nam je primjer regija u Republici Francuskoj i Italiji.

Na kraju, dolazimo do odgovora na pitanje da li regije unutar ovih država mogu postati nezavisne i pod kojim uslovima. Kroz analizu ovih država možemo zaključiti da sva četiri državna Ustava štite njihovo očuvanje u granicama u kojima jesu. Sinonim za borbu za nezavisnost uzima se primjer Katalonaca koji na najglasniji način teže ka samoopredjeljenju. Ne možemo reći i da ostale regije u ostale tri države teže ka istome kao i Katalonci. Neke regije svoju borbu vode samo za veću autonomiju pa bilo u finansijkom, političkom ili kulturnom smislu. Na taj način potvrđujemo glavnu hipotezu našeg rada gdje se jasno vidi da veća autonomija određenih regija u državi neće dovesti do nezavisnosti i samoopredjeljenja. Rješenja koja autonomija može da donese određenom prostoru nema univerzalne efekte i primjenjivost. Svaka autonomija zavisi od situacije i mora biti prilagođena specifičnim geografskim, historijskim i kulturološkim karakteristikama teritorije. Poštivanje prava određenih regija ili manjina osnovni je uzrok koji vodi ka autonomiji određene regije. Davanje autonomnog statusa pojedinim nacionalnostima ili nekim drugim etničkim skupinama omogućava im se samostalno organizovanje u obliku teritorijalne ili kulturne autonomije, a sve to sa ciljem očuvanja političkih, etničkih ili nekih drugih odlika. Koncept autonomije implicira da države podliježu pravilu zakona koje garantuje specifična prava i slobodu svom stanovništvu. Demokratija i ispoljavanje osnovnih sloboda je esencijalno za uspjeh autonomnih cjelina. Ona prepostavlja razvoj uravnoteženih odnosa u državi između većine i manjine i između manjina međusobno. Države moraju pokazati da razumiju manjine kada te manjine definišu i iznesu svoje zahtjeve ka većoj autonomiji. Ovo je posebno važno ako se radi u manjinama koje imaju značajnu brojnost i koje žive na određenom prostoru duži vremenski period kao što je slučaj u ovim državama koje smo analizirali. Analizom ovih država pobliže smo objasnili i prikazali trenutnu političku situaciju i historijsku pozadinu koja je dovela do njihove unutarnje regionalne borbe za autonomiju ili samoopredjeljenje, a historijske činjenice olakšavaju nam shvatanje sadašnjih i budućih dešavanja u ovim državama. Također, otvaraju mogućnost za dalje praćenje situacije oko nezavisnosti regija i nove radove koji će donijeti novi pregled dešavanja u budućnosti.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Ćurko, Hrvoje (2015), *Profil autonomne zajednice: Katalonija- Zemlja na političkom raskrižju; Političke analize.*
2. Đorđević, Snežana (2002), *Renesansa lokalne vlasti*, Beograd: Fakultet političkih nauka, Čigoja Štampa
3. Hall, Peter (1982), *Urban and regional Planning*, London: Unwin Hyman
4. Hartmann, Peter Claus (1999), *Geschichte Frankreichs*, Munhen: Beck
5. Hobsbawm, Eric (1993), *Nacija i nacionalizam – program, mit, stvarnost*, Zagreb: Novi Liber.
6. Inđić, Trivo (1982), *Savremena Španija*, Nolit, Beograd.
7. Jovčić, Miodrag (1996), *Regionalna država*, Vajat, Beograd
8. Komišić, Jovan (2007), *Princip evropskog regionalizma*, Asocijacija multietničkih gradova jugoistočne Evrope – Philia, Novi Sad.
9. Lapidoth, Ruth (1996), *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*, Washington, DC: United States Institute of Peace Press
10. Lovo, Filip (1999) *Velike savremene demokratije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci
11. Sadiković, Elmir (2014), *Evropa regija – kohezija politika Evropske unije i zapadni Balkan*, Sarajevo: Šahinpašić
12. Sadiković, Elmir (2019), *Subnacionalni konstitucionalizam i demokratija*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
13. Schubert, Klaus; Martina Klein (2006), *Das Politiklexikon 4. Aufl.* Bonn: Deitz
14. Simić, Aleksandar (2013), *Regionalizacija Srbije*, Beograd: Centar za liberalno-demokratske studije
15. Wagstaff, Peter (1999), *Regionalism in the European Union*, Exeter: Intellect

Časopisi i zbornici

1. Barbarić, Dražen (2015) „Model regionalizacije Kraljevine Španjolske“, *Mostariensia*
2. Borgen, Christopher J. (2010) „From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe“ *Goettingen Journal of International Law*
3. Djedović, Edin, (2017) „Belgija - država građana i jezičnih zajednica“, Kantonalna uprava za inspekcije poslove Tuzlanskog kantona, *Pregledni naučni rad*, broj 2
4. Gotovac, Miljenko, Kostadinov, Biljana (2008) „Autonomne zajednice u Španjolskoj“ Časopis: *Pravnik*, Vol 42, No.86, Zagreb
5. Keating, Michael, Bray, Zoe (2006) „Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan“ *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*
6. Nikić Čakar, Dario (2011) „Socijalistička stranka pod Zapaterom: nova era španjolske politike“ *Političke analize* vol. 2 broj 6
7. Olivesi C. (1998), „The Failure of Regionalist Party Formation in Corsica“, in: L. De Winter & H. Tursan, eds. *Regionalist Parties in western Europe*, pp.174-189. London: Routledge
8. Pajno, Simone (2009), „Regionalism in the Italian constitutional System“, *Diritto Question Pubbliche*, n.9/2009, str. 625-642
9. Perović, Bojana (2010), *Ustavno ustrojstvo regionalne države u Španiji*, Izvorni naučni rad.
10. Rokkan, S. and D.W.Urwin: „Economy, Territory, Identity“, London: Sage 1983, u: Katuranić, V. (1992), *Centar, periferija, regionalizam-tvrda europska postmoderna*, Zagreb: Časopis: Društvena istraživanja, br.1/1992, str 5-12
11. Sadiković, Elmir (2014), „Savremeni federalizam i Bosna i Hercegovina“ Časopis: *Status – magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, br.17, Mostar: Udruga građana Dijalog.
12. Sokol, Smiljko (1971), „Ustavne značajke suvremenog francuskog političkog sustava“, *Politička misao*, vol. 8, br. 4

13. Stanković, Marko (2014) „Šesta državna reforma u Belgiji: Novi, ali ne i posljednji stadijum devolucije“ *Analji Pravnog fakulteta u Beogradu*, Časopis za pravne i društvene nauke, Vol 62, br.2
14. Šuput, Dejan (2011) „Regionalizacija u Evropi – nema jedinstvenog modela“ *Nova srpska politička misao – časopis za političku teoriju i društvena istraživanja*
15. Vukelić, Krunoslav (2005), „Regionalizacija danas, centralizacija sutra“ Časopis: *Revija za sociologiju*, Vol.36, No.1-2, Zagreb.

Internet izvori

1. Anadolu Agency: *Macron: Korzika je neodvojivi dio Francuske*, datum pristupa 15.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/macron-korzika-je-neodvojivi-dio-francuske-ne%C4%87emo-prznati-korzikanski-jezik/1057652>
2. Anadolu Agency: *Španija: Poziv za prijevremene izbore u Kataloniji zbog polemike o nezavisnosti*, datum pristupa 25.12.2020., tekst dostupan na <https://www.aa.com.tr/ba/politika/%C5%A1panija-poziv-za-prijevremene-izbore-u-kataloniji-zbog-polemike-o-nezavisnosti/332629>
3. Analji Pravnog fakulteta u Beogradu: *Šesta državna reforma u Belgiji: Novi, ali ne i posljednji stadijum devolucij*, datum pristupa 05.04.2020. godine, tekst dostupan na http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/analji/article/view/11/37#_ftnref13
4. Arhiva, portal Novosti: Korzika ili kako do insularne autonomije, datum pristupa 13.01.2021. godine, tekst dostupan na <https://arhiva.portalnovosti.com/2010/08/korzika-ili-kako-do-insularne-autonomije/>
5. Assembly of European Regions – AER (1996) Declaration on regionalism in Europe, Strasbourg, datum pristupa 11.02.2021. godine, tekst dostupan na <https://aer.eu/aer-declaration-regionalism/>
6. BBC News: *Catalonia's bid of independence from Spain explained*, datum pristupa 01.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.bbc.com/news/world-europe-29478415>
7. BBC News: *Spain Profile- Timeline*, datum pristupa 02.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.bbc.com/news/world-europe-17955805>

8. Catalan News Agency: *The Catalan Parliament approves the ‘Declaration of sovereignty and the right to self-determination by the people of Catalonia’*, datum pristupa 25.12.2020. godine, tekst dostupan na <https://web.archive.org/web/20130203031803/http://www.catalannewsagency.com/news/politics/catalan-parliament-approves-%E2%80%98declaration-sovereignty-and-right-self-determination-peop>
9. Danas: *Federalizacija pre nego raspad Italije*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.danas.rs/svet/federalizacija-pre-nego-raspad-italije/>
10. Direktno: *Rezultati u Belgiji: Krajnja desnica trijumfirala na sjeveru zemlje, ljevica na jugu*, datum pristupa 07.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://direktno.hr/eu-i-svijet/eu/rezultati-belgiji-krajnja-desnica-trijumfirala-sjeveru-zemlje-ljevica-jugu-156647/>
11. DW: *Lombardija i Veneto traže autonomiju*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.dw.com/sr/lombardija-i-veneto-tra%C5%BEe-autonomiju/a-41058318>
12. DW: *Katalonija korak dalje od nezavisnosti*, datum pristupa 25.12.2020., tejt dostupan na <https://www.dw.com/bs/katalonija-korak-dalje-od-nezavisnosti/a-16406734>
13. Encyclopedia Britannica: *Veneto*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.britannica.com/place/Veneto>
14. Esquire: *Another country: Inside The Basque Region*, datum pristupa 02.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.esquire.com/uk/food-drink/travel/news/a8028/inside-the-basque-country/>
15. Generalitat de Catalunya – Goverment of Catalonia, *Presidents od Generalitat*, datum pristupa 23.12.2020., tekst dostupan na <https://catalangovernment.eu/catalangovernment/government/presidents>
16. Generalitat de Catalunya – participa2014, resultats, datum pristupa 20.01.2021., tekst dostupan na <http://www.participa2014.cat/resultats/dades/en/escr-tot.html>
17. Hrvatska enciklopedija: *Autonomija*, datum pristupa 27.02.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4755>
18. Hrvatska enciklopedija: *Baskija*, datum pristupa 02.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=6157>

19. Hrvatska enciklopedija: *Belgija*, datum pristupa 25.12.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6718#poglavlje23958>
20. Hrvatska enciklopedija: *Bossi, Umberto*, datum pristupa 13.01.202. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8929>
21. Hrvatska enciklopedija: *Katalonija*, datum pristupa 01.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30824>
22. Hrvatska enciklopedija: *Korzika*, datum pristupa 14.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=33280>
23. Istinito: *Korzika traži nezavisnost*, datum pristupa 15.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://www.istinito.com/svijet/10608-korzika-trazi-nezavisnost/>
24. Indexhr: Vijesti: *Pristaše autonomije Korzike razvalili na ovom otoku, to bi mogao biti veliki problem za Macrona*, datum pristupa 23.01.2021. godine, tekst dostupan na <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pristase-autonomije-korzike-razvalili-na-izborima-na-ovom-otoku-to-bi-mogao-bitи-veliki-problem-za-macrona/1013062.aspx>
25. Junta electoral central: *Electoral Administration*, datum pristupa 01.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/elecciones/Catalunya-marzo-1980?p=1379061524629#resultados>
26. Lider: *Dijalog o autonomiji: Korzički nacionalisti demonstrirali silu uoči Macronova posjeta*, datum pristupa 15.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://lider.media/aktualno/dijalog-o-autonomiji-korzicki-nacionalisti-demonstrirali-silu-uoci-macronova-posjeta-32197>
27. N1: *Tko sve nakon Katalonije želi neovisnost u Europi*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://hr.n1info.com/Svijet/a252190/Tko-sve-nakon-Katalonije-zeli-neovisnost-u-Europi.html>
28. N1: *Veneto i Lombardija glasale za širu autonomiju*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://hr.n1info.com/Svijet/a256290/Veneto-i-Lombardija-glasale-za-siru-autonomiju.html>
29. Politika: *Finansijska autonomija održava Južni Tirol*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://www.politika.rs/sr/clanak/254790/Tema-nedelje/Izazovi-regionalizacije-Srbija-i-Evropa/Finansijska-autonomija-odrzava-Juzni-Tirol>

30. Poskok: *Kako Belgijanci spašavaju zemlju od raspada: etničke jedinice jačaju zajednička država slabi*, datum pristupa 06.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://poskok.info/kako-belgijanci-spasavaju-zemlju-od-raspada-etnicke-jedinice-jacaju-zajednicka-drzava-slabi/>
31. Regione Lombardia: *Territory and population*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.en.regione.lombardia.it/wps/portal/site/en-regione-lombardia/discover-lombardy/territory-and-population>
32. Telegram: *Kako je jedna belgijska pokrajina stopirala sporazum o slobodnoj trgovini između EU i Kanade*, datum pristupa 06.04.2020., tekst dostupan na <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/kako-je-belgijska-pokrajina-valonija-stopirala-sporazum-o-slobodnoj-trgovini-izmedju-europske-unije-i-kanade/>
33. The Atlantic: *The Spanish Court Decision That Sparked the Modern Catalan Independence Movement*, datum pristupa 01.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/catalonia-referendum/541611/>
34. U.S.News: *Timeline of Recent Events in Catalonia's Independence Drive*, datum pristupa 01.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://www.usnews.com/news/world/articles/2017-10-02/timeline-of-recent-events-in-catalonias-independence-drive>
35. Ustav Republike Italije, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <http://formazionecivica.lepida.it-costituzione/c20.pdf>
36. Vesti: *Referendum u Italiji: Borba za autonomiju između dva regiona*, datum pristupa 10.04.2020. godine, tekst dostupan na <https://arhiva.vestionline.com/Vesti/Svet/671662/Referendum-u-Italiji-Borba-za-autonomiju-izmedju-dva-regiona>

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre:

Politologija – Upravljanje državom

Predmet:

Evropski regionalizam

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:

Maida Maglajlija

Naslov rada:

Evropski regionalizam – između autonomije i prava na samoopredjeljenje

Vrsta rada:

Završni magistarski rad

Broj stranica:

79

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis